Biblioteca Jud. ... SALA DE LECTURĂ

Anul XXV
6
(1 032)
Simbătă
6 februarie
1982
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

SATUL ROMÂNESC

tot mai frecvent, în ultimii ani, s-a vorbit și se vorbește despre satul românesc. Sub multiple raporturi, din multiple unghiuri și cu implicații dintre cele mai exacte dacă avem în vedere însuși spiritul mereu treaz, ordonator în care se pun problemele concrete, la zi, ale întregii noastre construcții sociale. Dar și cu implicații de natură să releve o experiență de vaste proporții și în continuă desfășurare cum este aceea formulată prin conceptul unei noi revoluții în agricultură, fenomen care, în esența sa, ne dă o vie deschidere și înțelegere asupra actualei etape și asupra imperativelor sale economice și sociale. Dintr-un anume unghi, ne redefinim însuși satul românesc și fizionomia, relația sa în contemporaneitate. Deloc idilic, deloc tradițional, deloc arhaic și îmbătrînit, golit de marile sale energii vitale ci, dimpotrivă, într-un sens propriu modern, într-un sens propriu contemporan, la confluența cu marile cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane și mai ales la confluența cu propriile sale posibilități, armonizîndu-se ritmului și cerințelor naționale de creștere și eficiență economică, nevoilor înseși de progres și civilizație.

Agricultura nu e numai a satului dar, în primul rînd, rămîne a lui. Și cum de aceasta sîntem interesați toți, cum aceasta a devenit o problemă nu tipică, ci esențială, întocmai cum esențială este și industria, și esențiale sînt și știința și învățămîntul și cultura, se înțelege că un rol indiscutabil mai activ în această perioadă revine și creației artistice, acestei construcții de conștiință care, prin finalitatea sa, își revendică un univers în permanență deschis și luminat de toate marile valori ale cunoașterii umane.

Satul românesc, așadar, într-un anotimp al său de creație și la confluența cu normele și legitățile propriei sale ascensiuni, ale propulsării sale pe o nouă treaptă de dezvoltare și mai cu seamă într-un nou perimetru de interes, al unei munci tot mai calificate și pe coordonatele concrete și necesare ale unei producții tot mai sporite. Satul — care prin definiție este legat de pămînt și de muncile acestuia și care, tot prin definiție este leagăn de civilizație, păstrător de comori sufletești — trebuie să se manifeste plenar și cu maximum de randament. Satul romanesc care e altul, incomparabil, față de cel de ieri cum tot așa, altul va fi, incomparabil, față de cel de azi. În dialectica dezvoltării sale, cultura și arta, creația artistică dețin, firește, un loc însemnat. Argumentează în acest sens însăși tradiția, viața și opera unor mari personalități din trecut, atestă aceasta și opera de azi a multor creatori care s-au aplecat asupra lumii satului și au înfrînt, cel puțin sub acest aspect, o mai veche prejudecată după care această lume era sau ar fi ajuns deja un univers epuizat. Transformările revoluționare care s-au petrecut și se petrec aici constituie tot atîtea motive de reflecție și tot atîtea teme de inspirație care, prin particularitatea și implicațiile lor, pot oferi în continuare o imagine a istoriei noastre la zi și pot da seamă, cu talent și sensibilitate, firești, despre o umanitate care nici nu se constituie și nici nu se termină acum, ci se împlinește. Cum se întîmplă, cum se realizează aceasta și mai ales cum se continuă, cum se decantează și prin ce straturi adînci de conștiință trec toate marile evenimente și probleme ale lumii, toate marile și micile probleme pe care ni le punem și în finalul căruia ceea ce rezultă, vedem, e chiar viața, cum se întîmplă, cum se rezolvă așadar și se rostesc toate acestea și mai ales ce ecou trezesc ele sub raportul creației, al comunicării artistice. Iată în cîteva cuvinte unul din motivele suficient de puternice prin care această nouă realitate a satului românesc contemporan ni se adresează și căreia conștiința noastră, neîndoielnic, îi va răspunde.

O tradițională manifestare „Luna cărții la sate" înscrisă sub genericul Festivalului național „Cîntarea României" este, evident, prilejul cel mai apropiat în timp cînd întîlnirile noastre cu cititorii dobîndesc forma dialogului și a observației sensibile, pertinente, izvorîte dintr-un interes și o cunoaștere în sens reciproc. Sînt întîlniri cu cărțile noastre, cele scrise, și care fac circuitul de suflet al unei lumi pentru care astfel de manifestări nu mai sînt demult o surpriză și nici eveniment. Dar se poate vorbi și despre celelalte cărți cele care vor fi scrise și care, prin întreaga lor problematică și cu întregul lor material de viață, se află acolo, ca într-un depozit de spirit, unde își așteaptă pe potrivă autorii și identitatea lor. Acele cărți cu care, cel puțin în fază de proiect, ne întoarcem de fiecare dată dintr-un asemenea contact cu viața și pe care ni le cerem noi înșine, ni le cer cititorii, și ne impune aceasta propria noastră profesionalitate. Așa încît, în contextul extraordinar de complex în care se pun problemele satului acum, și mai ales în contextul propriei sale evoluții, al propriei sale dezvoltări, această lună a cărții din acest an apare mai mult decît simbolică și se constituie aproape într-un contract pe care îl facem cu noi înșine pentru ca munca și viața satului românesc contemporan, frumusețile și virtuțile lui statornicite de veacuri în inima și conștiința națiunii să dobîndească noi mărturii și să depună el însuși o vie și o amplă mărturie la cultura și arta întregii țări.

Luceafărul

REFLEX

Poveste adevărată

Vestea pe care au adus-o niște nișcoveni ce coborau cu căruțele cu lemne s-a întins din casă în casă și apoi din sat în sat cu iuțeala unui fulger: azi noapte, în pădure, lupii au mîncat un om. Cine-o fi fost, ce-o fi căutat el pe-acolo, s-a rătăcit și l-o fi prins viscolul, nenorocitul, a înghețat și l-au sfîșiat fiarele. Zăpada e roșie, bătătorită în jur și mușcată de lupi. Se vede că pe urmă s-au bătut între ei. Așa se întîmplă cînd dau de sînge, iar din omul acela n-au mai rămas decît niște zdrențe și cîteva oase, atît cît au putut ei să vadă, nișcovenii, că era noapte — cu lună, e adevărat — boii de la căruțe au pufnit însă repede, au simțit miros de lup și n-a mai fost cu putință să-i ții în loc. E adevărat, nici ei nu s-au apropiat, că li s-a făcut părul măciucă și ceva cald le-a foșnit parcă și li s-a lipit de spinare, tot ce-au putut să vadă a fost în treacăt dar e sigur că lupii acolo l-au prins, în poiana aceea de lîngă drum, pentru că acolo se zăreau și urme de bocanci prin zăpadă, cît o fi alergat bietul om și cît s-o fi sucit pînă-a căzut. Și povesteau și se închinau.

Nișcovenii și-au văzut mai departe de drum către niște sate de cîmp unde vindeau lemne, iar vînătorii din

A. I. Zăinescu

Continuare în pag a 7-a

GHEORGHE LAZAR — proiect de monument de Radu Altenia

Țară Românească

I

Țară Românească cu patop de spice
Și cu riu de vinuri și hambare pline
Munții tăi știu fruntea-n ceruri să-și ridice
Și bărbații hora să ți-o joace bine.

Fetele știu doina să ți-o cinte seara
Cind flăcăii vin obosiți de coasă
Cind răsare piinea aburind pe masă
Și-n livadă merii-și poartă greu povara...

Țară Românească, Dunărea Ta, mare
Martoră prin veacuri ne-a fost totdeauna
Și la vremuri grele și la înălțare
Cum acestui cer, martoră-i-e luna.

Simt cum iarba-n foșnet vorbe vrea să zică
Despre morții noștri, oastea din țărină
Pentru care timpul n-are duminică
Pentru care spada nu mai are mină.

Țară Românească, de suna-n neștire
Buciumul de carpen și pe dimburi, fumuri
Se-nălțau a semn de năvălire;
Cind treceau tătarii, chiuind pe drumuri

Și prin sate focul stăpinea, haln,
Noi am fost aici, sigur noi am fost
Țară, să-ți legăm rănirile cu in
Și să-ți ducem griu-n munți la adăpost

II

Trecind păduri, stejari s-au prins de mine,
glezñă,

Și Olt și Mureș m-au spălat
Și m-am intors cu fața spre Rovine
Și Domnul Mircea — lumina in beznă

Și-n jur era tăcere și obrazul
Mi se albea ca lemnul din altare
Cind mi-a trecut prin ochi Mihai Viteazul
Cu chipul cit o Românie Mare

Un vint de cronici a-nverzit pădurea
Și voievozii-au-nvlat in munți
Cu sabia și lancea și securea
Vinjoși in șei ca niște miri cărunți

In jurul meu, Ei — înțelepți și treji
Purtind armuri din iarbă, de la stele
Mai cărturari, mai demni și mai viteji
Decit o Europă de castele.

Ștefan Dincă

Desen de Paul Erdos

● În acest număr: ● „Un ctitor de țară și de cultură românească: Alexandru cel Bun" de Dan Zamfirescu ● Poeme de Nichita Stănescu ● Cronica literară ● M. Ungheanu despre „Dascălii de cuget și simțire românească" de Antonie Plămădeală ● Artur Silvestri despre „Movila albă" de Titus Suciu ○ Cartea de debut de Voicu Bugariu ○ Cumpănă de G. Albolu ● Viața cărților ● Debut în proză: George Băiculescu ○ Poezii de Gion Iuga ● Sabin Opreanu ○ Cristian Petre ○ „Într-o seară" de Gh. Pițuț ● „Aura romantică și visul fantastic" de Nicolae Ciobanu ● Tineri poeți de Dan Cristea

Semnificațiile unui jubileu

La Hunedoara a avut loc, în ziua de 30 ianuarie, o sărbătorire mai puțin obișnuită. Pentru prima dată, nu a fost vorba numai despre succesele obținute de siderurgiștii hunedoreni, remarcabile și astăzi, așa cum au fost întotdeauna. Și totuși s-a vorbit despre hunedoreni: a fost vorba despre un jubileu al muncii oamenilor de pe aceste meleaguri. Au fost sărbătoriți scriitorii care trăiesc, scriu și muncesc sub cerul acestui oraș, împurpurat de flăcări, hrănit de vigoarea eroică a siderurgiștilor și minerilor. Munca scriitorilor din Hunedoara, truda lor, scrisul le-a fost multă vreme umbrit de ceea ce se vedea mai lesne, de edificările și marile schelării ale orașului de pe Cerna. Cu toate acestea, scriitori au existat aici și vor exista întotdeauna. Mulți au crescut o dată cu orașul, i-au simțit înnoirile permanente, zbuciumul existenței zilnice prin veșnicile împușcături de la halda de zgură, clocotul oțelului căruia, atunci cînd se revarsă din cuptoare, i se aude inima bătînd peste oraș. Încă din 1943 poetul și folcloristul Nicolae M. Isac tipărea la Hunedoara revista intitulată sugestiv: „Hunedoara noastră", suprimată după numai un an de regimul antonescian, pentru că lua apărarea eminentului om politic care a fost doctor Petru Groza. Publicația a fost interzisă dar scriitorii Nicolae M. Isac,

Valeriu Bârgău

Continuare în pag. a 6-a

Vatra și strunga

JURNAL DE POET

La galeria de artă „Simeza" tînărul pictor Cristian Paraschiv expune în două săli lucrări în jurul a două teme esențiale în înțelesul lor arhaic — vatra și strunga — care îl presupun pe om în preajma lor în cele două constante ale ființei lui: veghea și lucrarea. Cea dintîi cheamă focul să treacă prin inerția materiei, cea de-a doua, jertfa întru rodnicie, jertfa oii, tînguirea Mioriței din care pictorul transcrie aceste versuri: **Ba noi l-am văzut / mergînd spre trecut.**

Arta, spunea un învățat, ca să fie și să rămînă artă trebuie să fie mai mult decît artă, „mehr als Kunst", trebuie să semnifice, flacăra slujitoare să pîlpîie în acele zone de taină ale sufletului unde omul își caută sensul vieții.

Tînărul Cristian Paraschiv intuiește acest adevăr căutînd să semnifice prin

Ioan Alexandru

Continuare în pag. a 5-a

OPINII

UN CONCEPT NECESAR

Tradiționalismul (I)

Oricărui istoric sau teoretician al artei i se impune faptul că afirmarea specificului național prin intermediul tradiției poate avea loc pe două trepte distincte, conducînd la constituirea a tot atîtor mari categorii de arte. Sesizăm, mai întîi, acea grupare în care, pe parcursul actului de creație, liniile specificității și intenția de a le modula artistic sînt absente. Prin unele „programe teoretice ni se spune că personalitatea socială, ca sumă „indiferentă" a personalității individuale, ia locul personalității naționale, cel puțin pe acest plan al intenționalității creatoare. Ar fi totodată o formă prin care civilizația tinde să suprime cultura sau — mai exact — să și-o adapteze, îndeosebi acolo unde marile aglomerări urbane reduc individul la o unitate depersonalizată, pentru a-l proiecta într-un social a cărui temelie este doar matematic expresivă. Să mai notăm că, într-un atare orizont, destinul tragic al individului, cînd nu se convertește în melodramă, primește investitură simbolică numai dacă se manifestă cu sporită intensitate într-un șir al aproximativelor sinonimii. Iar formula actuală a basmului, am numit *science-fiction*-ul, abordînd apocalipsul, ancorează în holocaustul colectivității — sumă, indiferentă la valoare, dar extrem de sensibilă la cantitate. Și, într-o ultimă instanță, spiritul teoretic invadează arta, ca mit modern prin care abstractul poate suprima orice particularizare, orice unitate relativ definită, orice graniță de specificitate. Fiindcă totalitarismul paradigmei teoretice („*delirul teoretic*" — avertiza Tudor Vianu) înseamnă, de fapt, negarea sensibilității, inclusiv (sau mai ales) în formele care se sprijină pe o solidaritate subterană ordonată de un subconștient colectiv unitar prin specificitate. Iar arta nu va întîrzia să degaje o ciudată tendință de „autodepășire", pulverizîndu-se ca unitate expresivă (în ansamblu vorbind) în urma deschiderii sale „absolute" printr-o premeditată explozie planetară; deviza ei ar putea fi „a tuturor și a nimănui".

Evident, programul schițat mai sus conduce doar spre un portret-robot și dacă vom căuta identificări cu, de pildă, arta franceză actuală, ceea ce vom sesiza nu se înscrie într-o similitudine perfectă. În plus, mascate sau negate, aflate în dezinteresul ori ieșind „complet" din raza de acțiune a factorului conștient, a unei intenționalități detașate și indiferente din acest punct de vedere — emanațiile specificului național nu constituie prin aceasta mai puțin o imanență: ele se insinuează pe căile obscure ale subconștientului, determinînd un regim al continuității principiale. Semnele menționate sînt rezultatul neparticipării conștiinței la această diacronie, deși ar fi de văzut dacă nu cumva chiar această sustragere nu se explică prin... tradiție și prin specificul național. Și astfel, întorcîndu-ne în timp, să ajungem la raționalis-

Mircea Braga

Continuare în pag. a 7-a

CĂRȚILE ANULUI 1981

Știința și universalitatea

existența savantului Octav Onicescu, matematician, mecanician, filosof, organizator (a pus bazele, singur și în colaborare, și a fost sufletul mai multor instituții sociale) și om de înaltă cultură, este marcată clar de pecetea prodigiosului. De aproape trei sferturi de veac mintea sa ageră și cuprinzătoare cercetează neobosit, în strînsă comuniune cu alți mari savanți români și străini, lumea mirifică a matematicii și universul realității fizice. Cam tot de atîta vreme îl aflăm frecventînd domeniul inefabil al artei și poeziei în fața cărora ființa sa sensibilă vibrează cu emoție.

Contemporan al unor mari înfăptuiri ale științei și culturii precum teoria relativității, mecanica cuantică, astronautica, genetica moleculară, logica matematică, teoria mulțimilor, calculul probabilităților, teoria informației, cibernetica, filosofia contemporană a științei, muzica enesciană, arta lui Brâncuși, poezia prietenului său Ion Barbu, Octav Onicescu nu numai că a putut să-și integreze fără sfîșieri lăuntrice și fără să se arate descumpănit valorile atît de noi propuse de noul stadiu în care a pășit cunoașterea și sensibilitatea umană în secolul nostru, dar a și știut să se afle printre protagoniștii direcției noi pentru care demersul creator nu implică obligatoriu ingratitudinea iconoclastă. Cu alte cuvinte, după Octav Onicescu, în știință creația proprie trebuie să se insereze modest în prelungirea realizărilor confirmate ale predecesorilor, nu să se instituie într-o deșartă și vanitoasă contestare a lor.

Înscrisă între astfel de coordonate, cartea sa „Pe drumurile vieții" (București, Editura științifică și enciclopedică, 1981) se prezintă cititorului ca o ilustrare vie a unui destin de excepție care înregistrează în desfășurarea sa remarcabila

Gh. Socol

Continuare în pag. a 7-a

Acuarelă de Constantin Găvenea

REMEMORĂRI

Se iscălea Z. S. (VII)

reamintesc cititorilor ultima secvență din filmul memoriei mele întrerupt un timp spre a nu da rubricii de față o notă de monotonie...

Era în dimineața aceea de pomină în care Zaharia Stancu minat de insomnii nocturne, plimbîndu-se pe faleză, a apărut în ușa Barului tocmai în clipa în care unul dintre șoferii ce-l însoțeau la mare izbutise să împingă sub lumina reflectoarelor iapa bătrînă și plictisită ce juca rolul de mustang plin de harnașamente și catifele traversate de paiete.

Am fost convins atunci că voi lua drumul Bucureștilor cu primul marfar cu indicația de-a nu mai călca vreodată în perimetrul șoselei Kiseleff.

Dar, n-a fost așa...

După exact două ore de somn perpelit, în care am visat herghelii trecînd în cavalcade peste mine, mi-a bătut în ușă șoferul președintelui și-a zis: „Scoală Nea Mircea că peste juma de oră ne așteaptă domn' Stancu.

Mergem să vizităm Istria că așa vrea, cică, finlandezul".

Eram convins că nu-i ardea finlandezului de

Mircea Micu

Continuare în pag. a 4-a

ATITUDINI

Demonetizarea elogiului critic

mărturisesc că în ultima vreme mă simțeam din ce în ce mai mult tentat să-mi rostesc insatisfacția și îngrijorarea despre situația în care se află critica noastră. Fiind însă critic m-am suspectat eu însumi de subiectivism și am amînat.

Unul din recentele „Colocvii" ale **Luceafărului** (nr. 51, 19 XII 1981) — o dezbatere asupra „ierarhiilor de valoare și a falsei exigențe critice" — m-a convins că mai sînt confrați, diagnosticînd cu justificată mîhnire asupra stării de fapt a actului critic. Fără îndoială și criticul simte în sine acea „mulțime contradictorie, veșnic în adunare generală", senzație descrisă de André Gide. Dar în acel ascuns vacarm, el își aude mai bine propriul glas, care optează pentru sau contra operei. Opțiunea intimă, cea mai sinceră ar trebui totdeauna să fie și cea scrisă, deoarece criticul literar spre deosebire de Gide sau de altcineva, nu poate spune: „Ce-mi pasă de părerea mea ?".

Din păcate și în mod paradoxal, ca o sfidare la adresa dialecticii firești a vieții literare, tocmai unii din oratorii instalați în „amvon" par a-și fi făcut o deviză secretă din — „Ce-mi pasă de părerea mea ?"... Așa stînd lucrurile, criticul din amvon scapă de orice remușcare. Nu ignor seriozitatea observației lui Thibaudet care considera că e omenește inevitabil ca acela care se pronunță asupra unei creații beletristice să fie „fatalmente insuficient și părtinitor". De aici însă și pînă la a face din rubrica de critică, mai mult sau mai puțin, un calambur de interese personale și de grup e o cale lungă. Să fiu și mai clar.

Mircea Vaida

Continuare în pag. a 6-a

CRONICA LITERARĂ

ANTONIE PLĂMĂDEALĂ: «Dascăli de cuget și simțire românească»

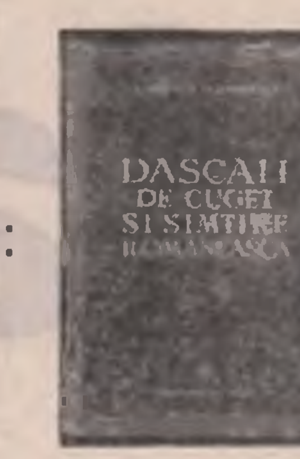

Modernitatea literaturii române este un fapt mai vechi decît o cred partizanii de ultimă oră ai modernității. A fi modern înseamnă a fi în ton și pas cu vremea ta, iar scrierile literaturii pe care o numim de obicei veche au fost pentru vremea lor la fel de moderne ca și cele care mai tîrziu au dorit să fie în pas și ton cu timpul lor. Este demonstrația pe care o face N. Iorga în **Istoria literaturii românești, Introducere sintetică** din care se trag cele mai noi și mai interesante investigații actuale de „literatură veche". N-a făcut încă nimeni confruntarea între această **Introducere sintetică** din 1929 și **Istoria civilizației române moderne** din 1924 a lui E. Lovinescu și nu s-a observat că prima este o replică la cea de a doua. În vreme ce E. Lovinescu fixează modernizarea literaturii prin sincronism în secolul trecut, N. Iorga atrage atenția în compendiul său de istorie literară asupra unei modernități și sincronizări mai vechi a culturii și literaturii române cu formele, problemele și ideile veacului lor. În această viziune fosta modernitate devine tradiție, iar tradiția cuprinde în rîndu-i în chip firesc fapte de modernitate. Aliajul nu-și dezvăluie pentru ochiul neprevenit subtilitatea compoziției, de unde și recurența programelor care datează modernitatea literaturii române odată cu apariția lor. Recuperarea literaturii române vechi din unghiul de vedere al modernității ei este însă de multă vreme o realitate istoriografică și exegetică fără drept de apel, ceea ce va duce la o modificare de optică asupra literaturii române în general.

Cartea scrisă de dr. Antonie Plămădeală, **Dascălii de cuget și simțire românească**, deși nu afișează programe de lucru spectaculoase, participă la opera de restaurație a literaturii române vechi. Personalitățile și evenimentele de care se ocupă cartea ies din sfera secolelor pe care istoriografia literară le numește veche. Cartea se ocupă de evenimentele de la 1859, de la 1918, de Biblia de la 1936, după ce se ocupase de cea de la 1688, de un episod pentru apărarea limbii române între 1940-1944. Marea temă a cărții este tema unității spirituale a poporului român de-a lungul vremii și figurile evocate, operele analizate sînt mai ales ale celor care s-au dedicat realizării depline și consacrării acestei realități istorice: unitatea românilor. Șirul evocărilor și reconstituirilor începe cu ctitorirea Putnei la 1470 și se încheie cu lupta Bisericii Ortodoxe Române împotriva deznaționalizării românilor din România ocupată de horthyști. Între acestea, paginile acordate literaturii române vechi ocupă locul cel mai important. Neagoe Basarab, Nicolae Milescu, Stolnicul Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, și alți ctitori de limbă și cultură românească sînt obiect de investigație, analiză și concluzii noi în cartea **Dascălii de cuget și simțire românească**.

Dr. Antonie Plămădeală nu evită temele delicate, fierbinți și așează în capul cărții sale un întins capitol intitulat **Neagoe Basarab, domn al culturii românești**. Autorul sistematizează întreaga materie a disputei și reduce temele controversate la trei: dacă a fost de origină domnească sau nu, dacă a fost sau nu un om cult, dacă **Învățăturile lui Neagoe** sînt scrise de acesta sau de altcineva. Riguroasa demonstrație a cercetătorului, bizuită pe o documentație la fel de riguroasă, înaintează pas cu pas, clarificator în acest hățiș de semne de întrebare mari și mici. Îndoiala asupra originii domnești nu rezistă în fața confruntării atente cu informația istorică. Nici considerarea lui de „necult" nu corespunde condițiilor în care a crescut, a trăit și a acțiunilor lui domnești care toate respiră cultura vremii.

În privința paternității, dr. Antonie Plămădeală înlătură obiecțiile care fac din **Învățăturile lui Neagoe** cartea altcuiva. Pitorescul episod L. Vranoussis, care atribuie cartea lui Manuil din Corint, este redus la singura lui contribuție științifică valabilă: **Învățăturile** provin din chiar epoca lui Neagoe. Prejudecății după care epoca n-ar fi permis o asemenea operă i se răspunde cu argumente de context care arată șubrezenia multor afirmații de același fel asupra literaturii române vechi. Autorul ține să sublinieze o curioasă optică care izolează fără motiv teritoriul românesc de geografia culturală în care este înscris definitiv: „Ar trebui să privim puțin împrejur, să ne situăm în epocă și să nu ne considerăm între granițe de oțel, ridicate pînă la cer între noi și lumea din jur, între noi și un trecut de sute de mii de ani de cultură, acumulată în memoria și tezaurul omenirii, cu care eram în legături normale". Acestei mentalități provincializante autorul îi adresează întrebările: „Nu e oare o dovadă de vinovată miopie și de cumplită rea voință, să te consideri troglodit în centrul Europei, între Roma și Bizanț? E oare Curtea de Argeș coborîtă din cer, sau adusă de vînt din vreo împărăție vecină?" Dr. Antonie Plămădeală reușește mai ales să vădească caracterul exterior al obiecțiilor, faptul că ele sînt străine de textura epocii, de realitatea acesteia de care nu țin seamă. Autorul preferă în locul formulei de „carte cu împrumuturi" care se aplică **Învățăturilor**, altfel zis carte compilată, formula de „carte bine documentată", tot în spiritul aceleiași vremi, bineînțeles, după cum ține să sublinieze caracterul personal al scrierii și mai ales partea ei originală care este practic mai însemnată decît restul cărții. La capătul dezbaterii celor trei controverse autorul avansează deci și ideea originalității acestei cărți, originalitate care se definește desigur și ea în context de epocă. Discutarea din interior a **Învățăturilor** aduce argumente noi în controversa la care acum autorul **Dascălilor de cuget** nici nu se mai referă. Apropierea umanismului din **Învățături** de umanismul occidental i se pare o operație mecanică și nerealistă, care mutilează spiritul cărții lui Neagoe. Analiza textului conduce la concluzia că spiritul **Învățăturilor** se află la capătul unei tradiții de gîndire românească teologală concretizată mai tîrziu în Școala de la Cernica, definitorie pentru orizontul spiritual particular al contribuției românești în spațiu răsăritean. Este aici încă un argument al caracterului românesc al scrierii amplificat și de analiza **Cuprinsului teologic al Învățăturilor lui Neagoe Basarab**. Contribuția dr. Antonie Plămădeală la precizarea autohtoniei **Învățăturilor**, făcută cu instrumente dintre cele mai avertizate, are un caracter hotărîtor și marchează un titlu de referință în bibliografia chestiunii. De aceeași factură și importanță este și capitolul **Dimitrie Cantemir, teologul care precizează surse și teme noi în scrierile filozofice ale lui Dimitrie Cantemir**. Autoritatea contribuțiilor cuprinse în **Dascălii de cuget și simțire românească**, titlu înșelător prin retorica lui asupra conținutului cărții, vine dintr-o intimă familiarizare a autorului cu scrierile secolelor XVI, XVII, XVIII, dintr-o viziune asupra epocii clădită pe chiar datele ei, mereu din interior, care produce un efect revelator și înnoitor. Studiile despre Nicolae Milescu, despre Stolnicul Constantin Cantacuzino profită din plin de acest unghi de vedere familiarizat cu obiectul de studiu și mai ales de capacitatea dr. Antonie Plămădeală de a construi cu siguranță, geometrică, dar și cu atenție la nuanță. Un act de dreptate face autorul cărții fraților Greceanu care au tradus **Biblia de la București**, restituindu-le dreptul de a figura în galeria de mari figuri culturale ale secolului, de unde Virgil Cândea prin atribuirea acestei traduceri în bună măsură lui Nicolae Milescu părea a-i fi scos de-a binelea. Argumentele dr. Antonie Plămădeală sînt de natură să determine o revizuire a demonstrației întreprinsă de Virgil Cândea, iar frații Greceanu sînt propuși istoriei literare ca mari cărturari ai vremii și principali autori ai traducerii. În pagini cum sînt cele dedicate traducerii din 1936 a Bibliei dr. Antonie Plămădeală vădește o mare plăcere de istoriograf literar, de felul celei reprezentată de Șerban Cioculescu, în minuirea datelor, a aprecierii lor, a reconstituirilor de istorie culturală.

Ceea ce trebuie însă spus este că **Dascălii de cuget**, care antrenează o masă de informație istorică și culturală excepțională, nu este o carte seacă scrisă fără talent literar ci dimpotrivă. Dr. Antonie Plămădeală scrie exact și ceremonios, iar studiile globale închinate scriitorilor români sau altor personalități culturale tind către portret. Amintim aici **Anton Pann, protopsaltul și poetul, un Esop al românilor** în care sub curgerea ceremonioasă și aparent convențională a rîndurilor se trasează liniile unui portret mai sugestiv al muzicianului și scriitorului care poate da de gîndit: nu cumva complexitatea omului și a multiplului autor a scăpat pînă acum comentatorilor? Tranșant în capitolele deschis polemice ale cărții, dr. Antonie Plămădeală știe să fie sugestiv, persuasiv în celelalte. Modificarea de optică a cititorului e condusă „cu duhul blîndeții", dar ea nu e mai puțin decisă. **Dascălii de cuget și simțire românească nu face tabula rasa cu rolul instituțiilor și clericilor în cultura și literatura română** și din acest punct de vedere cartea umple un gol. Nu este de altfel în spiritul materialismului dialectic să ignorăm, atunci cînd scriem istoria, aportul unor instituții și al unor personalități, cu atît mai mult cu cît el este și însemnat și pozitiv. Cartea dr. Antonie Plămădeală este o demonstrație în acest sens. Numărul clericilor amestecați în mișcarea progresistă și revoluționară românească este foarte mare și aceasta nu poate fi o întîmplare. Ea reflectă și un mod particular de a înțelege istoria, mai realist și rațional, din partea acestora. Ca o ultimă demonstrație a acestei realități dr. Antonie Plămădeală publică pe multe pagini reconstituirea **Unui episod important din lupta pentru limba română**. Este vorba de tentativa regimului horthyst de a introduce pentru românii din România ocupată după Dictatul de la Viena, limba maghiară ca limbă de cult pentru români, ceea ce însemna practic deznaționalizarea românilor. Capitol de istorie modernă ignorat, acest episod încheie **Dascălii de cuget și simțire românească** în chip semnificativ. Dr. Antonie Plămădeală este vizibil în această carte împotriva petelor albe în scrierea istoriei de orice fel.

M. Ungheanu

TITUS SUCIU: «Movila albă»

Nu cu mult evoluat față de **Drumul** (1979), un roman pe deplin stimabil, Titus Suciu ne dă acum o culegere de patru proze, relativ unificate sub titlul uneia dintre acestea: **Movila albă** (Ed. Facla, 1981). Sînt, în fond, patru romane autonome, de dimensiune mai mică decît aceea curentă, ori niște nuvele mai lungi; prozatorul nu iubește, pare-se, așa-zisa proză scurtă telegrafică bizuită pe senzație, alcătuită oarecum tehnicist ca și cum creionul ar pune pe hîrtie o simplă înregistrare pe bandă magnetică. Nu-i vorbă, nici nu era cu putință aceasta prin raport la materia în care prozatorul s-a așezat: o lume rurală, „veche", impenetrabilă înaintea modificărilor „moderne" „reacționară" cu măsură și fără violență, bizuită pe ideea seninătății morale a individului din univers. De altfel, temele nu sar în afara seriei deși cîte o zvîrcolire epică pare a fi cu origina în literatura senzațională. Ceea ce împiedică evenimentele să se precipite, atunci cînd acestea par a se rostogoli iminent, este psihologia. Prozatorul e bun psiholog, cu observația că psihologia nu este a individului singuratic ci a unei colectivități izolate, de munteni insolubili spiritualicește la inovație, reacționînd ritualic și, în ultimă analiză, magic, înaintea unui fenomen trecător de natură violentă.

Un țăran bătrîn și ruinat de o enigmatică maladie se trezește dat afară din casa proprie și strămutat într-o dărăpănătură părăsită. Sîntem în război, precum înțelegem, și astfel de rechiziții, întreprinse de militarii străini, nu sînt scandaloase. Cum veteranul e un ins vanitos și cu pundonor ar fi trebuit să treacă la fapte în chip brutal, chiar dacă aceasta îi periclita viața. Însă el reacționează enigmatic și meticulos, de parcă ar fi instruit în semnificația deznodămîntului, printr-o așteptare de idol păgîn, insensibil la motilitatea gregară a năvălitorilor, care, în final, se retrag. Bătrînul, întors acasă, moare bineînțeles (prozatorul a vrut să spună că ideea pură a răzbunării mute l-a menținut în viață). Aceasta — în **Movila albă**. **Logodnă** studiază un caz de erotică țărănească și complicată prin determinații sociale. O fată, al cărei drăguț e mobilizat pe front, se mărită, cu de-a sila, cu un bogătan, un soi de kulak local, convocat și acesta la oaste nu multă vreme după nuntă. Întors într-o permisie, „drăguțul" se logodește mistic cu iubita (măritată acum cu altul), coabitează și apar în public înainte de obligatoria despărțire. „Chiaburul" încorporat, sosit val-vîrtej, ucide pe necredincioasa nevastă și cade într-o prostrație completă. **Judecata** pornește de la un mister etnografic, de felul justiției obștești, mai greu de priceput și datorită complicațiilor moderne introduse de autor: un bărbat tînăr e captiv într-o casă, înconjurat de cîțiva indivizi hotărîți, care nu îl lasă liber, deși nimic brutal nu se produce între ei. Conversația, puțină, lămurește cu greu situația și aceasta în urma unor ocoluri enorme, ca de vorbire hieratică, ritualică. În fond, captivul tăiase cu un cuțit (într-o altercație dintre „flăcăi") pe ruda acestor temniceri ad-hoc și, în conformitate cu o lege obștească, el era reținut pînă la deznodămîntul biologic (rănitul nu murise). Prizonierul e senin, supus unei jurisdicții aproape divine: „După cum era însă datina pe Valea Mureșului, trebuiau să rămînă în continuare așa, alături, în aceeași casă, Gheorghe fiind obligat să se poarte asemeni unei gazde bune, oferindu-i mîncare și băutură ca unui oaspete de seamă. Asta pînă în momentul în care se știa ceea ce avea să se întîmple cu cel din camera alăturată, cînd, dacă scăpa îi dădeau drumul fără să-i facă nici un rău, tot așa după cum dacă murea..." (pg. 250). În sfîrșit, **Acoperirea cu rușinea** studiază un caz de sacrilegiu din ignoranță, produs, ca într-un roman sadovenian, la întîlnirea unor lumi diferite. În milenara organizare țăpinărească au pătruns, introduse de civilizația cotropitoare, „fabrica" și „linia ferată" și odată cu acestea un număr de oameni noi, neștiutori de „obiceiul locului", întreprinzători și pragmatici, avînd față de aborigeni simțămîntul de superioritate al marinarilor lui Columb înaintea „sălbaticilor" americani. Un asemenea ins „alogen" pică la o nuntă locală și, plin de inițiativă fiziologică, încalcă un număr de ritualuri necunoscute. Pedeapsa, cumplită în felul ei, este așa-zisa „acoperire cu rușinea", descrisă de șeful țăpinar în acest chip: „Cînd la noi pe Valea asta a Mureșului cineva nu-i în stare să se poarte ca un bărbat, îl acoperim cu rușinea! (...). Îi aruncăm pe foc haina, nădragii, încălțările, izmenele, clopul. Îl lăsăm numai cu cămeșoiul. Pe care scriem în ce fel s-a făcut de rîs, tăindu-l după cum știm noi. De tăiat îl tăiem așa încît dacă se acoperă în față îi rămîne gol fundul!! (...). No, și aranjat în felul ăsta îl scoatem pe uliță, ca să-l cunoască tot satul și de-atunci să-l ocolească. Asta-i tot... Amu dă nădragii!" (pg. 325). Totuși, veneticul scapă de rușinosul strep-tease.

Nu e greu să observăm că Titus Suciu alege momentele dramatice și, într-un fel, senzaționale: el se fixează asupra unui grup redus de indivizi, aduși într-o circumstanță extremă: o afacere de expropriere combinată cu un acces, violent, maladiv, o tentativă de crimă continuată cu o sechestrare de persoană, crime pasionale, bătăi, violuri, atacuri asupra unui ins aflat în inferioritate „numerică", rezolvări justițiare în urmarea unei legislații, misterioase pentru străin, irevocabile pentru autohton etc. Și cu toate acestea, violența propriu-zisă, (sîngele curgînd ca dintr-un jedou, bătaia, spintecarea, asasinatul) lipsește, sublimată de prozator în recensămîntul unei psihologii aparent sumare însă, în fond, complicată de „semne", interdicții, ceremonii. Titus Suciu este ardelean și a pornit din tradiția acelei proze de reacții așa-zis primare, în realitate mocnite și brutale fiindcă sînt îndelung reprimate. Deși modelul pare a fi fost un moment, în **Movila albă**, Marin Preda, el a adaptat totul așa cum trebuie la temperamentul ardelenesc: rigiditate, psihologie abstruză fără expresivitate gălăgioasă, taciturnitate, în realitate emanația unui strat anistoric de rit obștesc, cu legile lui crude și mecanice. Nimic pitoresc și imprevizibil (căci Titus Suciu nu are volubilitate epică); omul e întîmpinat ostil și se scoală greoi, zicînd: „No", respinge cu un „Ba" apăsat și superior ca și cum ar alunga o muscă supărătoare. De aci, acea acumulare surdă de fapte, vorbe în doi peri, interjecții, toate amenințătoare, creînd, cîteodată, o irespirabilă tensiune, cu o soluție întotdeauna de factură etică. Totuși nu în „eticism" stă însemnătatea prozei lui Titus Suciu cît în acest talent de a crea o psihologie ritualică, vindicativă, de „sicilieni". Dacă porcarii lui Slavici sînt cow-boys literaturii române, țăpinarii lui Titus Suciu sînt „sicilienii" ei.

Prozatorul este talentat și indiscutabil original, e însă tînăr și ar trebui tratat cu deplină sinceritate critică, spre a-l îndrepta pe o cale fecundă. Mai întîi, lumea lui, văzută acum cu sagacitate, nu pare a fi, probabil, materia unică a unei întregi cariere de prozator. Psihologiile fiind sumare în expresia lor, rezultă că, în prezența aceleiași umanități, prozatorul s-ar putea repeta, în chip supărător, la infinit. Prin urmare, tematologic ar trebui altceva. În al doilea rînd, presiunea prozei lui Marin Preda nu e convenabilă aci, în acest univers de suflete mute (Ilie Cioldu e Ilie Moromete, Florea are ceva dintr-un Bălosu mai sofist etc.). Apoi, limbajul, plin de regionalisme, dă „culoare locală" însă distrage atenția de la materia sufletească și care este esențială. În fine, Titus Suciu pare a fi deocamdată un analist naiv și locvace, atunci cînd nu e momentul, ceea ce nu înseamnă că nu avem în el un prozator cu intuiții robuste, apt de creații surprinzătoare.

Artur Silvestri

CARTEA DE DEBUT

VERSURI ȘI ISTORIOGRAFIE CULTURALĂ

Valeriu Lița-Cosmin (**Cerc în labirint**, Editura Litera, 1981) înșăilează, cu aplomb și nonșalanță, cronici rimate, exprimînd mai ales un sentiment de satisfacție, produs, se pare, de revelația că versificarea este o acțiune lipsită de dificultăți majore. Este o satisfacție îndreptățită, fiindcă, într-adevăr, cartea sa de debut conține suficiente dovezi de abilitate prozodică. E și asta ceva. Nu sînt exprimate emoții, autorul ilustrează cîteva dintre marile teme ale poeziei dintotdeauna prin alcătuiri vioaie, cel mai adesea inoculate cu umor involuntar. Citez poezia intitulată **Pasăre**, unde tema erotică, precum și cea a cuvîntului poetic care se autocontemplă, se dizolvă în versuri vesele fără voia autorului: „Ia-mi palmele / adînc căuș / Să sorb odihna ta de pluș / Și drept inel de doc alegru / Zulufii părului tău / negru / Să-l înfășor pe deget mic / Moștenitoareo / de nimic... / / Ca-n Țara zborului de vise / Ne-nvață blîndul Inochise / Cuvîntul / Pasăre-Poruncă / Mai brumăriu ca o ieruncă / Cît zborul alb de albatros / Sub val de indigo / sticlos / / Un cîntec / Pasăre-Albastră / Ce trece prin cerneala noastră..." Lipsa de pretenții estetice apare și în forme mai vizibile, precum în **Sonet-sonor**, unde, de la aceleași puncte de plecare, se ajunge la expresii umoristice de-a dreptul dubioase, demne de a fi scrise pe un șervețel, la restaurant: „Ieșindu-mi versul din măsură / Cu un picior / m-am bucurat / Că el / piciorul vinovat / Era al tău / afintă făptură... / / L-am mîngîiat și am strigat / Flambîndu-l rimei de tinctură / 9 1 / echilibrule-natură / Mi-l scoate și pe celălalt... / Iubirea mea — o rimă șchioapă / Din formă fixă — știu regretul: / Ci șoldul tău / un țărm de apă / / În care numai el / poetul / Putea-va viața să-i încapă / Sunînd / sonor / sonat / sonetul..." Să fie o autoparodie conștientă? Să fie un joc paradecent, practicat cu bună știință de către autor? N-aș crede.

În schimb, Valeriu Lița-Cosmin „o nimerește" atunci cînd face umor „pe față", ca în textul care deschide volumul. Titlul, pompos și derutant (**Creație**), nu împiedică versurile să etaleze o foarte amuzantă enumerare de nume bizare care parcă ar alcătui un catalog apocrif al zeităților babiloniene: „Marduk atotputernicu / De-i zice lumea — Așarú ; Luminător — Așarulu / Cel ce ogoarele făcu / Chemîndu-se pe rînd: Tutu / Răspuns auzului — Ziku / Cu diademă — Agakú / Dreptate tuturor — Shazu / Prosperitate — Enbilú / Secretul armelor — Girru / Cuprinsul cerului — Adú / Stea luminoasă — Nibiru / Stăpînitor Enlil-Hansă / Și înțelept fiu al lui EA..."

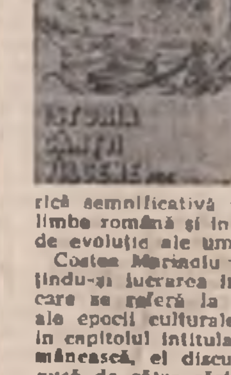

O carte, care ascunde sub o înfățișare modestă meritorii eforturi de documentare, este **Istoria cărții vîlcene. Sec. XVII–XVIII** (Editura Scrisul românesc, 1981) de Costea Marinoiu. Pornind de la ideea că istoriografia culturală trebuie abordată și din punct de vedere regional, astfel obținîndu-se premisele unor cercetări mai aprofundate, autorul ia în considerare o perioadă istorică semnificativă pentru afirmarea tiparului în limba română și în general pentru primele etape de evoluție ale umanismului românesc.

Costea Marinoiu procedează sistematic, împărțindu-și lucrarea în capitole de sine stătătoare, care se referă la cele mai importante aspecte ale epocii culturale avută în vedere. Mai întîi, în capitolul intitulat **Vechi focare de cultură românească**, el discută activitatea fructuoasă depusă de către cărturarii care au lucrat în mănăstiri (Cozia, Govora, Bistrița, Hurezu), precum și în orașul Rîmnic. Sînt luate apoi în considerare o serie de aspecte ținînd de felul în care tipăriturile vîlcene au participat la mișcarea ideilor (**Ideea de unitate și continuitate a poporului român în cărțile vîlcene**). În continuare, sînt abordate puncte de vedere complementare (**Temeiuri folclorice**, **Contribuții la dezvoltarea limbii și literaturii române**, **Manuale școlare**, **Meșteri tipografi**, **Difuzarea manuscriselor și cărților vîlcene**, **Aria de răspîndire a cărților tipărite în Rîmnic în secolul al XVIII-lea**), propunîndu-ni-se și interesante constatări de natură sociologică.

Autorul dovedește că este bine informat. El practică citatul respectuos, desprins din scrierile unor autori consacrați, dar nu se sfiește, în cîteva împrejurări, să se pronunțe împotriva unor opinii care nu i se par a fi suficient de fondate. La această calitate se adaugă și unele pasaje înviorate de tente eseistice, în care sînt rememorate figurile unor oameni cu merite culturale. Demnă de semnalat este și **Bibliografia cărții vechi vîlcene tipărite în secolele XVII–XVIII**, care încheie volumul.

Voicu Bugariu

CUMPĂNĂ

ZECE

I. Chiar dacă, pe această Cîmpie Eternă unde cel mai puternic lucru nu este nici piatra templului, nici fierul plugului ci măruntul fir al ierbii, nu poți zidi o casă, ridică măcar un zid, unul dintre pereți, ca atunci cînd răsare soarele și-și proptește lumina în el să se știe că acolo există un om.

II. Despre orizontalitate și verticalitate. Cîmpia este aceea care face munții, ca este muma munților și, pentru ca relația aceasta să fie exactă, toate mările și oceanele pămîntului se uită la firul cu plumb.

III. Cîmpia îți arată cum poarta cerului nu se află deasupra capului ci la orizont, acolo unde privești fără să-ți rupi gîtul. Cînd omul viitorului, datorită unei conformații specifice, va avea ochii în creștetul capului, Zenitul va fi acela care va unge cu sirene scîrțîitul bolții cerești; pînă atunci privim în sen ul Cîmpiei Eterne.

IV. În jurul marilor poeți vuiesc vulturii: „vă dăm ficatul nostru să-l mîncați dar nu renunțați la motivul prometeic".

V. Șchiopul, rușinat că nu poate dansa, urcă Everestul.

VI. Din „Istoria apocrifă". Împăratul roman era la sfîrșitul libertății lui iar libertul, la începutul acelei libertăți.

VII. Psihanaliza literară ajunge mereu la aceeași concluzie: scriitorul este și el „un ins complexat" dar, spre deosebire de alții, își pune complexele la muncă (complexele lui sînt roboții lui).

VIII. Între un vorbitor care adoarme la mijlocul unei fraze și un mut care gesticulează pînă la capătul ei, pe cine să alegi?

IX. Și ciungul Briareu trăgea din zece arcuri numai în frunze caboține și toate se făceau că pică.

X. Bufonul Mefisto lustruiește cu vîrful cozii aureola stăpînului său.

George Alboiu

VIAȚA CĂRȚILOR

PERIPLU IMAGINAR

Valea crinului negru (Editura Cartea Românească, 1981) se intitulează a doua carte de poezie semnată de Nicolae Breb Popescu. Ea s-a lăsat îndelung așteptată, după debutul premițător cu **Capcana Herminei** (1970). Poetul construiește pe o structură de tradiționalist o întreagă aventură imagistică, prin intermediul căreia starea lirică se rostește pletoric. Abundența de tropi, cascada de imagini care îașcodesc peisajul interior al poeziei, au justificare tematică: pentru Nicolae Breb Popescu, actul poetic echivalează cu inițierea într-o suferință a verbului („Înfiz, adînc, tridentul poemelor în carne") și totodată cu o călătorie labirintică, deopotrivă inițiatică, pe „sonore coridoare", în care, pe linia „arheologiei" argheziene, se dibuie urmele „auguste". Suferința aceasta nu dezvoltă însă o melancolie acidă, ci se înconjoară de percepții spectaculoase, reținute încă în cadre ritmice fixe, în forma prozodică exactă, unde fantezia pare dinainte dirijată. Desigur, lucrul acesta nu înseamnă că poezia prezentului volum ar fi în chip minor previzibilă; dimpotrivă: Nicolae Breb Popescu are capacitatea de a surprinde în unele texte prin calitatea inspirației, în altele prin prospețimea imaginilor.

„Spectacolul", un spectacol echilibrat care refuză excesele, decupînd aproape clasic semnificații, valorifică în planul conținutului și ideea periplului, călătoria imaginară neostenită încercînd să capteze figuri mitice și suferințe contemporane, speculații livrești și peisaje sufletești; în sfîrșit, figuri capabile să concureze arheologia mitologică („cîinele de smoală, crinul negru, ucenicul, semănătorul" etc.). Inspirația tradiționalistă și orizontul acestei poezii sînt acum evidente. Rămîne să vedem care este diferența specifică. Există în volumul lui Nicolae Breb Popescu o viziune sintetică, un ton unitar de foarte bună calitate, prin care poetul asamblează cu naturalețe hieratismul miturilor și viața clocotitoare desprinsă din imaginile vii ale peisajelor selectate mai ales în ultima parte a cărții. Pentru prima ipostază, edificatoare poate fi **Casandra**, text în care zbuciumul ardent al sensibilității nu e niciodată contrafăcut de figura mitologică: „Ca o spumă-a spaimei arde luna-n părul tău, părinte. / Și-n căpestre luminoase, pe-mpietritul cal de jos. / Că se văd în el ascunșii, dar puterea ta e oarbă / În privirea mea și brațu-mi într-al tău e de prisos. / / Auzeam de mică-n tropot călărit de-un șarpe-n frunte. / Cum destinu-i prinde șaua-n scara unui pinten crunt. / Sub potcoave cum se sfarmă snopul copt în cornul furcii. / Clopotul cetății noastre cum va bate sub pămînt. / / Smulgeți veghea și nădejdea, apa ochilor din poarta / Care mîni-o să-ngenunche la cheremul unei chei: / Căci prin ea văd viclenia cu un deget cum strecoară / Zarul sorții măsluite-n palma drepților ahei." Forța de sugestie nu e cu nimic mai prejos cînd autorul descrie liric un **Peisaj petrolifer la Cîmpina** sau o **Vară la Brebu**, delimitîndu-se literar, în ultimul caz, de binecunoscuta cromatică a pictorului care a zugrăvit cu atîta pasiune același spațiu. Nimic așadar din lumina aproape metafizică a lui Luchian în această geografie refăcută poetic: „Sînt veri pe-aici, în care-am mai aflat / Dealul, ca o mireasmă-n căpițe adunat; / Fluturi celești, stîrnind din floare-n floare / Cenușa violetă a stelei căzătoare. / / Mătasa bălții ruptă de taurul ce vrea / Să bea văpaia rece-a apusului din ea; / Pe creștetul stîncii, veghind, același șoim / Ca un blazon pe turla cetăților în somn..."

Poate încăpea oare în acest tip de poezie vreo umbră de mister, o formă care să ascundă esența poetică? Neostenitul periplu lasă intactă taina șarpelui „bătrîn și nepătat" (v. și **Casandra**), a „monadei undei dintîi", privite ca embleme protectoare ale unui bănuit spațiu ezoteric. Ca un adaos la această finalizare a „periplului", poetul resimte cu subtilă profunzime nostalgia cuvîntului „care n-a vorbit", cuvîntul „mut", cel, în mod paradoxal, menit să dea coerență și justificare haosului („Cuvîntul care n-a vorbit / De la-nceput, printre cuvinte / E mut, dar limba lui răsare / În haosul ce-l ține minte."). **Valea crinului negru** este mai mult decît o revenire de bun augur.

Costin Tuchilă

BREVIAR

■ **„IRONIA SORȚII".** Sub acest titlu, publicistul Aristide Buhoiu se plînge, în „Săptămîna" (29 ianuarie a.c.), că ar fi persecutat, insultat și jignit de revista „Luceafărul". Ce s-a petrecut? Acestui reporter i s-au semnalat, nu demult, la rubrica „Breviar" că pronunță defectuos unele antroponime străine, că „Nopțile de Sînziene" e un roman de M. Sadoveanu și nu de M. Eliade, că N. Iorga a scris despre Portugalia o carte întreagă și nu un „jurnal", că poetul Camoes a scris „Lusiadele" sau „Lusiazii", că, în fine, reporterul greșește și în cîteva știri de amănunt. Răspunsul lui A.B. este clar: el crede că „hîrtia e răbdătoare", știe că „a cita" și „a citi" sînt verbe diferite, ne informează că la școala primară se învața geografie și limbă română, iar „Cabo da Roca" nu e tot una cu „Capo da Roca". Mulțumindu-i pentru aceste informații, observăm că reporterul nu răspunde la semnalele emise de noi, „ironia sorții", nu-i așa?

■ **METAMORFOZE.** „Mesaj comunist" (nr. 3/1981) e o publicație studențească în plină metamorfoză: față de aspectul ei anterior a crescut acum cantitatea producțiilor publicistice, a scăzut, în schimb partea propriu-zis literară. Credem că studenții craioveni, între care există forțe cu adevărat înzestrate pentru literatură (Mircea L. Goga, Carmen Grădinaru, Constantin Popescu, C. Urucu, Dorin Cojocaru) ar putea să producă o publicație mai vie, mai interesantă, mai „actuală". Modele sînt: („Dialog", „Forum studențesc"), rămîne numai inițiativa. Succes!

■ **FASCINAȚIA DOCUMENTULUI.** „Manuscriptum" oferă și în nr. 4/1981 cîteva documente, publicate în premieră, demne de tot interesul. Cîteva pagini germane din manuscrisele eminesciene, un grupaj documentar E. Lovinescu, alcătuit cu prilejul „centenarului" cunoscutului critic, poeme de T. Vianu și fragmente din „laboratorul" romanului „Adela" de G. Ibrăileanu — deschid acest număr, completat cu rubricile cunoscute, pline și acestea de materie inedită, interesantă. „Epistolarul" lui M. Kogălniceanu (acum, la episodul al patrulea), „Călinesciana", „Cronica edițiilor" (semnată de Al. Piru, fixat asupra ediției Rebreanu, recent încheiată), „Meridiane" (Perpessicius evocat de Rosa del Conte), „Document în replică" (acte personale E. Lovinescu) — iată numai cîteva secțiuni a căror adevărată fascinație este indiscutabilă. O convorbire cu Luki Galaction (înregistrată de Z. Sângeorzan), precum și alte cîteva contribuții de același nivel înalt, completează sumarul acestui excelent periodic.

■ **AVANPREMIERA.** Publicate recent în „Luceafărul" nr. 51 și în „Flacăra" nr. 3) cîteva fragmente din romanul „O lume de cîștigat" de Eugen Barbu, stîrnesc în mod indiscutabil interesul critic. E vorba, pe cît se pare, de o proză pe temă contemporană, fixată în mediul oamenilor politici (același mediu studiat și de Dumitru Popescu, în „Pumnul și palma"), o meditație asupra puterii și a individului, de esență, în fond, morală. Mai mult decît atît, a părut interesant aici stilul, acea senzorialitate descriptivă a romancierului, exercitată acum în detalii fulgurante căci noul roman al lui E. Barbu pare a se întemeia mai ales pe „acțiune" și mai puțin pe „atmosferă". Oricum, apariția lui, cînd se va produce, va oferi în mod sigur o lectură palpitantă.

■ **TRADUCERI.** Un pasionant „roman" grec e notoria „Bibliotecă istorică" a lui Diodor din Sicilia, apărută în românește (Editura Sport-Turism), în traducerea lui Vl. Iliescu și Radu Hîncu (cel de-al doilea cu o mai întinsă materie tradusă, datorită probabil și experienței recunoscute de elenist). Cît de interesant e autorul, un „universalist" de felul lui Polybios, cu o incalculabilă adaugire mitografică, se vede la o cît de sumară răsfoire a cărții. Diodor din Sicilia era un „turist" mai degrabă de cabinet însă un ins cult și curios, amator de știri pitorești și senzaționale, de mitologie și de bîrfe subțiri, extravagante, un om cu imaginație, pusă acolo unde datele lipsesc. Pentru scriitor, „biblioteca" lui ca, mai tîrziu, „Milionul" lui Marco Polo, e un depozit de știri, multe incontrolabile, majoritatea — palpitante, fabuloase, fantaste, ca o descripție a unui mapamond ireal. Ihtiofagii, amazoanele, tracii, libienii, fauna și flora teribilă, evenimente încețoșate de mari legende, toată această combinație de date verificabile și ficțiune pură e romanească, pasionantă, „modernă".

■ **PROPUNERE.** Dacă am înțeles bine subtextul propozițiunilor lui Laurențiu Ulici („Contemporanul" nr. 5/82), acest critic regretă absența lui Ov. S. Crohmălniceanu din foiletonistica săptămînală, ocupată, zice-se, de niște „nechemați", care se amuză visceral pe seama literaturii și a celor ce o scriu. Idee nu lipsită de interes (L. Ulici fiind el însuși dintre acela care beneficiază de un întins spațiu tipografic), rămîne doar ca revista „Contemporanul" să dea un exemplu de eficacitate critică înlocuind (sau dublînd) pe L. Ulici cu Ov. S. Crohmălniceanu. Ar fi echitabil!

■ **MORAVURI.** Virgil Ardeleanu („Transilvania" nr. 12/81) despre suplianții, autori de cărți, îngenunchiați înaintea criticilor, ca să-i elogieze: „Mă întreb: ce gust poate avea fericirea scriitorului, de vreme ce el e primul care știe — vai, cum o știe — că fericirea aceasta a fost cumpărată! În clipele de confruntare cu sine însuși, rare, bucurosul autor nu încearcă chiar deloc sentimentul zădărniciei, ca să nu spun al rușinii?"

A. S.

UN CTITOR DE ȚARĂ ȘI DE CULTURĂ ROMÂNEASCĂ

ALEXANDRU CEL BUN

Pomenirea voievodului Alexandru cel Bun la 550 de ani de la moarte ne prilejuiește în primul rînd constatarea că nu dispunem în momentul de față decît de o încercare monografică de mult învechită (E. Picot și G. Bengescu, **Alexandre le Bon, prince de Moldavie**, Viena, 1882), de cîteva **broșuri** ocazionate de comemorarea din 1932 și semnate de N. Iorga (o comunicare academică), P. P. Panaitescu (pînă acum singura micromonografie serioasă consacrată voievodului) I. Nistor și C. Bobulescu (cea mai utilă încă cercetătorilor !) și, în sfîrșit, de două broșuri de popularizare apărute în anii noștri : Emil Diaconescu, **Alexandru cel Bun**, colecția „Orizonturi" a C.R.S.C.-ului (82 pagini) și Emil Diaconescu și Dumitru Matei, **Alexandru cel Bun**, colecția „Domnitori și voievozi" a Editurii militare (143 pagini format mic). Prima datează din 1968, a doua din 1979. Desigur, cititorul dornic să-și facă o idee mai „științifică" va recurge la ediția nouă a **Istoriei Românilor** de Const. C. Giurescu (revăzută în colaborare cu Dinu C. Giurescu) sau la N. Grigoraș, **Țara Românească a Moldovei pînă la Ștefan cel Mare (1359—1457)**, Iași, 1978, sau Ștefan S. Gorovei, **Mușatinii**, București, 1976 (colecția „Memoria pămîntului românesc" a editurii **Albatros**. El nu-și va putea reține, totuși, amărăciunea că, 550 de ani de la trecerea voievodului întru nemurirea Istoriei, urmașii săi nu au găsit cu cale să-i consacre decît un singur adevărat monument nepieritor : nuvela **Sărmanul Dionis** (care și-a ales epoca lui Alexandru cel Bun ca un spațiu ideal al „românescului") și scăpărările de condei ale marelui gazetar și istoric ce a dublat pe poetul Eminescu — primul și cel mai lucid vizionar al măreției și importanței capitale a personalității și epocii lui Alexandru cel Bun.

Da. Oricît de neplăcută este constatarea, mai ales într-un moment festiv, Alexandru cel Bun și epoca sa nu au făcut în istoria poporului și a culturii noastre obiectul unei veritabile monografii, așa cum P. P. Panaitescu ne-a dat-o pentru contemporanul Mircea cel Bătrîn (de altfel și aceasta nereeditată), iar mai recent, Dinu C. Giurescu (**Țara Românească în secolele XIV—XV**, 1973). Cîteva articole, cîteva „contribuții" prețioase la probleme delimitate, desigur. O „bibliografie" se poate închega în vederea acestei monografii : unele date semnificative, unele documente revelatoare pentru puterea și prestigiul Moldovei de atunci (ca acela publicat de Marcel Popa în **Revista de istorie**, nr. 2, 1978), unele studii chiar, de felul amplei analize critice a profesorului Elian (**Moldova și Bizanțul în secolul XV**) sau magistrala, deși succintă, prezentare a lui **Gavril Uric**. — întîiul artist român cunoscut de Sorin Ulea la care același autor a adăugat, recent, o contribuție la fel de importantă : **Gavril Uric. Studiu paleografic**. În sfîrșit, studiile despre același cărturar semnate de Emil Turdeanu și Ion Radu Mircea, sau despre primul monument de argintărie — racla lui Ioan cel Nou — de Teodora Voinescu. Dar toate stau, **membra disjecta**, în publicațiile respective, și noi sîntem obligați să înghițim „pagini de popularizare", iar comemorarea celor 550 de ani de la „cea mai puternică Moldovă" ne întîmpină cu o copertă și cu un articol de **Magazin istoric**. Să sperăm că, odată trecută luna ianuarie, nu se va reașterne tăcerea ci, dimpotrivă, se vor așterne pe treabă istoricii și ne vor da un volum de studii de felul celor consacrate în anii trecuți lui Vlad Țepeș, Petru Rareș și Mihai Viteazul !

Am spus „cea mai puternică Moldovă" fără a folosi o hiperbolă fiindcă dacă Ștefan Vodă cel Mare și Sfînt a purtat, după tradiție, 40 de războaie, învingînd la Lipnic și Vaslui, scoțînd din țară pe însuși Mohamed al II-lea, bătînd pe Mutelaș la Baia, pe Ioan Albert la Cosmin, toți aceștia veniseră **asupra Moldovei**, crezînd că o pot cuceri, pe cînd nimeni, în cei 32 de ani de domnie ai lui Alexandru cel Bun, n-a îndrăznit să o atace, cu excepția otomanilor care i-au luat Chilia, dar numai pentru o vreme, căci o va recuceri de la ei, ceea ce Ștefan Vodă nu a mai putut face !

Pe seama Moldovei lui Alexandru cel Bun s-a încheiat, la Lublau, în 1412, cea dintîi convenție internațională care prevedea hăcuirea pămîntului românesc. Cea dintîi dintr-un șir, vai, atît de bogat ! A fost **singura** ce nu s-a pus în aplicare ! Nu din „lealitatea" regelui Poloniei, cum crede Dlugosz, ci pentru motivele dezvăluite de Marcel Popa în articolul său **Aspecte ale politicii internaționale a Țării Românești și Moldovei în timpul lui Mircea cel Bătrîn și Alexandru cel Bun** : nu era la mîna oricui, în momentul acela, să înfrunte Moldova ! Hanul vestitei „Hoarde de Aur", ai cărui neguțători fuseseră opriți să calce în Moldova, în loc să treacă la represalii, scria în 1428 sultanului Murad al II-lea: „Așa stînd lucrurile, comunică-mi: cum ar fi mai bine să-l înlăturăm dintre noi pe ghiaurul ăsta de român". Și același : „Deși v-am fi trimis oameni, nu i-am putut pune pe drumuri, căci românii ziceau că nu pot trece !". Iată întîia formulare a lui „Pe aici nu se trece !" (Pentru tratatul de la Lublau, esențial este F. Constantiniu și Ș. Papacostea, **Tratatul de la Lublau (15 martie 1412) și situația internațională a Moldovei la începutul veacului al XV-lea**, în **Studii, Revista de istorie**, nr. 5, 1964).

Voievodul care n-a tras sabia pe cîmpul de luptă a știut deci să cucerească cel mai prețios lucru pentru țara sa : pacea hotarelor, buna rînduială a treburilor din lăuntru, prosperitatea — urmarea ei firească, prestigiul și chiar un început de glorie, dusă la apogeu de Ștefan, nepotul, tocmai fiindcă acesta moștenise minunatul instrument făurit de bunic : **statul perfect** organizat și **conștiința de sine** a unui popor pe care voievodul îl învățase, de-a lungul a trei decenii, să se simtă liber, mîndru și demn.

Oștile Moldovei au luptat în afara hotarelor, pentru eliberarea Poloniei de sub teroarea cavalerilor teutoni. Au reușit să țină la respect pe otomanii care, pînă la urmă, siliseră pe însuși Mircea cel Bătrîn să le plătească tribut. Sigismund de Luxemburg n-a putut nici în 1412 și nici în 1419, să convingă pe partener a-ncerca tăierea în două a țării rîvnite, iar singur nu s-a simțit în stare să pornească aventura. Tătarii, la rîndul lor, nu îndrăzneau să atace singuri Moldova. E atîta glorie... militară în aceste cîteva fapte semnificative, și în cel mai semnificativ decît toate : o domnie pașnică de 32 de ani, într-o lume ca pe valuri !

Ce a reușit să facă voievodul din această **pace** ne-a spus-o cronicarul Misail Călugărul, interpolatorul fără gînd viclean al cronicii lui Ureche, cronică ce i s-a părut nedrept de laconică pentru această domnie : o admirabilă operă de organizare administrativă, economică, ecleziastică și culturală. O veritabilă operă de ctitor al **națiunii** române, pe care o va desăvîrși nepotul său și de care va beneficia, peste două veacuri, cel dintîi domn al tuturor românilor.

Este regretabil că articolul din **Magazin istoric** trece cu desăvîrșire sub tăcere cel mai important eveniment ecleziastic din vremea lui Alexandru cel Bun : aducerea moaștelor lui Ioan cel Nou la Suceava. Evenimentul era de fapt o capodoperă de diplomație și artă politică. El nu s-a putut petrece la 1402, cum s-a încetățenit părerea pe baza unui text alterat al cronicii lui Ureche, ci la 1415, așa cum știau și au pus **data (care lipsea !) în cronica lui Ureche**, atît Axinte Uricarul cît și Nicolae Costin. Este semnificativ că tot în acest an se petrece și **ultima călătorie de depunere personală a jurămîntului de vasalitate în Polonia**. Probabil că există o legătură între cele două evenimente, căci ceremonia aducerii moaștelor, zugrăvită în sec. XVI pe pereții interiori de la Sucevița, are sensul unei veritabile **declarații de independență**, în limbajul medieval.

Moldova fusese obligată, chiar de la Bogdan Întemeietorul, să ducă o foarte abilă politică religioasă, lăsînd mereu impresia marelui regat vecin catolic, că domnii și poporul întreg vor adopta catolicismul. S-au creat tot felul de înlesniri propagandei romane, domnii trecînd uneori personal la catolicism, sau căsătorindu-se cu catolice. În primul deceniu și jumătate de domnie, însuși Alexandru a dus o politică prudentă și este foarte probabil, chiar dacă nu există dovezi categorice pentru așa ceva, că nu numai legături de rudenie sau ambiția voievodală l-au făcut să apere pînă la moartea acestuia, în 1415, pe Iosif Mușat, în scaunul mitropolitan al Moldovei, obligînd patriarhia din Constantinopol să-l recunoască (alt semn al puterii și prestigiului !) ci și considerații diplomatice. Un mitropolit **grec**, trimis de Bizanț, ar fi însemnat intrarea Moldovei, fie și numai bisericească, în „sfera de influență" opusă catolicismului. Iosif, sfințit la Halici, pe pămînt ce făcea parte atunci din statul polonez era, dimpotrivă, un autohton, nereprezentînd o politică fie și simbolic jenantă pentru marele regat catolic. În 1415 însă, Alexandru hotărăște aducerea moaștelor unui negustor **grec**, martirizat de tătari în Asprokastron-ul Crimeei (este aproape sigur, și personal optez pentru această interpretare, că nu era vorba de Cetatea Albă moldovenească, ci de toponimicul cu același nume din Crimeea) în urma instigațiilor unui corăbier **catolic**. Pe acest sfînt îndepărtat îl cumpără de la tătari dezgropîndu-l din locul unde i se crease faima de taumaturg, îl aduce însoțit de o gardă de „mulți" osteni în Moldova, îl întîmpină nu la Suceava, în capitală, ci la Iași, în „poiana vlădicii", cu întreaga curte, și-l poartă apoi prin toată Moldova de sus, într-o nemaivăzută procesiune, pînă la Suceava, în văzul întregului popor adunat, și sub nasul Poloniei, declarîndu-l „apărător al scaunului său" și „patron al Moldovei". Era cea mai spectaculoasă declarație de independență posibilă în acel moment : definitiva notificare a faptului că niciodată Moldova nu va trece la confesiunea „suzeranului", că de aci înainte catolicismul este un cult îngăduit, cu toleranța moldovenească înnăscută, alături de cel al armenilor, al evreilor și al husiților, dar nu o prezență trufașă, dominatoare, precedînd dominația politică și pretențiile pămîntești ale regilor vecini.

În același an Iosif moare, după ce văzuse triumful ortodoxiei autohtone, și la Suceava descinde mitropolitul grec trimis de Bizanț, care se ocupă imediat de organizarea fastului bizantin și a colachiei grecești, în jurul celui ce se va vedea curînd, pe sine, închipuit alături de soția sa, ca un „autocrator" asemănător celui de pe malul Bosforului, care stăpînea, atunci, un teritoriu mai mic decît Moldova.

Din 1415 Alexandru cel Bun trăiește apogeul domniei, prestigiul său este enorm, și cel ce făcuse din 1401 cinci călătorii de închinare personală în fața regelui polon, nu va mai face nici una pînă la moarte. Rămas văduv, se recăsătorește în 1419 cu vara regelui polon, Ringalla, dar cum aceasta înțelesese că va urma trecerea voievodului la catolicism, într-un an se lămurește cu cine are de-a face și cere papii despărțirea. Fără a se teme de urmări, Alexandru o expediază augustului văr, îi fixează o „pensie" foarte generoasă și-și ia alături o femeie, se pare că nu de prea mare neam, din moment ce orgoliosul nepot, căutător de neveste la Kiev și Trapezunt, o trece în letopisețul scris sub ochii săi ca „Marina fiica lui Merin".

„Fiica lui Merin" va deveni însă întîia mare doamnă a culturii românești, strămoașa Despinei lui Neagoe și Elenelor lui Petru Rareș și Matei Basarab. Probabil că l-a remarcat și sprijinit pe genialul miniaturist și mare cărturar al vremii, Gavril Uric, despre care Sorin Ulea are bune temeiuri să susțină că și-a făcut studiile în Bizanț. Pentru lectura doamnei Marina și a lui Alexandru, Uric copiază vestitul **Tetraevanghel** cu miniaturi, din 1429, actualmente la Oxford. Este întîiul monument de artă al literelor și miniaturii românești, cap de serie și model pentru o întreagă școală, care se va dezvolta pe vremea lui Ștefan cel Mare.

Debutul unei culturi românești capabilă să joace un rol major în destinele întregii Europe bizantino-slave, impunînd reconfigurarea ei ca „bizantino-slavo-română", se petrece în acest interval, din a doua parte a domniei, cînd Marina și Alexandru înțeleg ceea ce Bizanțul știuse de mult : că armele și puterea economică trec, și numai amintirea lor rămîne, dacă există cine să o înveșnicească. Acești bieți oameni fără căpătîi și fără putere lumească, artiștii, creatorii, au în ei totuși strania putere de a conferi nemurirea celor ce știu să-i prețuiască și susțină. Primul voievod român care încheie un contract, plătit regește, cu niște „zugravi" este Alexandru cel Bun ! Prima domnie ilustrată de un creator de geniu — acest Gavril Uric — este tot a lui Alexandru cel Bun. Prima adevărată „epocă" din istoria culturii române este „Epoca lui Alexandru cel Bun". A fost poate și mai norocos decît Mircea, de la care, în afară de Cozia, (acest fascinant „fenomen originar" al arhitecturii muntene și al marii noastre poezii patriotice) nu ni s-a păstrat mai nimic și ar fi rămas chiar el în penumbra conștiinței moderne, fără cele cîteva rînduri de cronică sud-slavă, despre bătălia de la Rovine, reluate de Moxa și citite de Eminescu, spre a face din ele **Scrisoarea III !**

În schimb, Alexandru cel Bun și-a pregătit, conștient și cu spor, o mare glorie culturală, o nemurire calculată, artă de bazileu bizantin dar și de principe de Renaștere, în care va excela apoi nepotul Ștefan cel Mare. Se știe astăzi, în urma descoperirilor de acum vreo 25 de ani ale lui Ion Iufu, că voievodul a profitat din plin de strînsele legături culturale romano-bizantine închegate după 1415. Cărturarii moldoveni știutori de slavonie au fost trimiși la Studion, în Constantinopol, mînăstire plină de colegi ruși, bulgari și sîrbi ce făceau cam aceeași treabă, și au copiat acolo cea mai mare realizare a culturii sud-slave de la sfîrșitul secolului de XIV-lea : **Marile minee de lectură de la Tîrnovo**, niște uriașe „Cazanii" totalizînd aproape 7 000 de pagini și adunînd peste 380 de scrieri, 90 la sută de autori bizantini din toate epocile (peste 70 de autori !) dar și vreo 20 de texte de autori bulgari, între care toate scrierile celui ce alcătuise mineele : Patriarhul Eftimie (cel mai mare scriitor bulgar al evului mediu).

Cu o lovitură de maestru, Alexandru cel Bun punea astfel la dispoziția cărturarilor Moldovei sale aproape tot ce agonisiseră sîrbii și bulgarii în trei-patru secole de ucenicie la Bizanț, și ce adăugaseră ei ca operă proprie. Alături de această colosală colecție, care a servit ca izvor de bază lui Uric pentru „sbornicele" sale și care a avut un „destin" impresionant pe tărîmul culturii române pînă la apariția „Cazaniei" lui Varlaam (care o scoate din circulație), mai găsim și alte culegeri și cărți din autorii bizantini. Ele vin tot atunci, pe aceeași cale, sau prin relații cu Muntele Athos. Paradoxul face ca **Marile minee de lectură de la Tîrnovo** să nu se mai păstreze astăzi nicăieri în forma lor genuină, decît în Moldova, și ele sînt acum la Dragomirna, aduse în secolul XVIII de la Moldovița — prima ctitorie a lui Alexandru cel Bun ! În felul acesta, voievodul moldovean a salvat un monument cultural al vecinilor care aparține întregii civilizații răsăritene și istoriei culturii europene ! (O ediție facsimilată a celor 8 volume din care este alcătuit monumentul a fost inițiată recent de **Editura științifică și enciclopedică**, și e de sperat că primele două volume vor apărea chiar în acest an jubiliar, în cinstea voievodului căruia i se datorește aducerea și salvarea monumentului de vicisitudinile istoriei !).

Alexandru cel Bun a fost, așadar, un extraordinar creator de „climat". A creat climatul de pace, de siguranță, de bună rînduială, sentimentul că la cîrma statului se află o minte echilibrată, sănătoasă, departe văzătoare, un om al păcii și demnității românești, un „drepteredincios" peste tronul căruia veghează însuși Sfîntul Ioan cel Nou (dar abilul negociator de tratate comerciale și clauze vamale știuse, desigur, și cîtă „valută" aduce într-o lume ca a lui „turismul" la moaștele sfinților. El crease astfel și Moldovei un asemenea punct de atracție și cîștig !).

☆

Dincolo de data morții sale, puterea de viață a unei mari personalități istorice se vădește prin legendă, dar și prin felul în care corabia ce a construit-o sau a desăvîrșit-o străbate furtunile. Alexandru cel Bun s-a dovedit o mare personalitate istorică și prin felul cum a cîștigat aceste două probe.

Statul moldovean a trecut, imediat după moartea sa, timp de 25 de ani, pînă cînd o altă mînă binecuvîntată va prinde cîrma, prin nenumărate încercări. Lupte interne, amenințări externe, penibila capitulare a lui Petru Aron în fața turcilor, cu jalnicul document de neputință, semnat exact un an înainte de venirea pe tron a celui ce avea să le frîngă trufia în fața întregii lumi ! Și totuși, temeliile moștenite de la înaintași și lărgite, întărite, adîncite de Alexandru, s-au dovedit de neclintit. Domnii — fiii lui — se bat, se orbesc și se ucid, cheamă trupe străine în țara unde nu îndrăzniseră înainte să pună piciorul și unde apoi vor veni și nechemate. Toată această perioadă a „urmașilor lui Alexandru cel Bun" este prezentată de obicei ca o vreme shakespeariană. Privită sub acest aspect și este ! Pe un manuscris, Uric notează înspăimîntat că „În anul 6955 (1447), luna iulie, 13 zile s-a tăiat capul lui Ștefan voievod, domnul Țării Moldovei, fiul lui Alexandru voievod, de Roman voievod, fiul lui Ilie voievod și a fost îngropat la mînăstirea Neamț, în aceeași lună iulie, în 18 zile". [illegible] orbise tatăl, propriul frate ! Dar Gavril continuă, în liniștea de la Neamț, să copieze manuscris după manuscris, și să alcătuiască noi sbornice, după propriile sale gusturi, pînă spre 1450 cînd moare. Sub nori negri, grei și în vălmășagul politic, cărturarul zidea, cărămidă cu cărămidă, perenitatea neamului său : cultura. Cînd va muri, devenise deja (desigur fără s-o știe !) cel mai harnic copist de manuscrise slave din întreaga istorie a civilizației literare întemeiate de frații Chiril și Metodie !

Un alt cărturar, în capitala țării, stînd la căpătîiul moaștelor Sfîntului Ioan cel Nou, s-a hotărît într-o zi să-i scrie „jitia". Era un om cult și avea la dispoziție modelele ilustre : cele 7 000 de pagini ale **Mineelor** lui Eftimie ! A rezultat acea **Mucenicie a sfîntului Ioan cel Nou** semnată „**Grigorie monahul și prezviterul de la marea biserică a Moldovlahiei**" — semnătura primului prozator român ! Deși în slavona timpului, proza lui Grigorie are toate trăsăturile stilului narativ moldovenesc, firesc și cald, străin deliberat de stilul împodobit și umflat al vremii. El va rămîne normativ de la Letopisețul lui Ștefan cel Mare și cronica lui Ureche pînă la Creangă și Sadoveanu. Mitropolitul Varlaam va da acestei prime opere originale românești în proză, două secole mai tîrziu, haina splendidă a limbii române.

„Jitia" se încheie cu descrierea alaiului de eternă amintire al aducerii moaștelor — prima pagină de istorie moldovenească consemnată astfel, într-o operă originală. Scrisă în vremuri tulburi, nu cu mult înainte de 1439 cînd Uric o copia în sbornicul său, **Mucenicia lui Ioan cel Nou** simboliza, dintru început, ca și strădania lui Uric, **forța culturii române de a naviga, asemeni unei corăbii puternice, și pe senin, și prin furtună**. Semnul avea să vină curînd, în 1457. Acum 525 de ani !

Nu numai **cultura** sau viața ecleziastică și mînăstirească (de care pe vremea aceea depindea atît de mult), dar și **cancelaria** domnească ne dovedește că tulburările nu afectează esențial ctitoria voievodului. Cine numără cîte acte s-au păstrat pînă la Alexandru cel Bun, cîte de la acesta și cîte din **intervalul 1432-1457** va constata că instituția continuă să funcționeze, ceea ce explică rapida ei așezare într-o nouă glorie, de către tînărul de 24 ani care, punînd capăt anarhiei, venea în primăvara lui 1457 să-și ia moștenirea bunicului.

Ștefan cel Mare este, în multe, în foarte multe, un **continuator**, un **restaurator**, dar și un genial făuritor de **nouă sinteză**. A putut fi toate acestea, fiindcă temeliile și o bună parte din zidire îl așteptau gata, ieșite din mîinile celui ce-i era nu numai bunic după trup, dar și părinte direct după suflet. Acea conștiință a rădăcinilor, a legăturii cu strămoșii, acel simț extraordinar al situațiilor creatoare de „istorie", acea artă de a folosi **conjunctura** spre a-i smulge **eternitatea**, sînt, toate, prezente în mărturiile ce le avem despre Alexandru cel Bun. În acest tipar s-a croit personalitatea celui ce și-o va proiecta, apoi, la dimensiunile istoriei universale. Coincidența sărbătoririlor — 550 și 525 de ani ! — în acest an, este ea însăși emoționantă.

Alexandru cel Bun este și întîiul voievod român ce intră în **legendă**. Altfel de legendă decît a lui Dragoș, cel pornit în căutarea zimbrului ! Imaginea „ctitorului" și aceea a voievodului ideal, „cel Bun" nu este a lui Ștefan, ci **a lui** mai întîi, cum va simți-o Eminescu. Urmașii vor căuta în vremea lui Ștefan **gloria armelor**, cum face Grigore Ureche, deși același voievod clădise atît de multe cetăți și biserici. Dar simbolul **construcției politice și culturale pașnice și înțelepte** a devenit Alexandru cel Bun. Epoca lui devine feerică. Chipul său, în mijlocul „curții lui", plăsmuit de zugravii Suceviței din sec. XVI avea ceva din împărății basmelor populare. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea Misail Călugărul adaogă, copiind cronica lui Ureche, datele despre opera de **organizator** laic și bisericesc, desăvîrșind imaginea „ctitorului de țară".

Dar legenda devine deplină abia în așa-numita „Povestire despre icoana făcătoare de minuni de la Neamț", unde, prima oară la formă literară tradiția sau legenda **călătoriei împăratului bizantin prin Moldova**, cu care ocazie s-ar fi minunat de ce vedea și l-ar fi dăruit la întoarcerea în capitală, pe Alexandru, cu titlul și însemnele de **despot**, iar bisericii Moldovei i-ar fi acordat **autocefalia**. Dimitrie Cantemir, contemporan cu cei ce redactează această poveste mai adaogă „știrea" despre adoptarea „basilicalelor", adică a legislației bizantine. Alexandru Hasdeu, mai tîrziu, inventează „școala de la Suceava", veritabilă academie, în care mai cred încă unii istorici pînă azi, cum mai cred și în povestea cu împăratul bizantin. Ca și cum totul ar fi fost posibil în această Moldovă de basm a lui Alexandru cel Bun !

Profesorul Alexandru Elian a consacrat, în 1961, un foarte solid studiu critic acestor asertiuni, demonstrînd caracterul lor legendar și explicînd atmosfera în care au luat naștere : era o perioadă de decădere a statului și bisericii moldovene, o vreme în care se căuta în trecut temeiul pentru lupta împotriva dominației clerului grec, și atunci s-a făurit povestea despre autocefalia bisericii moldovene, care ar fi existat încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun, acordată de însuși împăratul, o dată cu titlul de **despot** și cu icoana făcătoare de minuni de la Neamțu ! Evul mediu, occidental și răsăritean, este plin de asemenea legende (în Rusia este cea a **Darurilor lui Monomahi**), dar trebuie să reținem că figura în jurul căreia au cristalizat la noi este aceea a lui Alexandru cel Bun. Astăzi încă, după ce critica istorică le-a dovedit limitele și natura, le regăsim în articolele de popularizare. Ceea ce este, în fond, un omagiu indirect adus voievodului care continuă a fascina prin legenda sa, chiar împotriva evidentei erorii !

O altă legendă care înnoiește, cam de prin secolul al XVII-lea, figura lui Alexandru cel Bun este aceea a cărturarului bulgar **Grigorie Țamblac**. Probabil că nu era suficient un împărat bizantin care să fi văzut cu ochii lui această Moldovă feerică, să se fi minunat de bogăția ei de basm și de buna rînduială ce domnea (din acest punct de vedere povestea „icoanei" s-ar trebui să înceapă din nou o antologie, fiind în fond un poem în proză al Moldovei lui Alexandru, poate un izvor al sentimentului eminescian despre această epocă !), precum și de înțelepciunea conducătorului ei. Mai era nevoie și de prezența directă, la curtea de la Suceava, a unui cărturar celebru. Cum cel mai celebru cărturar de limbă slavonă care a făcut carieră inter-

Dan Zamfirescu

Continuare în pag. a 7-a

Gravură de Bogdan Stihi

Alexandru cel Bun și Doamna Marina (broderie de epocă)

Poeme de NICHITA STĂNESCU

Pastel

se dedică doamnei Viorica Donoiu

Suavă-i primăvara cînd ninge încă-n munți,
vergelele de scoică-ale luminii
izbind în iepurii cei în zig-zag și mulți
și șuierînd în șiruri, șiruri, pinii.
Cuvintele renasc din stîncile albastre
mutîndu-și rîurile de vocale
cînd monopodele pilastre
pornesc cu viaduct cu tot spre vale.
Suavă-i primăvara cînd ninge din Zenit
cînd ninge peste verbe
un luci descîntec văzut, neauzit
și floarea-i cea mai albă pe cîmpul cel mai verde.

Peisaj cu ceață

Ceață deasă, luminiscentă, compactă
nu-mi mai văd nici mîinile.
Ceață umedă, vîscoasă, șerpuitoare
nu se văd nici măcar țăranii
nu se-aud nici măcar caii
nici măcar lătrăturile de cîine.

Privirea dă ocol albului ochilor
alunecă pe iris înapoi în pupile
sunetul rămîne agățat de lobul urechii
cîntecul nu pătrunde în timpane.

Nu există sus și nu există jos
nu există înapoi și nu există înainte
deși merg de parcă aș sta locului
și stau locului de parcă aș merge.

Străfulgerare

Oierii scad, oile cresc
pînă acoperă tot orizontul
Munții scad, văile cresc
pînă acoperă tot orizontul
Stelele scad, razele cresc
pînă acoperă tot orizontul
Timpul scade, secundele cresc
pînă acoperă tot orizontul
Orizontul scade, petele cresc
pînă acoperă tot orizontul.

Istria

Cuvinte moarte dintr-o limbă moartă
răscolite de tendința unei șuvițe
de briză
ziduri de cetăți scufundate-n mare
sub ectoplasma lunii.
Toarte de amforă cu sigilii
și amprente de robi
vîrfuri de lance ruginind între
pietre
două dîre de urme de roți
adîncite pe dala de marmură
șuieratul solzos al amorului încolăcit
dintre doi șerpi
absența a unui caduceu în mîna
mea dreaptă
și a perechilor de aripi de la gleznă
și a alergării de vești în genere.

Peisaj de iarnă

Greoaie pasăre smălțată de sînge
piatră a aerului fix
cîmpie cu urme de pași în zăpadă
bătînd în ametist.

Visc carnivor sărind din umăr
secundă cu luci de silex
corvezi fără murmur
prin ruinele de pe limes
o anvelopă de cauciuc de basculantă
ca o aură deasupra frunții
sub șes în lumea cealaltă
oase de cai de bivoli și de oameni
se schimbă în petrol.

Prima ninsoare

Din diferite planete,
fulguiau spre noi diferite ființe.
Mirat, nu le găseam rostul
Dar fulguiau, fulguiau.
De bună seamă, mi-am zis
vremurile sunt indexate,
deci,
tentația anonimatului în artă
trebuie generalizată pînă la cîntec !
Sau poate, dimpotrivă,
tentația anonimatului în artă
trebuie repudiată prin cîntec.
Mirat observam cum fulguiau
din diferite stele
diferite cuvinte.

Cuiul poliedric

Pe fereastra ovală
a căzut cuiul poliedric
înfigîndu-se în podeaua
de înmulțit și de împărțit
de scăzut și de adunat.

Camera era cubică și goală
nu avea ușă, avea
numai o fereastră ovală
Pe podeaua de înmulțit și de împărțit
de adunat și de scăzut
a căzut pentru început
cuiul de răstignit.
Camera era cubică
și nu avea ușă
ci doar o fereastră ovală
și era vopsită în mov.

ion iuga

Rememorare

Într-o pădure de piatră
iată-mă scăldat în rîu de cenușă

chipul meu nu se schimbă — El nu există —
numai vîntul îl rotește în cicloane

iată-mă privindu-l pe Hamlet cărînd noroaiele
orașului
iată-mă stînd cu Pușkin și Ana Kern
măturînd frunzele Rusiei
iată-mă cu bătrînul Tolstoi refuzînd un secol
să-și descalțe cizmele
și pe Sadoveanu încălțat în rădăcini de codru

care-i țeapa neagră pentru poeți întreabă
Esenin
țeapa pentru dictatori îmi răspunde Țepeș

care-i starea de pace plînge Valery Larbaud
prin care a trecut el fiind inconștient ultimul
război

iată-ne pe toți în arca lui Noe
Homer și Dostoievski Eminescu Bacovia și
deasupra o bombă cît o minge de fotbal

curînd ne vom roade degetele de la picioare
apoi de la mîini
pentru că numai ochii noștri înțeapă bomba
ochii noștri ca niște imense sulițe
Oppenheimmer și-a îmbrăcat un costum de
scafandru.

Pasărea de fier

O ciudată pasăre de fier
cu-ascuțitu-i cionț de fier
și cu penele de fier
zburară-n pădure de fier
își făcură cuib de fier
ouară ouă de fier
și născură pui de fier

nu are cu ce-i hrăni
și cîntă pînă la cer
cu lacrimi peste pămînt
că îi pier puii de fier

dar lumea nu o aude
gîndul cum să-și mai asude
pasărea cu cionț de fier
cînd îi pier puii și-i pier
în pădurea ei de fier
sub o platoșă de fier

Pasărea de argint

Fă-mă Doamne pasăre de-argint
chiar pe sub pămînt să cînt
să-mi scol morții din mormînt
pentru PACE în alb vînt

să-mi scot neamul din războaie
sulițași, arcași, tunari
să ne-acopere c-o ploaie
de dureri din cele mari

Să priceapă lumea zeii
sînul iarbă al femeii
Pacea nașterii întoarsă
lîngă lacrima nestoarsă

Cînd dormi

Cînd dormi în patul de rouă
cum iți plutesc coapsele sinii în mîinile rîului
și-n catifeaua de seară a apei
părul tău un steag arzînd
pe oglinda ce se sfarmă de tine

ascultă peștii de argint în urechi
polenul zburîndu-ți pe gene
între țărmii tăi arămii dinspre patimă
ochii rîului și pietriș în genunchi

lasă-mă pierdut în șaua de argint

calul meu alb a trecut de mult rîul
străjer pe culme iți veghează somnul

Așa ceva nu există

I-am tot vorbit
i-am tot vorbit
continuu i-am vorbit mamei
că EU sunt POEZIA
Ea și-a făcut cruce și a
afurisit pe Ucigă-l toaca

I-am vorbit despre Eminescu
i-am cîntat Eminescu
Ea a plîns și a zis că nu-i adevărat
Așa ceva nu există

i-am vorbit i-am tot vorbit
de bombe mai grele decît munții
de Dumnezeu de Politică
Ea a început să plîngă
Astea există fiul meu
tatăl tău nu și-a salvat capul

Paul Erdös : „Balada"

Se iscălea Z. S.

Urmare din pag. 1

Istria cum nu-mi ardea nici mie, numai în cazul în care i se recomandase drept local unde se îmbuteliază sticlele de Sliboviță. Mă simțeam ca Heracles după lupta cu Amazoanele...

În cinci minute am fost echipat ca un pompier dorind să stingă orice incendiu posibil. Ziua era caniculară. Soarele mă pălea în creștetul capului și, din clipă în clipă, simțeam c-am să cad lat pe caldarîm în fața vilei unde locuia președintele.

Îl așteptam ca pe un tată vitreg ce urma să-mi controleze carnetul de note...

A apărut însoțit de editorul finlandez și de pruncul acestuia. Zaharia Stancu era suspect de jovial și de bine dispus. L-am salutat cu deferență și pocăință simulată. M-a întrerupt chiar cu cîteva cuvinte: „Bună, domnule Micu, ce zici de ziua asta frumoasă, ce zici? Nu-i așa că și dumneata arzi de nerăbdare să vezi Istria? Au anunțat la radio, la radio au anunțat că astăzi vor fi 32 de grade la umbră..." Curiozitatea mi-a pierit...

Conform protocolului eram înveșmîntat în haină, cămașă albă și cravată asortată.

Finlandezul mă salută cu nesfîrșită efuziune zicîndu-mi: Helo! Al mic îmi sări în brațe sleindu-mă de ultimele puteri și începu să numere în limba lui.

Am urcat în mașini demarînd sub soarele arzător al Dobrogei. E inutil să vă descriu cu cît interes și curiozitate am privit vestigiile străvechei așezări. Finlandezul, vesel nevoie mare, era apucat de o sete de cunoaștere nemărginită ca și cum acolo ar fi debarcat din lungile lor peregrinări strămoșii lui coborîți dinspre ghețurile polare să vadă țărmul Mării Negre.

Președintele uroia să vadă și el fiecare pietricică și-mi arunca, din cînd în cînd, priviri de radiolog. În spatele meu, șoferul Nelu Dumitrescu, băiat sufletist de Colentina, mă proptea pe furiș și-mi storcea cravata.

Vizita mi s-a părut lungă cît un veac...

Cînd ne-am reunit în fața unui chioșc unde se vindeau diferite suveniruri artizanale, președintele m-a întrebat cu candoarea-i binecunoscută:

„Ce zici, domnule Micu, frumoasă zi, frumoasă zi, nu-i așa... ?"

N-am răspuns neavînd pic de salivă în gură și-am dat din cap, de cîteva ori, ca bulgarii cînd vor să spună nu.

Apoi, finlandezului i-a venit să plece cu o suvenire și a indicat un obiect de lemn închipuind nu știu ce biserică din Maramureș în miniatură. Stancu s-a uitat la mine ironic și mi-a făcut semn să achiziționez obiectul. Conștient de faptul că n-aveam în buzunar nici măcar contravaloarea unei sticle de Cico, am îngăimat [illegible]:

— [illegible] bani, domnule președinte...

— [illegible], domnule Micu, de ce? Costă [illegible]... Costă? Bine, bine, o să plătesc eu, eu o să plătesc, ca să ne facem de... (și a pronunțat un cuvînt aspru și naturalist). Poftim, ai o sută de lei și ceri un bon de decontare. Mi-o restitui în București, să mi-o restitui...

Biserica costa (n-am să uit niciodată), nouăzeci și nouă de lei și cincizeci de bănuți. I-am lăsat chioșcarului, care era turc, cincizeci de bani ciubuc și i-am cerut bon de decontare. Ăsta s-a holbat la mine și-a rîs că n-are așa ceva. I-am întins o hîrtiuță și el a scris pe fața ei ca și cum ar fi cioplit în piatră: „Biserc. Maramuș . 99,50 l". Executarea operației a durat cam trei minute.

Președintele s-a mirat: „Ce faci, ce faci, domnule Micu? Te tocmești cu el să treacă mai mult pe bon?"

Am traversat, atunci... „Ziua cea mai lungă a Japoniei..."

A plecat finlandezul cu prunc cu tot și cu o ladă de Sliboviță.

Ne-am întors la București și președintele l-a somat pe Traian Iancu să nu îndrăznească să mă trimită vreodată să-l însoțesc nici măcar prin curtea Uniunii...

Să fi trecut două sau trei luni de la escapada litorală cînd, într-o dimineață, aflîndu-mă în holul de la intrare, se arată Zaharia Stancu cu alura sa de prinț nordic melancolizat de irizări boreale. Îl salut reverențios. Îmi răspunde, dă să treacă spre cabinet, dar se întoarce iute și mă apostrofează: „Domnule Micu, am tot așteptat să-mi decontezi biserica dar văd că degeaba, degeaba am așteptat..."

Rămas perplex, nedescifrînd dacă e o glumă sau chiar o somație serioasă, i-am replicat bîlbîindu-mă: „Știți, n-am putut să decontez bonul. Vînzătorul n-avea ștampilă și nici să scrie nu prea știa, că era turc..."

Stancu m-a privit ironic și intransigent: „Nu mă interesează dacă știa sau nu știa să scrie, nici dacă avea sau nu ștampilă. Sînt atîția care scriu și nu sînt turci... Mie îmi datorezi o sută de lei, o sută de lei..."

În următoarele cinci minute îl lăsam secretarei blonde și poliglote datoria în plic, iar în alte următoare cinci minute, aceasta m-a chemat și mi-a întins o cerere tip în colțul căreia Zaharia Stancu caligrafiase: „Tov. Mircea Micu ajutor de reprezentare în sumă de lei cinci sute..."

debut

george băiculescu

Drum bun, Sache

Era ultimul autotroliu care pleca cu bușteni în dimineața aceea. Rampa se golise. Cerul se lăsase tulbure, nedefinit, jos, jos. Nu se mai distingeau creștele munților, pădurile. Totul era cuprins de-un voal opac de ceață și zăpadă spulberată de crivăț. Pe dira drumului ce cobora din parchet venea greoi, buruind înfundat, abia zărindu-se, un tractor. În urma lui alunecau doi bușteni de brad. Vîntul șuieră ascuțit, dezlănțuit. Zăpara se involbură, și un val puternic năvăli fornăind peste mașină și peste oameni.

— Huo! strigă unul dintre încărcători, întorcîndu-se cu spatele, ca și cum striga la cine știe ce dihanie fioroasă.

Sache deschise portiera.

— Bușteni, nea Mihăică! ceru el. Aduceți bușteni din plin! Mi-e teamă că n-am ce încărca la cursa a doua!

— Vii și la a doua? întrebă sceptic nea Mihăică.

— Eu ?! se grozăvi Sache din ușa mașinii. Nu mă cunoști, nea Mihăică, nu prea am lucrat împreună! Eu am tot tras din alte rampe, de pe Cașoca, de pe Harțagu, din Huduboaia. Eu dacă nu fac de-aici trei curse la zi, sînt pierdut! Pierdut, înțelegi? Și-apoi, șopti el ca o confidență, făcînd cu ochiul, dacă nu tragem acum, cînd putem și cît sîntem tineri! Altfel, cum? Altfel, explică tot el, ca un răspuns, ne mănîncă gaia!

Motorul încins vibra, îndemnînd la drum. În aer se răspîndise iz de motorină și uleiuri arse.

— Rămîneți cu bine! le strigă Sache încărcătorilor, făcîndu-le un semn prietenesc, de vechi cunoștință.

— Mergi sănătos! auzi el urarea celorlalți.

Mașina se urni încet, făcu un ocol prin rampă, apoi ieși în drum.

— La drum, băiete! Doamne-ajută!

Drumul se întindea ca o panglică alb-vinătă aruncată peste munte, tăindu-l pe marginea rîului. Motorul torcea de zor, ritmic. Mașina cobora încet. La cotituri, buștenii scîrțîiau. Pădurea de brazi din marginea drumului, încărcată de chiciură și zăpadă înghețată, fremăta într-un fel aparte, ciudat, aducînd a cîntec de iarnă, aspru și bărbătesc. Și Sache îl simți pătrunzînd în sufletul lui, tulburîndu-l. În cabină se încălzise. Sache începu să fredoneze frînturi din Cîntecul șoferului, îl auzise la radio, dar nu-i reținuse în întregime vorbele. Era în formă, se odihnise bine, citise un roman polițist din seria comisarului Maigret, dat naibii, ce mai! De duminică de la prînz nu pusese nimic pe limbă, bunăoară, alcoolice! A, nu că nu i-ar fi plăcut sau ar fi ușă de biserică! Dar așa-i meseria asta, a șoferilor: aici o picătură toată săptămîna! Doar sîmbătă seara, cu prietenii, la o serată sau la o discotecă, și-atunci dacă ai băftă să fii liber! Păi, ce crezi? Drumuri lungi, cu pante repezi și prăpăstioase, cu cotituri, cu gheață! Și apoi viscolele nu-ți dau pace, nu te lasă nici să respiri ca lumea! E de-ajuns o mică neatenție, o secundă de neatenție, și gata:

— Vă salut și n-am cuvinte! Rămîneți cu bine, prieteni, ne vedem la rai cu pătura în cap! Aiurea! De unde naiba să mai ai cuvinte, în astfel de clipe? De unde? Și să te mai vezi dincolo cu prietenii?! Să fim serioși, nu ține, nu se prinde! Zău așa!...

Pe drum, nici țipenie. Nimeni nu urcă, nimeni nu coboară! Pustiu! Parcă-i un făcut, fir-ar să fie!

Îi păru rău că nu coborîse nici un lucrător de la exploatare. Altă dată, coborau și în cursul săptămînii spre Varlaamu sau Gura Teghii, la Bisoca sau la Nehoiașu. Nu-i bine să fii singur la drum! Pentru un șofer nu-i bine niciodată! Te prinde urîtul, începi să moțăi, te vine și somnul, Doamne ferește! Cînd ai pe cineva, mai schimbi o vorbă, o părere, o impresie, auzi lucruri noi, altă treabă!

Și iar îi veni în minte reporterul, tînărul cu păr lung și ochelari, îmbrăcat într-un alendelon de toată frumusețea. Ce naiba o fi vrînd?

— Așa! îi spusese acesta de dimineață. Să stăm de vorbă, să-mi povestești despre dumneata — chiar așa-i zisese, *dumneata!* — și despre viața dumitale!

— Viața mea! Păi ce viață am eu?

Mîinile stăpîneau volanul cu încordare. Șuierul vîntului se lovea de geamuri, într-un scheunat de cîine rebegit. Pulberi de zăpadă înghețată, sticlind, erau aruncate în parbriz, ștergătoarele alunecau harnice cînd într-o parte, cînd în alta, alungînd-o pentru cîteva clipe. Stînca de cremene, acoperită cu gheață și zăpezi, rămase într-o parte, deschizînd drumul. Dincolo, în stînga, prăpastia se prăvălea întunecată spre albia rîului care nici nu se deslușea, nici nu se mai auzea de vifor.

Sache respiră ușurat. Bobițe mari de sudoare îi îmbrobonîseră fruntea.

— Pe mine nici nu mă cheamă Sache, măcar! vorbi el pe neașteptate cu reporterul, ca și cum acesta, tînăr, simpatic, cu ochelari cu ramă aurită, se afla în fața lui.

Sache este o poreclă, sau un nume, nici el nu mai știe cine naiba i-a zis prima oară Sache! S-a trezit cu acest nume, urît, e drept! Nici lui nu-i place, dar ce să facă! Îl cheamă de fapt Petre P. Petre! Puțini îl știu însă acest nume! Colegii îi spun simplu: Sache, Sache în sus, Sache în jos!

— Ce faci, Sache?

— Bine, mulțumesc!

Întrebi mult și bine de tovarășul Petre P. Petre, rar dintre ei să-l știe. Zii: „Îl caut pe Sache!", și ești salvat. Ei, dar cine-l caută? Cine întreabă de el? Că e singur, singur cuc. Tată n-a avut, a venit pe lume dintr-o dragoste trecătoare, poate de-o noapte, a mamei sale cu cine știe ce bărbat din lumea asta atît de cuprinzătoare, chestie care n-o va lămuri niciodată. Mama, Irina Petre — femeie de serviciu la o întreprindere — s-a prăpădit cînd el avea cinci ani, leucemie! O singură amintire: cînd mama îl făcea baie, îl freca pe spate cu un burete sau cu o perie fină-fină, sau poate erau mîinile ei mari, cu degete lungi, lungi și piele catifelată, de căprioară, care-l gîdilau și-l făceau să rîdă, să rîdă! Are douăzeci și cinci de ani, șoferia o face de la optsprezece. De fel nu-i de pe meleagurile astea. A rămas aici, pentru că aici a făcut o școală profesională de mecanici de utilaje și mecanisme forestiere, și aici va rămîne pînă la adînci bătrînețe, unde naiba să tot alerge? Peste tot e de muncă și, dacă e de muncă, e bine! Și peste tot o să ai șefi, unii mai buni, alții mai dați dracului, peste tot însă dacă-ți faci treaba ca lumea, așa cum scrie la carte, te vei simți bine!

A făcut și armata. Are destui prieteni, cîștigă bine, are strînși și ceva bani, vrea să-și facă o casă, uite aici, pe o vîlcea, între brazi și între mesteceni! De însurat, nu s-a însurat, n-a venit ziua aia chioară! Iar după fete, după tren și după fete să n-alergi! Trenuri mai vin, fete se găsesc!

— Eu am, tovarășe reporter, o credință, hai să-i zicem o morală: mă străduii să fiu mai bun azi decît ieri...

Își aprinse o țigare. Trase din ea cu sete, nu fumase de sus, din rampă. Rotocoale subțiri, ușoare, se împrăștiară în cabină.

Dar cine să-l caute? Își reluă gîndurile. Cine? Doar în cîte-o dimineață, auzea pe cîte unul:

— Sache, la șef, la tovarășul inginer!

Sau:

— Unde-i Sache? Am nevoie de-o bujie!

Ori:

— Sache, aleargă la impiegat. Tună și fulgeră, ce dracu ai făcut?

În rest, pace în codrii Buzăului! Nici Ilinca nu l-a căutat, n-a întrebat de el la sector, măcar aia de floarea mărului:

— Mă, nu știi de Sache?

Aș! Bine, n-avea el treabă să-l caute Ilinca! Nu-ș' ce-i veni în cap Ilinca asta!

Din jos se auzi, abia strecurat prin vijelia viscolului, claxonul unei mașini: tot un troliu, al cui naiba să fie și cine urcă pe-o vreme ca asta? A, da! Recunoscu mașina, după culoare, numărul nu se distingea: Berza, la prima sau la a doua cursă? Încetini viteza, trase de volan la dreapta, făcîndu-i loc pe șosea. Se salutară din mers, fără vorbe, doar cu un gest scurt al mîinilor.

— Așa, tovarășe! reveni el la reporter. Chestie veche Ilinca asta!...

Și începu să-i povestească, pe îndelete, cum devenise chestia. Pe Ilinca asta o cunoscuse luînd-o în mașină anul trecut, la sfîrșitul lui august parcă. Părea drăguță și dezghețată, ochii îi jucau drăcoși în cap. Că de unde ești, unde mergi, ce lucrezi, că hîr-mîr, că nu-ș' ce și nu-ș' cum, din una în alta fata s-a prins, el era deja în priză, și gata, încurcătura! În două zile, bucuros nevoie mare, era la ea. Sta mai jos, în Brădiș, un pîlc de case izolate, pe o costișă, între niște mesteceni frumoși. Ilinca lucra la ocolul silvic, sezonieră, la culesul de afine, zmeură și alte fructe de pădure. Locuia la o rudă îndepărtată. Mașina o parca în șosea, mai sus, nu încurca circulația. Se simțeau bine, mîncau, beau cîte-un pahar-două, noaptea dormea la ea. Așa trecuseră două săptămîni. Într-o zi cînd dumnealor, culegătoarele, se aflau pe colinele Păltinișului, are loc între ele următoarea convorbire.

— Convorbirea m-a șocat profund, eu aveam s-o aflu peste cîteva zile, preciză Sache cu un surîs discret anînat pe chip, ca și cum reporterul se afla în fața lui, ascultîndu-l tăcut și cu interes.

— Ei, și zii te măriți, Ilinco? a întrebat una dintre ele, Maria lui Bobelică.

— Mă mărit, Marie! a răspuns Ilinca tărăgănind vorbele într-o alintare prostească.

— Zău, fă? făcu altă culegătoare, ca și cum acest act n-ar fi fost posibil decît în anumite zile de sărbătoare ale anului, de Paști și de Crăciun de exemplu.

— Zău, Lucsițo! confirmă Ilinca cu ochii sticlind de bucurie.

— Cu cine, Ilinco? întrebă Maria.

— Cum cu cine?! zice Ilinca nedumerită, dusă pe gînduri, parcă n-ar fi fost vorba de ea.

— Păi da, cu cine te măriți? insistă Maria.

— A, da! revine Ilinca din gînduri. Mă mărit, dragă, cu două'ș'unu Bz patru mii unu!

Celelalte fete s-au oprit din cules.

— Cu cine, fă? întrebă Lucsița, parcă n-auzise bine vorbele.

— Cu două'ș'unu Bz patru mii unu! răspunse Ilinca înseninată.

Neștiind ce să creadă, culegătoarele se priviră una pe alta. Un rîs vesel umplu colina. Vorbele trecură mai jos, la alte culegătoare, de-aici coborîră în șosea, seara știa toată lumea.

Numai Sache avea să afle peste trei zile, cînd îi spusese un coleg. Vestea îl înfuriase. Își ieșise repede din papuci și veni acasă cătrănit al naibii. Poate nu pe ea, cît pe el, că fusese un prost, un nătîng! Cum te încurci cu una ca ea?

— Ce, Ilinco, vrei să te măriți? a întrebat el, blînd, pe fată.

— Da! a șoptit și ea, lăsînd privirile în dușumea.

— Cu cine, Ilinco?

— Cum, cu cine?!

— Da, cu cine vrei tu să te măriți? a vorbit el moale.

— Cu tine, Sache! a rupt-o timid fata.

— Cu mine?! s-a mirat neștiutor Sache. Cu mine, zici?! Tu nu vrei să te măriți cu mine, Ilinco! Tu vrei să te măriți cu două'ș'unu Bz patru mii unu! se maimuțări el. Cu mașina vrei. Mărită-te sănătoasă! E în drum, te așteaptă! Cu mine ai să te măriți la Sfîntu-Așteaptă, asta s-o știi! Eu am un nume, fetițo, înțelegi? eu am un nume, nu sînt un număr de mașină!

Țigara era pe sfîrșite. Fumul se îngroșase. Deschise ușa și scuipă chiștocul. În cabină năvăli aer rece, înghețat, care se strecură repede prin pulover, simțindu-l în oase. Viscolul se potolise. Mașina cobora liniștit spre Gura-Milii.

Pe Ilinca n-o mai văzuse. Dar nici nu dorise s-o vadă, nu simțise. Semn bun!

— Asta-i, tovarășe reporter! vorbi el, parcă încheind discuția.

Își aduse aminte că, de fapt, reporterul nu se afla alături, și el, singur cu volanul în mîini, își imaginase ce-i va spune la Nehoiu.

În marginea drumului, apărură cîteva case joase, cu pereți albi și cu acoperișuri încărcate de zăpadă. Doi bătrîni așteptau în dreptul unei porți. Bătrînul face semne de oprire, fluturînd o mînă moale, ca o aripă de pasăre plăpîndă.

— Nu! spuse Sache categoric. Nu mă pot încurca, le am eu pe-ale mele!

Trecînd prin dreptul lor, văzu că mai era cineva între ei, o fată. Ei, fir-ar să fie! Frînă bruscă. Autotroliul își mai tîrî puțin cauciucurile pe drumul înghețat și opri. Loviți, buștenii sunară înfundat. Sache deschise portiera. În cadrul ei apăru fata.

— Puteți să ne luați?

O privi încurcat.

— Mda, putem! spuse el bîlbîindu-se.

Îi era ciudă că n-o observase mai devreme. Fata își luă rămas bun de la bătrîni, sărutîndu-i, apoi se urcă în mașină și închise ușa. Sache o controlă, era bine închisă. Fata mai făcu un semn cu mîna prin geam bătrînilor rămași în marginea drumului, în zăpada mare. Mașina porni. Sache privea înainte, tăcut, concentrat. Din cînd în cînd arunca cîte o privire în oglinda prinsă deasupra parbrizului. Fata își scoase mănușile: degetele îi erau înroșite de ger.

— Ger al naibii! spuse Sache.

— Da! confirmă și fata. E ger! Aici însă...

Paul Erdos : „Chloe"

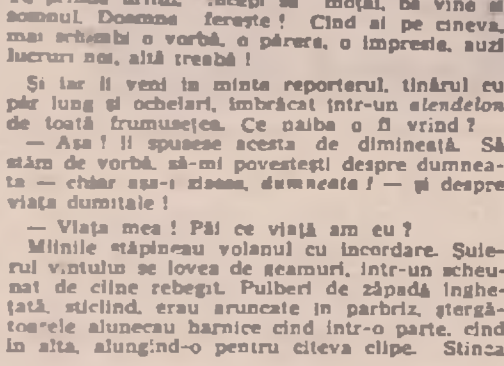

Paul Erdös : „Parenitate"

teatru

t

Sentimental — tango

Un oarecare Gogu, plictisit de o adorație oarbă, părăsește pe concubina Clementina, pretextînd că ea nu-l apreciază îndeajuns și își găsește fericirea alături de o anume Ortansa, neliniștită profund de onestitatea neobișnuită a bărbatului ei, interesată extrem de o dragoste avantajoasă în raport cu posibilitățile și calitățile ei. Amenințat de iminența controlului financiar care fatalmente va fi efectuat chiar de soțul părăsit, Gogu încearcă o tranzacție reciproc avantajoasă. Emilian, subjugat și de intransigența eternei colege de serviciu Vasilica, refuză categoric compromisul de indiferent ce natură, sentimentală sau materială. Deși beneficiar al iubirilor pretins dezinteresate, Gogu se află în grav impas: el trebuie neapărat — pentru a o putea apoi lua de la capăt — să dobîndească preț de o autocritică înfățișarea unui om onest. Dar vai, nici una din cele două femei nu-l poate ajuta căci nu-și mai amintește nimeni cum se manifestă, cum se comportă, cum arată un veritabil om cinstit. Astfel poate fi rezumat subiectul de acum celebrei piese **Proștii sub clar de lună**, prezentată ca un „sentimental-tango" de trupa Teatrului de Comedie. Apreciat regizor, Alexandru Colpacci, de astădată a avut probabil de înfruntat o anume incompatibilitate față de text: pornind de la o premisă falsă (sau cel puțin colaterală) el și-a propus să ironizeze doar gustul pentru melodramă al unor închipuite personaje romanțioase. Or, universul mazilian are dimensiuni mult mai profunde. Disproporția dintre esență și aparență în genere provoacă rîsul; pulverizarea contrastului, non-sensul ridicolului implică însă o ambiguitate tragi-comică mai subtilă. Printr-un efect de supradimensionare (operat de autor situațiilor aberante în care răul ajunge să compenseze binele, în care candide personaje aproape neverosimile își etalează cu cinism ticăloșia) și printr-un efect de minimalizare (impus spectatorului care mai tolerează încă **abjecția**, cu o nejustificată **tandrețe**) se obține performanța unei duble focalizări care denunță mecanismul psihic al duplicității morale ca autoanulare a individului. Mizînd inițial pe aportul unui experimentat autor de muzică modernă care însă nu mai apare pe afiș, spectacolul a alunecat pe panta frivolă a genului revuistic. Se pierde din altitudinea estetică din prolog cînd songul devine banal cuplet. Acțiunea propriu-zisă se diluează în vizualizări gratuite de la etalarea gambelor la încărcarea ambianței inexpresive cu tapiserii de sfoară și balcoturi de paie. Nu se permite nici un moment evidențierea replicii — chintesență a observației realiste transfigurate cu o excepțională capacitate de particularizare a labilității conștient-inconștient în care contrapunctul compozițional se face simțit și la nivelul simplei sintagme eufonice printr-un permanent joc de sensuri de ordin fizic-metafizic. Dacă alta ar fi fost partitura, prestațiile actorilor ar fi fost meritorii căci toți joacă bine dar fiecare altceva. Stela Popescu își macină în [illegible] farmecul prezenței sale, ca de obicei, agreabile. Vasilica Tastaman, machiată ca ipostază blondă a mai versatei sale rivale, trece de puțin pe lîngă rol. Ștefan Tapalagă compune cu meticulozitate dar fără finalitate un generic portret de lichea. Silviu Stănculescu caută să clarifice caricatura pozitivului schematic. Se apropie de factura umorului mazilian cuplul mama-tata (Liliana Țicău — Eugen Racoți) atunci cînd respectă indicațiile originare acționînd ca un singur personaj asemeni unui piston cu mișcare unitară. Pentru cîteva clipe în scenă un ospătar — Gheorghe Crișmaru — jucînd în registru sec, sugerează posibilitatea profitabilă a unei interpretări austere. În mod arbitrar Vasilica, în interpretarea Iarinei Demian, este o Zița ambetată inoportun tot de „dramele Parisului". Ratarea acestui spectacol nu poate decît să ambiționeze la alte atît de necesare montări ale pieselor lui Teodor Mazilu.

Irina Coroiu

film

f

Destine romantice

Dacă se întîmplă uneori ca sensurile unui film să se desprindă mai greu din substanța cinematografică, sau se amestecă în nuanțe aproape imperceptibile, apoi sînt și filme în jurul cărora, oricît te-ai învîrti, nu deslușești nici un „miros" aparte așa cum, niciodată un pietroi nu o să miroasă a nimic. Așa ceva mi s-a întîmplat văzînd filmul lui Haralambie Boroș — **Destine romantice** —, care se termină fără să te fi făcut să înțelegi ce-au vrut autorii să spună. Vezi oameni umblînd de colocolo, muncind, certîndu-se, despărțindu-se, reîntorcîndu-se la iubirile mai vechi, chelnerițe care parvin prin strădanii lăudabile la liceul seral să devină persoane respectabile, ingineri și activiști de partid care trec prin foarte importante serpentine sentimentale ale vieții lor, ca soți, ca părinți, sau fie și numai ca martori ai vieții altora, cîteva lichele simpatice care te fac să zîmbești îngăduitor gîndindu-te că și răul are hazul lui și la sfîrșit, cînd vine momentul să te întrebi la ce bun toate acestea, singura concluzie pe care poți să o tragi este aceea a unui cunoscut refren care cuprinde în cîteva cuvinte toată încărcătura de înțelesuri posibile ale filmului: „Așa e viața / Așa e viața / Are și ușor și greu / Așa e viața... !". În felul său, filmul e inatacabil: un adevărat bunker, o redută, un bolovan... Bănuiesc că autorii săi — scenaristul Tudor Băran și regizorul Haralambie Boroș —, încrezători în forțele lor artistice, asemeni unor alchimiști care nu pot fi abătuți de la credința lor, au sperat să transforme plumbul în aur și piatra în diamant, dar rezultatul este amorf, materie de viață neorganizată, în forme primare... Și o observație pertinentă asupra vieții pe un șantier, un ochi proaspăt, deschis asupra unei realități în mișcare, ar fi descoperit măcar chipuri autentice și situații necontrafăcute, dar **Destine romantice** face mai curînd presupuneri, avansează sugestii moralizatoare de un simplism pe care îl resimți ca o nedreptate la adresa vieții și oamenilor. Nu se poate explica apariția unor asemenea filme decît prin imperativul planurilor tematice ale caselor de filme care trebuie să treacă la activ și filmul despre șantier și oamenii șantierelor. Rezultatul este însă mai curînd păgubitor, ca tot ceea ce nu izvorăște dintr-o convingere intimă, dintr-un interes real pentru această lume, cele cîteva personaje de un pitoresc chinuit care apar ca să mai înviorăze atmosfera nefiind în stare să aducă filmul măcar în sfera divertismentului. Dacă există totuși cîteva portrete demne de atenție, ele se datoresc actorilor care aduc cu ei date umane din afara filmului — și mă gîndesc în primul rînd la Imola Gaspar în rolul fostei chelnerițe, viitoare intelectuală, apoi la Tamara Crețulescu și Cristina Deleanu care reușesc să interiorizeze drame banale și convenționale; în rest personaje croite neîndemînatec, colorate strident.

Haralambie Boroș înțelege imperativul filmului realist, încearcă să și-l asume, dar structura sa nu este aceea a unui regizor de vocație realistă. Teatrul, fantezia scăpată de obligațiile echivalențelor, înscenarea spirituală, nonfigurativă, i-ar fi mai apropiate decît această ambiție lipsită de perspective.

Nicolae Mateescu

— Lăsați-vă și cojocul, mai spuse el. Cînd o să coborîți...
Fata rămase într-o bluză albă cu guler pe gît. Un timp tăcură stînjeniți.
— Unde mergeți ? întrebă Sache, fără a-și dezlipi privirile din parbriz.
— La Nehoiașu, spuse fata. La trenul de douăsprezece și treizeci și cinci.
Sache își privi ceasul : 10,25.
— Nici o grijă, sosim la vreme ! Ați fost pe la bunici ? se interesă el.
Fata surise. În obrajii îmbujorați de ger i-apărură gropițe.
— Nu-mi sînt bunici ! spuse. Niște rude mai îndepărtate, de care n-am știut. Abia în toamnă am aflat de ei. N-au nepoți și m-au rugat să trec pe la ei. M-am simțit tare bine, revelionul l-am făcut împreună.
— Cu ei ?! se miră Sache.
Sprincenele lui negre se ridicară a nedumerire.
— Da, cu ei. Cu ei și cu alte fete și băieți ! surise fata.
Gropițele din obraji se adînciră, făcînd-o mai frumoasă.
— Ne-am simțit bine, am avut și muzică, am dansat !
Pălăvrăgiră de una, de alta. Fata era comunicativă, n-avea rețineri. Vorbea firesc, cu glas catifelat, mîngîietor. Răspunsurile veneau spontan și la obiect, ceea ce-l făcu pe Sache să zîmbească în sinea lui încîntat. Era de fel din Pogoanele, de lîngă Buzău, elevă la liceul economic. Cum merge cu școala ? Destul de bine !
— Dar pe unu, pe trimestrul întîi vreau să zic, am o corigență, din prostia mea.
— Se întîmplă, spuse Sache cu condescendență, ca și cum i se întîmplase, cîndva, și lui. Am pățit și eu destule necazuri.
— Așa-i viața, cu necazuri și bucurii ! spuse ea.
— Da, așa-i ! confirmă el.
Apoi fata continuă :
— Sînt în ultimul an, în vară termin.
— Și apoi ?
— Apoi vreau să lucrez, să intru undeva, la o întreprindere, unde-o fi, în meseria mea ! La facultate nu încerc ! N-are rost ! Îmi cunosc puterile ! La ce bun să încurc pe alții ?
— Așa-i ! Dacă toți tinerii ar da la facultate și dacă toți ar lua ce naiba am face ? Am avea numai șefi ! rîse Sache. Și cine ar mai produce bunurile materiale ? adăugă el pe un ton vesel.
— Și cei cu studii superioare contribuie la producerea bunurilor materiale !
— Da, bine-ai spus, contribuie, dar nu le produc. Vezi ?
Cu-așa pasager să tot călătorești ! Nu te prinde somnul nici de-al naibii ! Sache se simțea cu sufletul încălzit.
— Mă bucur că ți-a plăcut aici ! spuse el după [illegible]
— Da, mi-a plăcut, surise fata.
— Și mie îmi place aici, spuse Sache moale. Îmi plac pădurile. Au un foșnet, un freamăt așa calm, unduitor, parcă ar fi un cîntec. Diminețile sînt grozave ! Uite, mie vara îmi place să mă spăl cu apă rece la izvor, și apoi, desculț, să calc iarba încărcată de rouă. Mă face altul !
Trecuseră de Varlaamu, mai gata să iasă din Gura-Teghii. Șoseaua se însuflețise. Camioane și basculante urcau spre păduri. De pe Bisca-Mică, de la Vadu-Oii și Secuiu, coborau autotrolii încărcate cu bușteni de fag și de brad. Viscolul încetase cu desăvîrșire. Zi liniștită, de iarnă frumoasă, cu lumină multă, cu zăpadă din abundență. Pădurile de brazi și de mesteceni păreau cufundate într-un somn adînc, netulburat.
Un timp tăcură amîndoi, fiecare cu gîndurile lui. În oglinda prinsă deasupra parbrizului, chipul fetei se desena îmbujorat, cu un surîs discret.
Sache se simți neliniștit : în curînd se vor despărți. Îi părea rău, simțea o senzație de durere mută care-l lovi pe neașteptate. Asta-i șoferul ! Ia pe cineva în cabină, își vorbesc un timp, își fac mărturisiri, c-apoi să se despartă și să nu se mai vadă niciodată ! Oare așa se va întîmpla și cu fata ? Așa, dar cum altfel ? Păcat ! E atît de cald, de plăcut, de bine s-o ai alături, să vorbești cu ea, să călătorești împreună ! Cu ea ar putea să tot meargă, să tot călătorească, pînă la capătul lumii !
— Nu ți-e teamă să mergi cu șoferi ?
Fata își ridică privirile surîzătoare.
— De ce ? spuse ea. Nu înțeleg !
— Așa ! zise el cu același glas blînd. Despre noi se vorbesc atîtea și atîtea, știi, nu ? Pe lume sînt trei categorii de oameni : buni, răi și șoferi...
Fata rîse cu poftă. În obraji, gropițele se adînciră.
— Nu, nu mi-e teamă ! De ce să-mi fie teamă ?!
Biscenii rămaseră în urmă. Urcă panta cu motorul trăgînd din greu. În vale se vedea Nehoiașu, cu casele lui joase. Din hornuri se ridicau în văzduhul lăptos rotocoale subțiri de fum. Șoseaua vînătă era ticsită : mașini, căruțe, sănii, oameni circulînd într-o parte și alta. Sache își simți inima strîngîndu-se.
— Nici nu știu cum te cheamă ! șopti el.
— Delia ! zise fata cu glas cald, ca și cum abia aștepta să-și rostească numele.
— Pe mine Sache ! spuse el stins, străin, parcă-l părea rău de numele ăsta al lui. Cam urît ! zise. De fapt, mă cheamă Petre.
Delia zîmbi.
Casele trecură pe lîngă ei, una după alta. Clădirea gării ieși din stînga, în întîmpinare. Sache trase mașina pe dreapta și opri.
— Am sosit ! spuse moale, îndurerat.
Coborî, trecu prin fața mașinii și deschise ușa fetei. Delia își puse cojocul, își luă sacoșa de voiaj și coborî. O clipă tăcură stingheriți, unul lîngă altul, neîndrăznind nici o vorbă, nici un gest.
— La revedere, Petre ! șopti ea după puțin timp.
— La revedere, Delia ! și-i strînse mîna întinsă, mică, cu degete lungi, foarte fierbinți.
Fata porni, cu mers ușor, călcînd zăpada cu cizmulițele negre, înalte, spre gară.
— Te-așteptăm, Delia ! strigă Sache în urma ei.
— Vin ! făcu ea un semn de prietenie cu mîna. În vacanță, la primăvară...
Sache rămase împietrit lîngă mașină : o urmări cu priviri triste cum intră în gara din Nehoiașu, dispărînd.
— Mama ei de viață ! exclamă cu amărăciune, și se aruncă la volan.

Paul Erdös : „Primăvara"

sabin opreanu

Frăgezime vorbitoare

trebuie început cu acest tunel exuberant cu
această răcoare telegh-data și poate cu
rachete prin mărunțișurile cărora singe

aici totul pare de la mătăsoasele sonde
permanente care nu confundă jăratecul
cu lumina (se prevăd și mijloace mai
speciale în detectarea exclamațiilor
soarelui) fiecare floare e o constelație
plurivalentă

pîlpîie aici un blestem sărbătoresc : pașii
străinului se aud dinainte de a fi rostiți
percepția unei rele ce hipnotizează li-
chidul și se instituie într-o parabolă con-
solatoare

există o vîrstă a libertății bradului înzăpezit
în propria-i frăgezime vorbitoare numai
îi încredințează faptul fragila a așteptare
ce sapă mereu în țărmul imperceptibi-
lului

suveranități imperiale acestei invizibile sălcii
din memoria pinului încredințată freamă-
tului fericirii ca lăstarul viței de vie per-
severent în aventura acceptată

niciodată în vela naufragiului rigoare ce nu
se înclină celei grosolane pulberi uni-
ficatoare un eșec zbătîndu-se în iarbă
a tot ce rămîne dintr-un posibil atac

salvele pietrei neantizate dacă iubesc aripa
rîndunicii a pentru că mi-e foame mi-e
sete de zborul ei regal în cumplitele per-
formanțe ale muncii soarelui m-aș scu-
funda pentru libertatea ei în această pa-
gină m-aș îngropa

ca un cîntec peste rană îmi trece mierla prin
cap unicul meu drum a prin acest tunel
exuberant

ca să trăiesc veghez sămînța cețoasă și cîn-
tecul mierlei îmi trece ca o rană prin cap

ca să rămîn la mine pasărea mă face cu-
vînt —

Ultimatum liric

DESPRE PACE SE POATE VORBI ÎN FEL ȘI CHIP :
construind un gărduleț în spatele
grajdului
și să plantezi acolo niște drăgălașe de
rachete de croazieră
încă un bombardier mititel pe veranda
dinspre est
un submarin atomic în piscina de la
parter
iar bijuteria această splendidă din
cămară
poartă un nume atît de nevinovat :
bomba cu neutroni
cîteva tunuri simpatice în vitrina din
sufragerie
ca să nu se sperie oaspeții prea mult
iar în hol cîteva portavioane inventiv
colorate
cu beculețe și lămpițe strălucitoare

DESPRE PACE SE POATE VORBI ÎN FEL ȘI CHIP :
fără a-i lăsa nici o speranță vecinului
privindu-l ca pe o rudă mai săracă
înglodat în datorii pînă peste cap

DESPRE PACE SE POATE VORBI ÎN FEL ȘI CHIP :
sunîndu-ți bănuții cocliți de aramă
semănînd din cheile depozitelor militare
îngrozindu-i pe cei din jur cu propria lor
pieire
mai dăruindu-le un tunuleț sau o
mitralieră demodată

DESPRE PACE SE POATE VORBI ÎN FEL ȘI CHIP :
cu insolentă și demențială poftă de
moarte
față de tot ce-i viu și frumos pe pămînt
fără a bănui furia crescîndă a popoarelor
fără a bănui puterea de pace a Lumii

DESPRE PACE SE POATE VORBI ÎN FEL ȘI CHIP :
cu aceste versuri în palme în Patria
Română
ca un măr acest poem în mîinile copilului
meu
ridicat deasupra capului și bătînd din
aripi
ca un porumbel speriat de furtuni
dar cu grumazul drept în fața spaimelor
veacului XX —

Paul Erdos : „Amintiri"

cristian petre

Era nevoie

Am să le spun copiilor mei :
„m-am născut și pentru
a plămădi răsăritul vostru
pe bolta Carpaților...
Cutremurul rece — războiul,
de jale limba clopotelor,
agonia bătrînilor plopi
cu gîtlejuri sugrumate de scrum...

De ce mă născusei, Pămînt
ca să mă sperii cu păsări
de argint topite-n incendii
gata să facă și din soare cenușă !

Prunc de argat : încă o privire
tristă a satului înspre lume,
și părul primăverii albise —
ciudată întîmpinare a vieții !

Era nevoie de o mîngîiere,
departe se înnora brațul de tată,
o uliță strîmtă striga
cu toată gura ei de vară uscată.

Am să le spun copiilor :
„am crescut înspre voi, să nu tremurați
niciodată de sete și dragoste
voi, în aura păcii, puiori luminați !"

Credo

Cred că fascicolele luminii
Nu lipsesc din coroana de regi.
Cred că datorită și copiilor noștri
E frumos secolul douăzeci...

Cred că oamenii lumii iubesc
Contopirea brațelor lor
Într-o nemărginită zare
Cred că oamenii se nasc
Totdeauna pentru un zbor.

Contribuție

(Tezaur de pace)

Cît poate sîngele meu să contribuie
La tezaurul păcii !
Cît poate respirația mea să ridice
Prețul acestui oxigen al demnității !

Atîta știu : Particip inocent / la deschiderea
fiecărei zile !

Cu toți mușchii pregătiți de întrecere,
Cu pompele inimii gata să conducă / ca pe
un rîu al încrederii /
Prin circuitul muncii sîngele-mi renăscut.

Teritorii

Palmele sînt teritoriul mîngîierii,
Fruntea — teritoriul îndrăznelii,
Pe sub lună azi Pămîntul cîntă
Ziua, noaptea lui arzîndă.

Primăvara navighează sigur
înspre oameni pe valuri de frunze,
inimile noastre-și schimbă aerul,
porțile tresar devreme unse.

Teritoriul limpezimii — viile
Și-acei ochi de fată în visare,
Apele sînt teritoriul stăruinței :
mușcătura stîncii nu le doare.

Umbrele scandează doar regrete :
teritoriul lor e tot mai mic,
O, se bucură mai tînăr brațul,
de recolta scrisă într-un spic !

Teritoriul luminii — minele
Și ogoare largi jucînd sub ploi,
Soarele nu poate să mai părăsească
teritoriul muncii cucerit de noi !

Paul Erdos : „Oda" II

Într-o seară

Într-o seară, după ce aduseră această poate somnolentă în neurologie, tatăl Norei fu chemat ori se prefăcea a fi chemat urgent la slujbă pentru o călătorie mai lungă prin țară. Nora tocmai apucase să-i spună prietenului ei să treacă pe la ea pe-acasă dacă nu-i prea ocupat cînd o centralistă întrerupse convorbirea, și imediat după aceea fu poftit la telefon tatăl care îi anunța odrasla că e obligat să plece cît mai repede posibil împreună cu soția sa. Nora se miră de coincidența veștii iubitului ei și a plecării neașteptate alor săi, și o teamă cum nu mai cunoscuse o cuprinse în fața întîmplării pregătite probabil chiar în sediul destinului, într-o încăpere fără ferestre. Maciste, pururi la postul său de observator federal, părea că doarme dar vedea și auzea tot ce se petrecea în vila Vulturul. Opelul-amiral al tatălui Norei și taxiul cu care sosea iubitul ei se încrucișară la capătul străzii, iar cei doi bărbați putură să se privească atît timp cît medicinistul din anul VI să vadă o mie de săgeți otrăvite venind ca vijelia spre ochii săi blînzi. La un moment dat, tatăl fetei îi ceru șoferului să oprească, dar la opoziția insistentă a soției sale mașina porni în aceeași clipă, astfel că studentul intră în vilă condus numai de privirea cunoscătoare a Marelui Maciste. Spre stupefacția fratelui său, tatăl Norei îi ceru să-l găzduiască măcar o săptămînă fiindcă — explică el — n-ar vrea să știe absolut nimeni de plecarea sa de-acasă. În prima seară, lucrurile au decurs minunat, studentul și Nora au dansat pînă în zori, și dacă n-ar fi fost deci Maciste în cală, totul ar fi lăsat o excelentă impresie despre felul cum știu să se distreze cuviincios doi tineri, dar pe la miezul nopții au apărut ca niște duhuri rele — mai întîi bătrînul grefier, apoi tatăl domnișoarei, care, spre deosebire de vecinul său s-a jenat să urce în cală pentru a vedea mai clar ce se întîmplă. Aceeași scenă s-a repetat în a doua, a treia, a patra și a cincea noapte, dar în noaptea a șasea de la plecarea sa, tatăl Norei a apărut însoțit de patru haidamaci legați cu basmale negre peste gură, și, cum ușa de la intrare avea cheia în lată pe dinăuntru, s-au văzut obligați s-o forțeze în timp ce perechea de îndrăgostiți dansa nepăsătoare sentimental dar decent. Maciste a plonjat pe pervazul geamului și în mîrîituri cumplite, lovind cu labele fiecare ochi de fereastră a încercat să-i smulgă din reverie, dar în cîteva clipe, cei patru au reușit să ridice ușa din țîțîni. Nici tatăl Norei, nici echipa celor patru n-au observat că la fața locului a sosit și Gherman, stăpînul marelui Maciste, care, observînd pericolul, în cîteva fracțiuni de secundă a spart cele trei ochiuri de geam, cei doi îndrăgostiți însă dansau mai departe ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, astfel că studentul amețit cu totul de partenera lui s-a trezit abia în balconul mansardei cînd cei patru hoheri au început să-l arunce din pumnii unuia într-ai altuia, pînă cînd tînărul a căzut moale ca o cîrpă, în timp ce Nora se lupta cu tatăl și cu fostul grefier pentru a ajunge la mansardă. Nemaisuportînd liniștea ce s-a lăsat dintr-odată, Gherman a încercat să urce și el spre mansardă, însă paralizat de țipătul Norei care ajunsese în balcon a ieșit în curte și-a apucat să vadă cum cei patru l-au azvîrlit pe student de la aproximativ zece metri direct pe aleea de ciment din jurul vilei. Norocul bietului îndrăgostit sau poate nenorocul său a fost că înainte de a se produce impactul, Maciste — metamorfozat brusc într-un bărbat atletic s-a interpus între victimă și cimentul dur ; totuși ceafa studentului s-a lovit în bordură, iar Maciste abia a reușit să se smulgă de sub el și să se tîrască spre locuința lui Gherman, înainte de a coborî lucrătorii oribili de la mansardă, care, după ce s-au convins că trupul tînărului era complet inert, au dispărut în noapte. Gherman n-a mai avut forța de a se urni din locul în care-l surprinsese întîmplarea și aici n-a observat măcar sosirea aproape a tuturor vecinilor de pe strada Salvării la strigătele de ajutor ale tatălui fetei și fostului grefier. Nora căzuse și ea leșinată lîngă iubitul ei, astfel că, la venirea salvării tatăl ei n-a mai reușit s-o smulgă din mîinile brancardierilor care l-au transportat împreună la spital. Cum s-a putut întîmpla una ca asta ? întrebau gospodinele, cum s-a putut să faci una ca asta, domnule Gherman ? Apoi a venit un echipaj al pazei de noapte.

Gheorghe Pituț

Vatra și strunga

Urmare din pag. 1

culoare acea dimensiune a existenței unde Logosul ia făptură, devine putință a Cîntării, devine natură, creație. Pe cîteva pînze apare Miorița, oaia ca simbol atît de adînc grăitor în toată istoria noastră bimilenară, oaia devenind pe pînză statuie iar prin jertfa ei devenind piatră funerară, istorie, sanctuar al aducerilor aminte.

Pictorul preia pe pînză realitatea lumii de la un anumit grad de prelucrare în sus, preia vatra acolo unde focul a privegheat îndelung dînd patină, mistuind impuritāți, pregătind locul pentru o anume putință de viețuire, iar strunga, acel stauros, semnifică locul supliciului unde se alege oaia stearpă de cea roditoare, loc escatologic de fapt, de pe urmă, unde vine fiecare să i se vădească bunătatea sau răutatea, rodnicia sau sterilitatea.

Acestui tînăr pictor care n-a împlinit nici treizeci de ani, atît de atent la spiritul mioritic al culturii noastre românești îi vom dori prin aceste rînduri să ducă pînă la desăvîrșire cîtă-i este omului îngăduită, pe calea culorilor, adică prin viețuire, lumina acestui topos carpatic unde aromesc, varsă mireasmă spirituală, turmele din care s-a plăsmuit Miorița.

plastică
p

Deplasări de accente

Deși organizarea acestei expoziții a lui Paul Erdos (Sala Dalles, ianuarie-februarie 1982) coincide (doar aproximativ) cu împlinirea de către artist a vîrstei de 65 de ani, caracterul ei nu este retrospectiv. Ca atare nu ni se propune receptarea firului unei desfășurări posibile a artei de grafician a lui Erdös ci sondarea preocupărilor sale mai ales din ultimii cinci ani. Lucrările dinainte de 1977 sînt puține și ar fi putut, după părerea noastră, chiar lipsi cu totul deoarece o imagine destul de clară a demersurilor artistului anterioare anului 1978 a oferit-o expoziția deschisă în acel an la Baia Mare și București, expoziție prilejuită atunci de aniversarea a 60 de ani de viață ai artistului.

Întrucît, iată, există precedentul, nu mă îndoiesc că de acum încolo Consiliul Culturii și Educației Socialiste — prin organul de resort : Oficiul de expoziții — va fi consecvent cu inițiativa clar conturată de a realiza expoziții de anvergură din cinci în cinci ani, în săli de importanța sălii Dalles, pentru fiecare artist important în viața, al nostru.

Dar, revenind la obiectul preocupărilor, prima întrebare, firească a comentatorului sau a amatorului de artă, frecventator al expozițiilor, ar fi legată de faptul dacă, prin această expoziție, arta lui Paul Erdos apare într-o altă lumină decît aceea pusă în evidență de aceea din 1976. Un răspuns foarte general la o asemenea întrebare ar putea fi, credem, acela că rămînînd fundamental aceeași, grafica artistului a cunoscut o serie de deplasări de accente.

Asistăm în primul rînd la o tot mai vizibilă renunțare la evidențierea temei (în sens literar) compozițiilor. Dacă pînă nu cu foarte mult timp în urmă acestea era perfect recognoscibilă, actualmente efortul de descifrare este chiar necesar.

Ca o consecință a situației enunțate are loc o aparentă încifrare a sensului. Mitologia lumii propusă pînă de curînd de Paul Erdös solicită tot mai multă imaginație. Se pierde progresiv contactul cu punctul de plecare în elaborarea imaginii, proiecția realității devenind doar o ipoteză a acesteia (**Renaștere**, ciclul **Baladă** etc.). Privitorul obișnuit altădată să „citească" pur și simplu imaginea trebuie acum să refacă itinerariul gîndirii artistului, demers solicitant și interesant, deoarece referirile ce pot da un anume grad de precizie interpretării sînt tot mai rare. Poezia imaginilor clare, construite cu rapiditate, violciune a cedat teren, în ultimii ani, în grafica lui Erdos, ambiguității patetice și interiorizării chinuitoare. Expresionismul cu care grafica lui Erdös a avut multe puncte de contact a fost, credem, transgresat. Formula stilistică, emanație a aderenței la o „școală" a imaginii, a fost disolvată de o dimensionare interioară energică și cumpănită a demersului artistic. Se petrece cu grafica lui Erdös cam același fenomen care s-a petrecut acum mai multă vreme cu cea a maestrului Vasile Kazar.

Să nu ne uimească deci faptul că în aceeași reprezentare întîlnim un Erdös mai vechi și unul mai nou. Artistul, parcă intimidat de sine, într-o imagine de o sfîșietoare interiorizare, ține uneori să introducă elemente compozitive lămuritoare, rezultatul fiind, normal, scăderea tensiunii transmise de ductul violent al liniei.

Acest tip de intervenție este binevenit însă în compozițiile cu un așa-zis caracter mitologic, unde precizarea simbolului este necesară tocmai pentru înaripare imaginației și nu pentru cenzurarea ei. În **Nike** sau **Ofrandă** subtilitatea articulării planurilor, curajul ductului, creează reprezentări dense, cu multiple posibilități interpretative.

În aceste lucrări credem că îl putem regăsi în întregime pe Paul Erdos al anului 1982. Umanitatea ipotetică și puternică din ele excedează afilierile stilistice propunîndu-se ca măsură a originalității.

Grigore Arbore

muzică
m

Din vitrine și din săli

La cel de-al 18-lea disc, corul „Madrigal" este același mirific instrument registrat în suprapunere cu idealitatea de dirijorul Marin Constantin. Și este același propovăduitor al muzicii românești, a celei de calitate, de măiestrie, de cutezanță, în lucrări care nici una „nu este obligată unui curent anume și nu proclamă o tehnică muzicală unică" (din prezentarea semnată de compozitorul Anatol Vieru).

Substanța modernă a lucrării lui Alexandru Pașcanu **Festum hibernum** se justifică programatic și contrastiv. O frumoasă sinteză realizează în această piesă deosebită compozitorul, aici se îmbină tradiția prelucrărilor, a rapsodiilor, cu o tehnică a alipirilor ingenioase, rezolvate muzical cu virtuozitate. La aceasta se adaugă simțul, mirajul obiectului autentic, ca în arta cea mai nouă.

Obiectul preluat nu este admirat în sine și de Dan Buciu (**Remember Hiroshima**). El este aici gest energic, aș spune chiar agitatoric, fără ca, prin aceasta, să ostracizăm calitatea din lucrarea gravată acum pe disc, căci, în spatele rapelului imediat, vibrează adevăratul regizor de situații muzicale grăitoare. Adăugăm, de altfel, ca o calitate de prim ordin a piesei, deplina adecvare a mijloacelor acustice la cele textuale, deduse din cunoscutul poem al lui Eugen Jebeleanu.

Apoi, în ampla lucrare **Continuum I** de Dinu Petrescu, cea de-a treia înregistrată, substratul alăturărilor este eminamente liric. El extinde voința unificatoare, integrativă, și asupra mijloacelor, cele spațiale, plastice (într-o interpretare pe scenă) fuzionînd într-o unitate ce este cea a compozitorului, a acestui compozitor eminent printre inventivi și inventiv între cei dotați. O stare de vis se sugerează de glisările continue între realități, comunicînd într-o imaginație hiperbolică, dar susținută cu fermitate de fiecare punct de sprijin muzical.

★

Un aspect anume ne atrage atenția asupra acestui prim act de stagiune la filarmonica bucureșteană : prezența mai acuzată a lucrărilor repertoriului universal contemporan. Un afiș, nu demult, a înscris **Concertul pentru orchestră** de Bela Bartok, în săptămîna următoare au răsunat alte două opusuri majore ale secolului — **Mandarinul miraculos** de Bartok și cele 6 piese op. 6 de Anton Webern de la ale căror două (și singure) programări bucureștene tocmai se împlineau 17 ani. Ulterior îi întîlnim pe Șostakovici, Orff, Dutilleux. Sînt piloni ai repertoriului contemporan (îi anticipăm ajustat și pînă spre zilele noastre, la Boulez, Xenakis, Stockhausen, Ligeti) de care nici un centru muzical nu poate face abstracție.

Cînd, cu mai multă vreme în urmă, observam lipsa unei constanțe repertoriale în muzica universală a secolului, circula explicația rutinieră a unor vicii de procedură tehnic-administrativă. Iată că pot fi depășite și sperăm că vor fi și în continuare, prin efortul și inițiativa celor doi „arhitecți" ai stagiunii simfonice, compozitorii Theodor Drăgulescu și Dinu Petrescu. Cînd ansambluri de calitatea filarmonicii bucureștene planifică săptămînal lucrări românești, cu o consecvență ce onorează prima instituție muzicală a țării, este cum nu se poate mai nimerit ca, paralel, să se arate publicului și mostre din creația de primă importanță de oriunde, ceea ce oferă ascultătorului, uneori, capodopere. Încheind imaginea contemporaneității muzicale și edificînd asupra locului stilistic și valoric al școlii noastre compoziționale.

Costin Cazaban

CRONICA EDIȚIILOR

OVID DENSUSIANU

Ca și în cazul atîtor mari spirite ale culturii noastre (Ibrăileanu, Pârvan, Lovinescu, Arghezi, Sadoveanu, Blaga etc.) și în ceea ce îl privește pe Ovid Densusianu, demarajul seriei de **Opere** a fost premers de studii și o monografie. Firesc ar fi ca fiecare clasic să-și aibă biobibliografia sa și atunci munca editorilor ar fi foarte mult ușurată. Din nefericire, avem încă puține biobibliografii (Slavici, Blaga, Călinescu, Pârvan și alte vreo cîteva), dar și acestea realizate, în majoritatea situațiilor, după începerea seriilor de **Opere**. Nu vrem să negăm importanța studiilor și monografiilor în procesul de editare a unui scriitor, dimpotrivă! ci doar să mai subliniem, încă o dată, marea lui complexitate. Bibliografiile sînt parte indispensabilă în opera de editare.

Pe de altă parte, exegeza obiectivă a marilor scriitori, cum și a unor epoci întregi, nu se poate desăvîrși fără existența edițiilor critice. În acest sens, cunoașterea perioadei care începe cu ultimul deceniu al secolului trecut și cuprinde încă trei decenii din secolul nostru ridică o multitudine de probleme dintre cele mai complexe. Acum s-au manifestat multe personalități de mărimea întîi: Gherea, Ibrăileanu, Iorga, Lovinescu, M. Dragomirescu, Pârvan, Densusianu, Slavici, Macedonski, Stere, Philippide, S. Pușcariu, Sadoveanu, Galaction, Rebreanu, Arghezi și încă foarte mulți alții.

Unii dintre ei, precum Maiorescu, Bianu acționau, în epocă, prin cadrele Academiei. Acum au continuat să apară sau au fost înființate reviste noi de mare prestigiu: **Convorbiri literare, Literatorul, Vieața nouă, Viața românească, Sburătorul, Sămănătorul** și altele. Aproape fiecare personalitate conducea o revistă. Iar între aceste personalități și aceste reviste au fost nenumărate și dure polemici, chiar dacă, privite din timpul nostru, mobilurile acestora ni se par astăzi mai puțin tranșante, în orice caz preopinenții militînd, cu toții pentru dezvoltarea literelor române. În acest context, Ovid Densusianu a fost, în ciuda constituției sale oarecum plăpînde, unul dintre cei mai „răi", avînd adversități cu aproape toată lumea. Subtextual, el a „polemizat" chiar și cu tatăl său, Aron Densusianu, și cu unchiul său, Nicolae Densusianu... Și, totuși, în epocă, Densușianu a avut statornici aderenți — să nu uităm că a fost patruzeci de ani profesor universitar! — și are astăzi, mai ales pe linie filologică, nenumărați admiratori. Înțelegerea lui globală — căci a fost filolog în deplinul înțeles al cuvîntului, de la gramatician pînă la stilist și lexicograf, folclorist, poet, dramaturg, eseist, traducător, autor de manuale școlare, teoretician înverșunat al simbolismului, conducătorul **Vieții noi** și al ziarului **Înălțarea**. — ridică încă o puzderie de probleme. Recitită astăzi, monografia pe care i-a dedicat-o Marin Bucur (**Editura tineretului, 1967**), își dovedește viabilitatea, de fapt acest critic și istoric literar și nu numai atît (...) este un intelectual de branșa Densusienilor.

Astăzi, urmînd analizele și concluziile monografistului și cu cele cinci masive volume reeditate din operele lui Ovid Densusianu în față ne putem apropia de o înțelegere mai completă față de această înaltă personalitate a culturii românești. Ceea ce credea și spera de normă culturală Sextil Pușcariu la început de secol: — „nefiind influențat de nimeni, ținînd și la Maiorescu și la Densusianu, prețuind și **Vieața Nouă** și **Sămănătorul**, poți judeca lucrurile cu mai mult sînge rece și mai nepărtinitor". (Apud monografia citată, p. 31) — ne poate fi, abia acum, o **normă** de integrare mai justă a culturii românești. Căci și cu S. Pușcariu — pe chestia Dicționarului! pe care încă nu-l avem complet — i s-a răfuit mai apoi.

Dar să revenim. Densusianu a scris mult și variat. Bibliografia dată de Marin Bucur la sfîrșitul monografiei sale numără sute de titluri: cărți, broșuri, extrase, studii, articole, cursuri universitare, manuale școlare, culegeri de folclor, dialectologie etc. Este, într-adevăr, foarte dificil să pui ordine în acest material a cărui valoare nu este totdeauna, ținînd cont de scopul propus, de aceeași înălțime. Nimeni, cred, nu pretinde ca într-o serie de **Opere** să fie incluse și manualele școlare. Cît privește publicistica lui Ovid Densușianu, socotim că în acest caz selecția autorilor trebuie să fie mult mai largă și pe cît posibil să ne-o ofere integral, pentru că numai astfel putem fixa mai bine locul lui Densușianu în mișcarea de idei a epocii sale.

Pînă acum avem editate cinci volume care însumează aproape 4 000 de pagini. Iată cuprinsul lor: vol. I, 1968, ediție îngrijită de B. Cazacu, V. Rusu și I. Șerb, conține scrieri lingvistice (**Orientări, Filologie romanică și filologie română: Dări de seamă și indicații bibliografice; Dialectologie; Toponimie; Fonetică și ortografie; Lexicologie; Varia**); vol. II, 1975, conține **Histoire de la langue roumaine**, ediție critică de V. Rusu, prefață de B. Cazacu; vol. III, 1977, ediție critică și comentarii de Valeriu Rusu, conține **Limba română în secolul al XVII-lea și Evoluția estetică a limbii române**; vol. IV și V, 1981, text ales și stabilit de B. Cazacu, Ioan Șerb și Florica Șerb, note și comentarii de Ioan Șerb și Florica Șerb, conține **Teorie, estetică, istorie și critica literară. Publicistică.** De aici se detașează **Literatura română modernă, Dante și latinitatea, Sufletul latin și literatura nouă** și **Originea poeziei trubadurilor.**

Trebuie să spunem că, exceptînd studiile de folclor, avem deja publicate principalele opere ale lui Densusianu. Editorii ne atrag atenția că „imaginea de critic și istoric literar, de publicist și polemist a lui Ovid Densușianu se va completa și contura mai deplin prin publicarea, în cadrul volumelor VI și VII, a articolelor și studiilor rămase în periodice, la care se vor adăuga — în aceleași volume — creațiile originale". Volumele VIII și IX vor fi afectate secțiunii **Folclor și etnografie**. De asemenea, „ediția se va încheia cu **Corespondența** și **Bibliografia** scrierilor lui Ovid Densusianu".

Atît cît avem publicat pînă acum din creația lui Densusianu este un lucru temeinic făcut, cu acribie (nu întîmplător doi dintre editori sînt ei înșiși distinși filologi), prefețele, notele și comentariile constituind bune instrumente de orientare și fixare valorică a celui care ne-a dat prin **Histoire de la langue roumaine**, după cum spune B. Cazacu, „un ouvrage classique de la linguistique roumaine et romane". Ceea ce credem totuși că lipsește acestei ediții este un studiu introductiv mai întins care să evidențieze mai deplin pluralitatea acestei personalități, rolul jucat de el în disputa de idei de la începutul secolului nostru. Dar ocazia nu este încă pierdută...

Ediția mai are și unele ezitări privind încadrarea unor materiale într-o secțiune sau alta, dar cum spuneam și altădată, o bună ediție se zidește în cursul lucrului, astfel că unele inconsecvențe mai pot fi încă corectate pe parcurs. Tot ce pretindem este ca în final să avem întreaga operă reprezentativă a lui Ovid Densușianu, personalitate, fără îndoială, de mărimea întîi în cultura noastră. Pînă atunci, ceea ce sperăm să nu fie într-un viitor prea îndepărtat, seria intrîndu-și oarecum în ritm, trebuie să fim obiectivi și să subliniem eforturile și priceperea editorilor de a ne restitui opera acestui ascet și deschizător de drumuri al culturii noastre în lamura ei nepieritoare. Prin îndărătnicia cu care se supunea la obiect, atunci cînd făcea știință, prin luminile noi pe care le-a întrezărit artei moderne, cu mai mult succes cînd a făcut teorie și cu mai puțină izbîndă cînd el însuși s-a manifestat ca artist, Ovid Densușianu este contemporan cu noi.

Gheorghe Suciu

Constantin Găvenea : „Iarnă"

TINERI POEȚI

Mariana Marin

În versuri nu foarte lesne de parcurs, datorită traseului lor accidentat, supus deopotrivă hazardului și incongruenței, Mariana Marin, autoarea volumului de debut, *Un război de o sută de ani* (ed. Albatros, 1981), aduce mărturia unei sensibilități dilatate, aflate la limita a ceea ce mai poate fi controlat încă, la limita, cu alte cuvinte, a ceea ce mai poate interesa poezia. Cîteva precauții sînt luate dintru început — „Nu-ți fie teamă, cititorule! / Am părăsit convenția cocoșată a trecerii timpului", ne asigură autoarea — dar este o asigurare fals liniștitoare, în acord mai degrabă cu senzația de straniu, de discontinuu, de greu avuabil care persistă pe tot timpul lecturii.

În aceste poeme *inconfortabile*, în aceste poeme unde „cuvintele își arată colții" abundă gesturile atroce, spectacolele crude, imaginile în stare de a șoca, de a șoca pur și simplu, înainte de a le fi putut descifra mesajul, care, nu de puține ori, chiar lipsește sau e oricum dificil de formulat. Iată unele exemple: „În fiecare dimineață se trezea cu un singur gînd. / Mult timp a trăit așa. / Își lovea memoria cu o nuia de sticlă. / O punea la fiert"; „Acesta e un unic poem de dragoste, spun. / Acesta e un poem de dragoste, urlu / cu gura plină de un verde pămînt. / (încerc să fac o reconstituire pașnică a vieții mele)". „La rădăcina firească a răului / eu pun o irezistibilă poftă de a-mi săruta în voie mîinile / (Ah, prietene / — nebunia de a gusta trandafiri / atîrnați cu o ureche de rozul bun simț) / La 17 ani, / la 23 și la iarnă, / voi continua să-mi amintesc de mine cu aceeași precizie diabolică"; „Lovesc cu sete gura frumoasă a echilibrului! / Și nebunii ar plînge treziți din copilăria lor cu un astfel de cîntec!"

Există și curaj și ironie în astfel de versuri care sînt departe de a constitui ceea ce Mariana Marin numește antifrazic o „reconstituire pașnică" a unei existențe. Chiar dacă unele declarații, prea tăioase, prea categorice, par uneori cam suspecte (de pildă, „Nimic nu mă mai sperie", vers ce poate fi citit, însă, tocmai ca o mărturisire aluzivă, subsidiară a fragilității), chiar dacă la nivelul compunerii poemului întîlnim și afectări, de ordinul parantezelor, revenirilor, explicitărilor parazitare, sentimentul că poeta nu se *joacă* deloc în poezie se instalează treptat, acordînd credibilitate textelor sale. Dimpotrivă, unele note, unele accente sînt luate cam prea de sus, lipsind poemul de o ordonanță purificatoare, dar aflăm aici, din belșug, și tensiune, și dramatism, și reală emanație sufletească. Încercînd să ajungă la „adevărul colțuros" al unor istorii și al amintirii în genere, Mariana Marin scrie poeme neliniștite și neliniștitoare în același timp despre stările de panică și inconfort sufletesc ale ființei. Poeta nu-și propune să placă, să seducă, să-și atragă simpatia prin *frumusețea* discursului, considerînd, din contră, că „descărnată, poezia își seamănă din ce în ce mai mult". Versurile ei au forța afirmării și a negației, vorbesc dinlăuntru, sînt bruște, orgolioase, neconcesive, bazate pe un suflu de viață propriu pe care poeta nu și-l ignoră nici o clipă: „Nu vă speriați atît de devreme de copilul trist care sînt. / Am invadat cu bunăștiință sufletele voastre umbroase. / Cu bunăștiință m-am inventat din resturile voastre. / Din cele două singurătăți (iubire moarte iubire moarte) / mi-am făcut o armură / de care furtuna se izbește (roșie roșie)" (*Jocul*).

O traumă intimă („dar semnele cumplitei aventuri se mai pot întîlni și astăzi") pare să alimenteze din interior și obsesiv poemele Marianei Marin, poeme aflate ele însele în luptă cu dezorganizarea și dezarticularea, încercuind, fără să le epuizeze totuși, lucruri nedeslușite, amintiri secrete, zone umbrite ale conștiinței și ale memoriei. Rebele, aparent ezitante în revelarea adevărurilor proprii, versurile își propun adesea o meticuloasă capacitate descriptivă și, într-adevăr, atunci cînd o face, poeta știe să descrie precis o „realitate doldora" de amănunte: „Gata să-ți inventezi o dispariție. / Gata să iei locul varului de pe zidul din fața casei. / — în acea după-amiază de septembrie, / cînd cineva îți mestecă tacticos oasele, / cînd viața ta era la sute de kilometri / și spăla geamurile lui aprilie. / Gata să nu mai crezi, / în ceea ce are dimineața patru picioare, / la prînz două și seara trei / — și totuși să speri, / să vrei să miști un deget pe țeasta catifelată a lui septembrie / (chiar dacă povestea asta — o știi și tu! — / nu-l va face pe nimeni să-și amintească de tine) / Gata de hohot. / — în acea după-amiază de septembrie, / în care Gulliver scîncea în coapsa ta dreaptă / și tu îi citeai „Utopii și alte poeme de dragoste". / Gata să crezi în iubirea aproapelui / și tocmai de aceea să strîngi bine perna în brațe / (și să-i întorci și obrazul celălalt) / Gata de dispariție. / Pentru că altfel nu se mai poate / și nimeni nu-ți spune nimic" (*Utopii și alte poeme de dragoste*).

Stările cele mai *fierbinți*, cele mai amalgamate și tulburi sînt trecute la această poetă, greu de împăcat cu sine însăși, printr-un filtru al „preciziei diabolice", ceea ce face ca poemele ei să aibă de cele mai multe ori răceala unor instrumente chirurgicale: „Vai / ce exactă măsură a morții / s-a strecurat la noi în casă / cîtă perfecțiune / în mersul tîrîș al calendarului / și cîte s-ar mai putea spune despre o închisoare vie / în care secundele își întind de bunăvoie gîtul / pe buturuga călăului / disperat / și trist / și foarte trist / și disperat" (*6 octombrie*).

O întreagă strategie a lucidității amare caută să surprindă *fapte* imponderabile, vorbirea fără șir se dovedește a fi în cele din urmă nu chiar atît de incongruentă pe cît părea la prima vedere, pentru că domeniul de predilecție în care se mișcă poezia Marianei Marin este acela al inavuabilului, al contrarierii dinaintea adevărului „tras la față și cu ochii plesniți". O disecție a răului interior reprezintă multe din poeziile Marianei Marin care nu ignoră faptul că „uneori, monstruozitatea e ceva care vine dinăuntru". Sînt semne totuși că o astfel de poezie, în care neliniștea nu a dobîndit încă liniștea creației, se poate situa și într-o zonă a acordului, deloc facil, deloc de suprafață, dar atît de prielnic poeziei pentru a sonda chiar și destrămările ființei: „După o sută de ani, în sfîrșit, după o sută de ani, / un acord între mine și această lume. / Fie și cu ochii arși, / — fie și cu țipătul facerii ucis în jurul unduitoarelor coapse, / fie și aici, / pe unde dacă ai să treci vreodată / ai să vezi un mort fericit" (*Orbirea*).

Dan Cristea

Aura romantică și visul fantastic (IV)

Intrigat peste măsură de chipul personajului foarte tînăr din portretul ce atîrnă pe unul din pereții odăii locuite de Toma Nour, naratorul nu rezistă tentației de a afla despre cine anume este vorba. Nedumerirea este considerabil sporită și de incertitudinea ce planează asupra aceluiași personaj în ceea ce privește apartenența sa la speța masculină sau feminină. Judecînd după fizionomia de o idealitate îngerească a celui portretizat, naratorul înclină chiar a crede că nu poate fi vorba decît de o tînără fată. Precizarea lui Toma Nour că portretul reprezintă chipul unui bărbat („Ți-o jur pe omenia mea că a fost bărbat ca tine și ca mine") nu-i spulberă nedumerirea de tot, întrucît mai ales ochii („— Cu toate astea, acești ochi...") sînt aceia care-l pun în încurcătură. „Provocarea" prinde de minune și Toma Nour nu întîrzie a se confesa prietenului său tocmai pentru că aici, în acest portret făcut de el însuși, se află sursa scîrbei și tristeții lui fără de leac. Puternicei impresii produse de stranía înfățișare a tînărului din portret i se adaugă mărturiile străbătute de o frenetică și dureroasă iubire, conservate de memoria eroului, sublimate în viziuni de-a dreptul celeste: „— Acești ochi?... O! dacă ai fi văzut tu acești ochi vreodată-n viața ta, ți s-ar fi părut că-i revezi în fiece stea vînătă a dimineții, în fiece undă albastră a mării, în fiece geană azurie ivită pin nori. Cît era de frumos acest copil și ce tînăr a murit. A fost un amic, singurul adevărat ce l-am avut, care a murit pentru mine, și dacă mîna mea diletantă în pictură a putut să reproducă ochii ce ți se par încă frumoși, poți să-ți închipuiești ce frumoși trebuia să fie ei. Frumoși a-nmărmurit în sufletul meu întunecos, rece, nebun, precum ar rămînea prin nori pe bolta cea bună a nopții, două... numai două stele vinete". Exercițiu portretistic ce se va solda cu marile performanțe din viitoarele nuvele ale scriitorului („fișa" de aici va fi reluată în **Sărmanul Dionis**, contribuind la edificarea memorabilului portret ce-l reprezintă pe tatăl eroului), totuși o asemenea tentativă aproape adolescentină nu trebuie subapreciată, căci ea domină în mare măsură viziunea asupra tipologiei mai tuturor personajelor tinere din roman. Revenind mai încolo la celălalt erou central al scrierii, Ioan, tribun al revoluției ardelene de la 1848, se va vedea că spectaculozitatea romantică a evocării epice din cea de a treia parte a romanului confirmă cu strălucire „enunțurile" cuprinse în acest exaltat portret.

Deocamdată, însă, în a doua parte a romanului atenția naratorului este reținută în continuare de personalitatea lui Toma Nour. Radicalitatea militantist-utopică, în ordine ideologică, doctrinară, a personajului emană de la cea mai de seamă dintre trăsăturile sale psihico-temperamentale. Din întîlnirile pe care le are cu eroul său (toate înscriindu-se în timpul tainic al nopții, un timp dătător de incerte și tulburătoare stări de spirit), naratorul se arată cu totul copleșit de excepționala predispoziție a acestuia pentru alunecarea în visarea fantasticizantă și fantastică. Nici mai mult nici mai puțin, apoftegma existențială a lui Toma Nour sună astfel: „Mor pentru pămînt ca să trăiesc în ceri". „Visez ca copilul ce vorbește prin somn, zîmbind, cu Maica Domnului — mă transport în ceri, pun aripi umerilor mei și părăsesc pămîntul, pentru ca să mă dau cu totul acelor umbre divine — visuri, care mă poartă din lume-n lume și mă izbesc din gîndire în gîndire", iată cum explică el nevindecabila „boală". La rîndul lui, naratorul nu se deosebește prea mult de eroul său în această privință. „Sînt un fantast", afirmă despre sine la un moment dat. Ceea ce face ca întîlnirile dintre cei doi, erou și povestitor, să se constituie în cadru spiritual ideal pentru voluptuoasa alunecare în plasa onirismului proliferant. S-ar putea spune că episodul de acest gen cu care ne întîmpină romanul în cel de-al doilea capitol este o adevărată introducere în tehnica epicului oniric eminescian. Frapantă este încă de pe acum prezența unora din cele mai de seamă elemente ce contribuie la structurarea atît de particularului „desen" ce compune cadrul complacerii în visare a eroului eminescian în genere: „Într-o noapte venisem la Toma. Luna strălucea afară și în casă nu era luminare. Toma sta visînd în patul lui și fumînd în lungi sorbituri din un ciubuc lung, și focul din lulea ardea prin întunericul odăiei ca un ochi de foc roșu ce-ar sclipi prin noapte. Eu stam lîngă fereastră deschisă și priveam visînd în fața cea palidă a lunei". Prin urmare, ca element de decor reținem prezența nocturnului potențat din unghiul misterului romantic de stranía strălucire a luminii lunare, la care, într-o prelungire firească în planul simbolului, se adaugă odaia întunecată, unde, complet desprins de contingent, eroul își contemplă visător propriile gînduri și simțăminte. Cît despre incurabila plăcere a acestuia de a „lenevi" de o asemenea manieră, trebuie semnalată prezența inedită în literatura română, așa-zicînd, a unui „agent chimic" precum tutunul, căruia este evident că i se conferă o funcție psihico-ezoterizantă anume, menită a stimula cufundarea eroului în ireala lume a „paradisurilor artificiale". În forme aproape ingenue deocamdată, tehnica în cauză va domina structurile imaginarului fantastic din proza eminesciană, fiind supusă unui complex proces combinatoriu atît din perspectiva cunoașterii metafizice, cît și în ceea ce privește alcătuirea scenariului epic propriu-zis. Pe de altă parte, à propos de același element, nu este de neglijat nici discreta și totuși de pe acum funcționala translație a unuia din efectele lui — lumina — din planul descriptiv în acela al sugestiei cu substrat ezoteric („și focul din lulea ardea prin întunericul odăiei **ca un ochi de foc roșu ce-ar sclipi prin noapte**", s.n.). În fine, pe aceeași linie, a „inventarului" de elemente și gesturi caracteristice, se înscrie și instinctiva plăcere a eroului (în cazul de față fiind vorba de narator însuși) de a sta la fereastra odăii cuprinse de întuneric, scrutînd, la lumina lunii, imensitatea spațiului cosmic. Încercînd a nota totalitatea elementelor ce definesc condițiile de loc și timp ale „acțiunii", visului, să luăm aminte și la ceea ce ni se comunică în fraza ce urmează pasajului reprodus mai înainte: „În fața locuinței lui Toma era un mîndru palat a unuia din... așa [ziși] aristocrați ai noștri. Dintr-o fereastră deschisă din catul de sus auzii prin cerul nopții tremurînd notele dulci a unui piano — și un tînăr și tremurător glas de copilă adiind o rugăciune ușoară, parfumată fantastic". Palatul, anunțînd motivului „domei", cu o circulație constantă în marile nuvele **Sărmanul Dionis, Cezara și Avatarii faraonului Tlà**, pianul ale cărui claviaturi, puse în mișcare de mîinile „copilei" învăluite în taina frumuseții ei intangibile, dau viață muzicii paradisiace, iată și alte componente ale universului imaginar eminescian dintotdeauna puse în valoare tot acum.

Astfel pregătiți, adică cu totul stăpîniți de vraja ambianței de un fel aparte ce se creează în jurul lor, eroii sînt pe deplin apți de a se lăsa în voia visului. Dacă la început, cum s-a văzut, atenția ne este reținută de epica unui tulburător „vis treaz" căruia amîndoi eroii îi cad „victime" cu nedisimulată plăcere, în cele ce urmează, o atare stare de „somnie" stimulează în cel mai înalt grad trecerea la visul de sine stătător. „Îmi închisei ochii pentru [illegible] să visez în libertate. Mi se păru atunci — [illegible]latează eroul-povestitor — că sînt într-un pustiu uscat, lung, nisipos ca seceta, deasupra căruia licărea o lună fantastică și palidă ca fața unei vergine murinde. E meazănoapte... Pustiul tace... aerul e mort și numai suflarea mea e vie, numai ochiul meu e viu pentru ca să vadă pe un nor de argint în înaltul cerului un înger alb, îngenuncheat cu mîinile unite, care cîntă o rugăciune divină, adîncă, tremurătoare: rugăciunea unei vergine". Artificiul construcției epice rezidă în circuitul osmotic ce se instituie între cele două tipuri de vise, cel „treaz" și cel autonom. Unul se cheamă pe celălalt, „provocîndu-și" imaginile constituente: „Întredeschisei ochii și văzui prin fereastra arcată și deschisă, în mijlocul unui salon strălucit, o jună fată mulată-ntr-o haină albă, înfiorînd cu degetele ei subțiri, lungi, albe clapele unui piano sonor și acompaniind țipetele ușoare a unor note dumnezeiești cu glas[ul] ei dulce, moale și înceț. Pare că geniul divinului brit Shakespeare expirase asupra pămîntului un înger lunatec — o nouă Ofelia". Pur și simplu, eroii se „joacă" cu straniul lor dar de a transpune în fapt enunțul axiomatic „Viața-i vis", așa încît, numaidecît, locul „visului treaz" este luat iarăși de imaginile ce rezultă din proiecția acesteia în spațiul trăirii eminamente onirice: „Am închis iar ochii, astfel încît, am revăzut iar pustiul cel lung, palatul cel alb se confunda cu nourul de argint, iar juna fată albă cu îngerul în genunchi. Apoi, strîngînd [ochii] atît și tare, am învăscut visul meu în întuneric — n-am mai văzut nimica, ci auzeam dispărînd ca o suvenire întunecată rugăciunea unei vergine".

În totul, episodul dă contur celei dintîi tentative de vis fantastic coerent din proza lui Eminescu. Aici se află nu puțini din germenii universului imaginar eminescian de conținut fantastic. Ca peste tot în proza sa, scriitorul nu se angajează nici acum în asemenea construcții fiind animat doar de simple ambiții experimentale.

Nicolae Ciobanu

Demonetizarea elogiului critic

Urmare din pag. 1

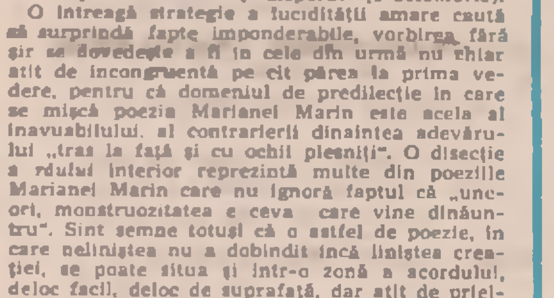

Constantin Găvenea : „Iarna pe faleză"

Revin la interesanta și incisiva pagină din Luceafărul. Artur Silvestri se întreabă cu îndreptățită curiozitate — „ce reprezentări au cîțiva dintre așa-zișii critici activi ai momentului despre istoria literaturii române?...". Într-adevăr, „mai nimic" și mă gîndesc, de exemplu, la contribuțiile lui Mircea Iorgulescu în acest sens, sau, la demult depășita broșură despre Ion Agârbiceanu, publicată și republicată de Mircea Zaciu. Avem și noi epitropii noștri. Pe unii, ei îi privesc cu ochiul care le rîde întruna, pe alții cu ochiul care le plînge întruna, în fine, sînt scriitori pe care se prefac că nu-i văd. Regia peisajului literar a devenit, iată, o tehnică la modă: ceea ce Valentin F. Mihăescu numește „înghețarea unor valori" mi se pare o observație exactă. Tactica de a „gratula cu prodigalitate" numai amicii și rudele, relevată de Pompiliu Marcea a intrat în uzanța curentă a „Codului manierelor elegante" al unor cronicari. Dacă ne-am mărgini la lectura rubricii amintitei reviste ajungem, spre a-l cita pe Nicolae Ciobanu, „la constatarea că literatura română de azi produce opere geniale cotidian". Sîntem în plină comedie absurdă.

Am recitit, de pildă, o parte din cronicile mai vechi ale lui N. Manolescu. Foarte des sar în ochi exclamațiile de: „excepțional", „din nou excepțional", „întru totul remarcabil", „nimeni n-a scris mai frumos", „extraordinar" etc. Dacă atunci criticul mai avea totuși și rezerve, cu trecerea timpului cronica devine psalm, psalmul, odă. Cu unii, Manolescu se poartă, cel drept, foarte culant și „democratic": „un mare poet", „impresie amețitoare", „poem, sub toate raporturile, extraordinar", „echilibru admirabil în sine", „magistralul eseu", „extraordinara vocație lirică", „vizionarism inegalabil în literatura română de azi", „cu totul remarcabil", „splendidă proză", „poet foarte înzestrat", „nu e doar frumos, dar și foarte potrivit", „țipăt liric emoționant", „ineluctabil de sugestiv", „o poezie fină, de sclipitoare inteligență", „o poezie admirabilă", „un mare povestitor", „nimic nu rezistă geniului inventiv al naratorului", „poezia română numără puține poeme mai sfîșietor-tragice decît aceasta" etc., etc. Și așa mai departe, tot anul 1981 pe care l-am avut în vedere. X „are o mînă foarte sigură de prozator", la Y, „mîna e sigură", dar în plus are „ochiul viu"... „Remarcabil", „bun", „original", „frumos", acestea rămîn mizilicuri și firimituri. Subliniez că am spicuit doar o infimă cantitate din parada epitetelor irosite cu generozitate și fără discernere ne parcursul anului trecut de semnatarul „Actualității literare", a celei mai răspîndite reviste a Uniunii Scriitorilor. În concepția sa înseamnă că toți sînt egali: Al. Ștefănescu, cu Cărtărescu, cu Camil Petrescu, cu Radu Petrescu, cu Hortensia Papadat Bengescu, cu Geo Dumitrescu, cu Angela Marinescu... Intrați în raza acestui extaz — Marin Preda, Mircea Eliade, Edgar Papu, Ștefan Aug. Doinaș, Constantin Țoiu, Ion Gheorghe, Ana Blandiana, Tudor Octavian, Livius Ciocîrlie, Ion Stratan, Magdalena Ghica, Florin Iaru, etc, sînt culcați rînd pe rînd în Patul lui Procust al elogiilor. Lauda devine astfel monedă calpă de largă circulație. Nu avem nimic împotriva afirmării talentelor tinere, dar e lipsit de seriozitate a se vorbi după abia cîteva luni de la debut, de „stilul Cărtărescu" în literatura română. Cel care dă în dreapta și-n stînga cu cădelnița se poate lesne turmenta el însuși de tămîie. În schimb e iritat și gingaș, recitind un roman de Liviu Rebreanu care îi produce „o impresie literară nefavorabilă", mustrîndu-și în treacăt cu un aer patern confratele: „Nu înțeleg pasa de entuziasm în care se află de la o vreme Marian Popa, gata a vedea în carte un mare roman".

Cîte certificate de „mare poet", de „mare prozator" a dat Nicolae Manolescu?... Multe. Supărătoare mi se pare tocmai selecția autorilor care se bucură de favoarea cronicii. Este punctul unde, așa cum observa cu justețe Mihai Ungheanu, „sub deviza autonomiei esteticului" se produc răsturnări de valori și excese. Sub praporii esteticului, ca să ne amintim de un vechi ardelean, se administrează „măguliri, ghidiliri și momele", dar numai „fîrtaților". Dar pentru ca „fîrtații" să pară mai înalți ei sînt alăturați cît mai la vedere, unul Marin Preda, Nichita Stănescu, Geo Dumitrescu, sau, Mircea Eliade. Dintre tineri îi preferă mai întîi pe discipolii trecuți prin așa-zisul „Cenaclu de luni". În rest, simpatiile sale desenează aproape fără greș un cerc închis. Sînt frecvente cazurile în care criticul nu analizează, ci, pur și simplu enunță și proclamă. De ce să nu-l credem pe cuvînt, cînd se luminează de plăcere în fața „artei" antologării de care dă dovadă colegul său Mircea Iorgulescu, cînd, apoi, însuși mărturisește, vorbește „împreună cu Mircea Iorgulescu" într-un grațios duet despre neo-realismul prozatorilor antologați? (v. volumul Arhipelag). Nu dorim să diminuăm cu nimic meritele reale ale prozei lui Constantin Țoiu, doar să ilustrăm tendința de a se face mai mult cronică publicitară, decît științifică și aplicată demonstrație. Cel puțin în acest sens se constituie, exclamativ și retoric, începutul recenziei. Cocoțat în vîrful catargului matelotul cel norocos strigă: „Un splendid roman, intelectual în maniera Huxley, Ivasiuc, Paul Georgescu, este **Însoțitorul lui Constantin Țoiu**". Aș formula o nevinovată și legitimă întrebare: în intenția lui N. Manolescu, enumerarea corespunde sau nu, unui crescendo? Fraza e pronunțată pe nerăsuflate și recunoaștem că asupra cititorului neavizat poate avea un efect buimăcitor. În afara unor izolate atitudini ambigue, din care nu se distinge clar poziția recenzentului, foarte rar în 1981, N. Manolescu se pronunță negativ. În această categorie, alături de debutantul Nicolae Panaite, bunăoară, se numără Paul Anghel. După ce apreciază cu un surîs condescendent cîteva calități, opinează nesatisfăcut: „...romanul (Ieșirea din iarnă, Ed. Cartea Românească, 1981 — n.n.) mi se pare scris fără acea știință inefabilă care transformă istoria brută în fapt de artă... suferind deopotrivă de primitivitatea și prețiozitatea mijloacelor". Sincer să fiu, în primul moment m-a mirat faptul că în acest caz criticul de la **România literară** contrazicea regula, scriind despre cineva din afara cercului. O contrazicea oare, cu adevărat? Am parcurs articolul cu senzația de „déjà vu", cu sentimentul că autorul său era hotărît aprioric pentru negație. Chiar dacă nu am pune la îndoială buna credință a cronicarului, presupunînd că într-adevăr cartea nu l-a convins, faptul că acum opțiunea era o excepție de la regulă lăsa senzația amară a unei polemici părtinitoare, de grup. Spun aceasta pentru că cea mai subtilă tactică rămîne tăcerea, o plasă penibilă de tăcere pritocită, premeditată cu chibzuială, care e lăsată asupra cărților semnate de „inamici", sau de confrați care sînt în afara sferei de interese. E cazul unor volume de: Liviu Rusu, Adrian Marino, Ion Vlad, Dumitru Micu, Vasile Rebreanu, Eugen Barbu, Ion Lăncrănjan, Adrian Păunescu, Mircea Sântimbreanu, Paul Anghel etc. și chiar al ultimului roman al lui D.R. Popescu, minimalizat și redus de comentariul lui Mircea Iorgulescu la o simplă „tentativă de experiment".

Ei bine, totuși, uneori te plictisești de dîra de levănțică din cronicile fabricate — și încerci să spui lucrurilor pe nume. Închistarea, gruparea excesivă, lipsa toleranței, a generozității, a judecății de valoare stau la baza demonetizării și a carenței sporite de credit și autoritate a criticii. Există această ambiție de a fi director de opinie, de grup, de „școală". Rubrica devine atunci o minusculă feudă, o arcă spre „Schlaraffenland". Acolo, M. sau Z. să zicem, ar împărți colacii ca pe niște cununi de lauri.

Am propus aici o discuție asupra frecvenței elogiului critic, și nimic altceva, semnificativă în sine, pentru că abuzul elogiului duce la demonetizarea lui. Orice exces își subminează forța motrice și, în acest caz, este vorba de excesul laudelor. Nu are importanță dacă aceste cărți sînt valoroase sau nu atît timp cît elogiul înlocuiește analiza și demonstrația propriu-zisă. Gestul critic este din capul locului viciat. Pentru a nu mai aminti și de faptul că este greu de acceptat că toate cărțile unui an literar pot fi gratulate cu vorbe mari. Iar acest carusel al elogiilor este cu atît mai vizibil, cu cît el este întrerupt din cînd în cînd pentru reversul lor, revers aplicat însă unor cărți de valoare. E. Lovinescu cerea criticului, mai presus de talent, rectitudine etică. Apelul lui este astăzi mai actual ca oricînd.

Semnificațiile unui jubileu

Urmare din pag. 1

Victor Isac, Iv. Martinovici, Dan Constantinescu, Neculai Chirică, Victor Niță au continuat să trăiască, să scrie aici. În anul 1955 a fost înființat, pe lîngă ziarul „Uzina noastră" Cenaclul „Flacăra" format din scriitori în plină afirmare, alții la început de drum, oameni care au scris cu dragoste despre orașul lor, despre semenii între care muncesc și trăiesc. „Flacăra" nu s-a stins și nu a pîlpîit niciodată. Și scrisul lor nu a rămas fără ecou. Cărțile lor au fost tipărite și au ajuns în mîinile cititorilor din întreaga țară, au vorbit țării despre Hunedoara, locuitorii ei, au fost remarcate de critica literară, au fost premiate, unele dintre ele ocupînd un loc important într-o imaginară bibliotecă a literaturii române contemporane. A trecut de la entuziastul gest al acelor tineri care s-au adunat pentru prima dată să-și citească creațiile, și să se îndrume unul pe altul, un sfert de veac. La jubileul acestui sfert de veac de cultură, de viață și muncă scriitoricească, între hunedoreni au venit ca oaspeți scriitorii: Nicolae Dan Fruntelată, redactor șef al revistei „Luceafărul", Cornel Popescu, redactor șef al editurii „Cartea Românească", Ion Itu, Ion Bujor Pădureanu. Cu acest prilej, scriitorii hunedoreni nu și-au dezmințit dragostea de a se întîlni cu cititorii, organizînd o șezătoare literară în mijlocul oțelarilor siderurgiști, a tinerilor elevi din ultimele clase ale Grupului școlar siderurgic. Mesajul adresat scriitorilor hunedoreni, cenaclului „Flacăra", de către Biroul Comitetului județean al P.C.R. Hunedoara, semnat de către tovarășul prim-secretar Radu Bălan a fost încă o înaltă dovadă a prețuirii muncii lor de către partid, de către oamenii între care trăiesc, cinstire căreia i s-au adăugat saluturile Consiliului județean al sindicatelor, ale Comitetului județean de cultură și educație socialistă, ale Comitetului sindicatelor oamenilor muncii din C.S.H., adresate de către tovarășii Ioana Olaru, Rafila Iacob, Mihai Cervencovici și de către tovarășa Maria Mitrofan, secretara Comitetului județean de partid. Scriitorii oaspeți au salutat călduros jubileul colegilor de la Hunedoara. Cu acest prilej a fost lansată antologia literară „Privind prin flacără", cuprinzînd lucrări ale scriitorilor membri ai Cenaclului Flacăra. La șezătoarea care a urmat, au citit scriitorii Nicolae Dan Fruntelată, Cornel Popescu, Ion Bujor Pădureanu, Ion Itu, Valeriu Bârgău, Neculai Chirica, Eugen Evu, Ioan Evu, Mariana Pîndaru, Petrișor Ciorobea, Maria Bucătaru, Cornelia David, Ioan Radu Igna, Martin Seghedi, Marin Negoiță, Ioan Vasiu, Stelian Vena, Victor Isac, Tiberiu Voica, Marioara Aslău, Raisa Bolangiu, Dan Constantinescu, Stejărel Ionescu, Miruna Chirica, Victorina Bîrlea, Mihai Stana și Viorel Bobar. În cea de a doua zi, membrii Cenaclului „Flacăra" au fost prezenți alături de scriitorii oaspeți la deschiderea Lunii cărții la sate, în leagănul istoric al Țebei lui Avram Iancu, unde a avut loc o șezătoare de aleasă simțire patriotică la care a participat baci Toader Dragoșa, custodele mormîntului lui Avram Iancu.

atelier literar

posta redacției

D. MĂLIN : În ciclul marin se află lucrurile cele mai bune („Noiembrie de mare", „Singurătate mai mare ca marea", „Întoarcere"). Dintre celelalte (în general, compuneri cuminți, convenționale), poate doar „Casa din grîu".

OZOLIN D. : Gîndurile din scrisoare sînt înțelepte și nu ne îndoim că, puse în aplicare, vor da rezultatele dorite. Unele semne, ici-colo, din textele însoțitoare (de pildă, „Florile albe") nu fac decît să justifice aceste speranțe.

C. GREȘANU : E o oarecare îndemînare în versificație, dar lucrurile nu se adună într-un sens, într-o viziune, într-o stare, vorbele și imaginile sar alandala, într-o incoerență deplină, într-un haos fără ieșire. Singura piesă care degajă „ceva" (dincolo de sunetul din coadă) e „Melancolie".

TH. FALDER : Neașteptată coborîre în obișnuit și convențional ! Ceva (destul de puțin !) din vechile promisiuni, în „Despre microprocesor", „Creion I", „Ou".

D.E.R. : „Antișocul", „Eden".

SOFT : Într-adevăr, criptice, nebuloase, dar, mai ales, lăsînd senzația de lucru manual, cuvintele încrucișate, confecție, „la rece", lipsită de orice vibrație și emisie.

M. VICOL : Cîteva din pagini adeveresc înzestrările lirice (mai ales, „Ana Franck" și „Antirăzboinică"). Sînt de așteptat lucruri și mai bune.

V. MIHALCEA BÎRLAD : Promisiuni, mai cu seamă în „Mînă udă", „Nu ajung la mine" (nu atît prin dispoziția grafică, deloc epatantă...) Dar suflul e încă scurt și pîndit de manierism.

L. DARADICS : Mai puține povestiri (nicidecum nuvele) și mai degrabă relatări de gen ziaristic („fapte diverse"), cam sumare și uscate, într-un stil rigid, fără nuanțe, telegrafic, sărăcăcios.

NOSTRADAMUS : Parafraze bacoviene, destul de naive și stîngace.

MADALINA ST. GRIMAS : Nu sînt noutăți (nici nu erau de așteptat atît de curînd !) și cam toate paginile înclină mai degrabă spre zona „făcut" (de care vorbiți cu atîta convingere și îndreptățire). Poate doar „Rugă ploii" să fie ceva mai „simțită". Bănuiala dv. nu e întemeiată : citim „personal" atît scrisorile cît și manuscrisele, fără nici o „mînă de ajutor".

STEFANA : Cîteva compoziții curate, limpezi, cumințe, cu freamăt reținut, aproape stins : „Apa", „Cîntec de despărțire". (Ar trebui să ne indicați și o semnătură).

M.S. NICOARĂ : Versurile, slabe, fără speranță. Ceva mai bine, în proză, deși finalul e cam expediat și confuz.

D.LUPU : Continuă „seria neagră", cu versuri poticnite, greoaie, de umplutură, de inspirație forțată sau chiar fără. Ceva, în „Zbor", „Baladă de subțiere".

P. BASARAB : Versificări savante, grele, de remarcabilă virtuozitate, antrenînd un vast dicționar, cînd ușor desuet, cînd ușor barbian, dar neștiind să scape, prin invelișul strîns, opac, al lustruitei prozodii, nici sens, nici vibrație.

A. JACOTĂ : Sînt multe idei, imagini, versuri, interesante, reușite, dar nici una din piese nu e dusă la bun sfîrșit, curățată de zgură (stridențe, versuri de umplutură, „hîrtoape" prozodice, etc.), finisată atent, minuțios. E o nesiguranță de gust și de măsură, o lipsă de control și de exigență de sine, de scrupuloziteate și răbdare, care fac ca lucrurile să rămînă răvășite, descîlcate, pestrițe, etc. E cert că sînteți în stare de mai mult (s-a și văzut, de altfel !), ceea ce ne determină să rămînem în așteptare.

BERNARD I. : Mai puțin interesantă, mai puțin „rotundă" ca precedentele, rătăcind prea mult și fără semnificații printre amănunte și „fapte diverse".

I. CRAIOVA : Sînt izbitoare, din nou, monotonia sărăcia tematică, nu mai puțin cadrul prozodic, lexical, metaforic, invariabil, limitat, mereu și mereu reluat, repetat, autopastișat. Suficiență, inerție, plafonare deplină !... În plus, de data asta, paginile sînt lucrate mai neglijent, mai grăbit, mai tolerant, cu multe asperități și sovăiești, jumătăți de sens, imprecizii și concesii prozodice, etc. Cele mai infiripate, „Paradisiacă" și „Vizionară", suferă și ele mult de pe urma acestor neajunsuri.

V. Sînziană, Iosif Szizsi, Constantin Bobac, Eugen Stancu, Gh. Pufuiete-Fulga, Ion S. Petre, C. Vlaru, Nelu A. Mihaiesa, G. Gugumată, Dănuț G. Arhire, Tamarache Philip (ceva, în „Noi"), **D.P. Vasile Turbata, C.H.E. :** Încercări de nivel modest.

Geo Dumitrescu

N. B. Manuscrisele nu se impetrează.

Nevoia de mîini

De cîte ori simt nevoia
de a avea trei mîini,
de atîtea ori mă izbesc
de teama de-a nu avea
încă o mînă stîngă.

GERMINIA ȘERCAU

Absență

Nu mai sosesc corăbii
în porturi inventate
exploratori de hăuri
cad în lumini curbate

oglinzi alunecoase
despart iubirea-n clipe
memorii nisipoase
spre cosmos stau să țipe

cum urlă depărtarea
cînd știi că ea există
mă bîntuie-ntîmplarea
iubita mea cea tristă

nu mai sosesc corăbii
în porturi inventate
Damocles scapă săbii
iubirea e absență.

DAN NISTOR

Migrație

Mușchiuloși, antrenați în vînători
îndelungate, cu profil vulturesc,
mindri și fără prihană
își mînau lumile și copiii
și vitele de muncă peste cîmpiile
uscate ale planetei noastre
roase de războaie...
„Iată, steaua Sirius cum strălucește",
spuse cel mai bătrîn,
„să pornim într-acolo".
Și se topiră pe calea cea albă
calcînd apăsat, fără teamă,
în scîrțîitul cărților și
hămăitul aprobator al cîinilor
înțelepți.
În urmă pămîntul rămase
singur, tăcînd,
năpădit de stele.

BORIS MARIAN

Constantin Găvănea : „Tulcea"

O cheie în iarbă

Nu putem traduce o frunză
în limba cărților
nu avem unități de măsură
pentru singurătate

un măr îmi apără palma

weau să spun ceva
dar cuvintele sînt pătrate

mi-e gura plină de sîngele tăcerii.

ALEXANDRU HORIA

Neaua se întunecă

Iar tu,
tai, tai,
decupezi din mine forme ciudate de lamă

mai poți
să scoți din oglindă
o carte, o lapoviță, o pisică
dar nu mai știi să te întorci
înăuntrul minții tale

ogale
dintr-o margine
într-alte margini
neaua se întunecă
și lunecă la vale

MONICA ROHAN

Incantație

Explozii solare au loc în cîmpie,
griul se încarcă de grea bucurie.
Schija luminii nu îl doboară,
doar fruntea mea parcă tresare,
uită de trup și se aruncă-n viitoare.
Nu pot opri cu nici un frîu
fuga lui pe coame de grîu.

TITU ȘERBAN

Depoziție

Dar nu vă mai faceți probleme
Trăiesc și eu cu picioarele pe pămînt
Bătînd drumurile care mi s-au dat
Numai că sufletul meu uneori
în streangul nopții se zbate
Ca un condamnat
Nu mă mai arătați cu degetul
Pentru faptul că scutur de stele cerul
Cu destulă putere
Sprijinindu-mi ființa de singurătate
Și mai ales de tăcere
Nu cred că aveți dreptul să-mi birfiți măștile
Pe care le-am confecționat
Cu o frunzi sudoare —
Eu zic să închidem ședința tovarăși
Cu un suspin de ușurare

VIOREL MUNTEANU

Adolescență

Am ochii tămîioși de Cleopatră
și seara nu-mi rămîn în gene
decît insemnările de fată
și mici surîsuri ce ascund blesteme.

Noaptea îmi place să trezesc grădini
să smulg din fugă bazii și costreiul
și să destrom cu dezgolirii sini
sfere de dor spre care urcă teiul.

Nu mă îmbată încă nici o floare
deși-mi pun cîte una-n păr,
dor weau să mușc pe la amurg din soare
închipuindu-mi că-i un măr...

Cînd rîd eu nu disprețuiesc
dar îmi place să amîn așteptările,
o, trupul meu, parcă-nfloresc
atunci cînd îmi decid căutările.

Deși mi se întîmplă să adorm
cu-n braț afară scos pe fereastră
și pumnul să mi se umple de rouă
și ființa să mi se facă albastră...

LIDIA ALMAȘ

Știința și universalitatea

Urmare din pag. 1

realizări, ocazionează și incită la multe reflecții.

Martor și participant avizat al tulburătoarei aventuri a cunoașterii pe care a trăit-o spiritul uman în veacul al XX-lea, asistînd la atîtea răsunătoare izbînzi teoretice care răsturnau sau păreau că răstoarnă un tablou al lumii și o filosofie înjghebate în decursul unei evoluții milenare, Octav Onicescu nu și-a pierdut cumpătul și încrederea în capacitatea științei de a depăși mereu dificultățile și de a elimina treptat-treptat aporiile insinuate ilicit în corpul ei viguros. Astfel, dacă unora teoria relativității le apărea ca o gravă dar incontestabilă atingere adusă mecanicii newtoniene, dacă fizica clasică și arsenalul ei conceptual, pe de-o parte, și fizica relativistă care propunea o altă interpretare unora dintre categoriile noastre fundamentale precum spațiul, timpul, viteza, pe de altă parte, reprezentau o dilemă șocantă care făcea să se estompeze postulatul raționalității universului și dădea apă la moară scepticismului și relativismului, Octav Onicescu rămîne ferm atașat principiului armoniei și inteligibilității lumii. Din această convingere adîncă nu poate fi abătut nici de neputința teoriei mulțimilor (teorie atît de seducătoare și eficientă un timp) de a se constitui într-un instrument impecabil al dezideratului unificator al matematicienilor, nici de relațiile de incertitudine care, împotriva comandamentelor deterministe, și-au făcut apariția în mecanica cuantică, nici de excesele suprarealismului și formalismului din artă și nici, în sfîrșit, de efectele dezechilibrante pe care le are tehnologia contemporană asupra mediului natural însuși. Cunoscîndu-le și evaluîndu-le în deplină cunoștință de cauză implicațiile, Octav Onicescu și-a păstrat seninătatea — și mai mult decît atîta — chiar a căutat și uneori a indicat soluții proprii care să ducă la refacerea echilibrului perturbat și la menținerea unui salutar optimism. Cînd este vorba de domeniul artei, calea cea mai sigură pentru a se vindeca de excesul analiticului i se pare întoarcerea la izvoarele talizante ale artei populare care este mai lîngă de natură și de aspirațiile fundamentale ale omului și care, tocmai de aceea, nu cunoaște atîtea stări de anemiere și derută cum cunoaște arta cultă. Așa își explică succesul lui Brâncuși care, neînstrăinîndu-se de viziunea integrator-cosmicizantă a eposului popular, a creat în consonanță cu aspirațiile unei sensibilități necorupte, ingenue. În planul disciplinelor exacte, care îi este mai apropiat, clasicismul de esență al atitudinii sale epistemologice este ilustrat de preocuparea constantă de a dezvolta și îmbogăți știința cu contribuții personale care să-i sporească consistența și să o facă mai coerentă cu datele nemijlocite ale experienței umane. Din acest punct de vedere poate că cea mai elocventă realizare a compatriotului nostru este mecanica invariantivă în care năzuiește să pună de acord edificiul grandios al mecanicii newtoniene cu datele mai noi ale experienței și cunoașterii, cu cerințele imperioase ale rațiunii. Pe cînd teoria einsteiniană este o construcție consistentă cu acele fenomene care nu puteau fi ușor și natural puse de acord cu mecanica tradițională newtoniană, fiind oarecum antitetică acesteia, mecanica invariantivă Onicescu este într-un fel o perfecționare a mostenirii lui Newton, în așa fel încît datele experimentale ulterioare, cu care aceasta nu putea fi acomodată, nu mai apar ca incongruente. În locul universului teoretic supus acțiunii exclusive a forței gravitaționale, de atracție, și deci dezechilibrat, Octav Onicescu ne propune un univers ce se reechilibrează grație unei ipoteze simple și ingenioase : forța de respingere cu o acțiune în fel de generală ca a forței gravitaționale. Numai astfel universul gîndit poate fi ferit de inevitabilul colaps la care îl condamna viziunea anterioară, cum observă pertinent savantul. Plăsmuit din două principii contrare, cosmosul lui Octav Onicescu este în acord cu observația generală care constată că universul se află într-un echilibru dinamic incontestabil. Universul devine astfel o realitate vie în continuu proces de evoluție grație jocului firesc al forțelor dualismului său, fără a mai fi nevoie să se recurgă la ipoteze neverosimile, bunăoară ideea explozei inițiale.

Indiferent de domeniul în care se exercită și de forma concretă de întrupînare pe care o dobîndește, impulsul originar al creației și activității profesorului Onicescu trebuie identificat în năzuința sa constantă spre măsură certitudine, acord cu faptele (chiar atunci cînd ele se prezintă ca rezultat al unor sofisticate experimente), în realismul său funciar ori în dorința de mai bine și de frumos care izolarii ferește de unilateralitate și conferă personalității omului o desăvîrșită armonie. Ființa se originară care include și aportul formativ al pleiadei de dascăli de vocație de care îsi aduce aminte cu veneрație, de la învățătorul de școală primară și profesorul de liceu și pînă la Gh. Țițeica, D. Pompeiu, David Emanuel, Nicolae Iorga, C. Rădulescu-Motru, Vasile Pârvan, T. Levi-Civita, J. Hadamard, E. Cartan și mulți alții în fel de împrăștiați), ea ne explică de ce Onicescu nu poate admite, cu J. Monod, ca în originea vieții să se afle întîmplarea și de ce îi place să se considere un cercetător al naturii cu mijloacele matematicii și nu un stîmplu mînuitor virtuos al simbolisticii abstracte. Tot aici își află sorgintea și convingerea sa că epoca predominării analiticului trebuie să lase locul unui punct de vedere totalizator, poziția sa antimonialistă și antilogicistă, atașamentul față de muzica lui Enescu și arta lui Brâncuși.

Cum se poate vedea din cartea menționată, de-a lungul vieții sale Octav Onicescu străbate un drum lung ce trece prin multe locuri memorabile. Punctul său de origine se află în Bucovina natală, în acel perimetru-sanctuar de unde au pornit ori unde s-au așezat pentru eternitate atîte cîteva din figurile reprezentative ale stirpei noastre, trece prin mari centre științifice și culturale ale lumii pentru a-l instaura pe călător în cele din urmă, datorită operei sale remarcabile, în universalitate.

Constantin Găvănea : „Gălbenele"

Din astă noapte

la moartea lui Radu Petrescu

din astă noapte din altă noapte
o pasăre necunoscută
mi-a zburat deasupra tîmplei

tulburîndu-mi cugetul
m-am izbit de-un copac
care m-la spart respirația

lucrurile din preajmă
nu bănuiau acest lucru
și-am rezonat să mai scriu poemul
pe care-l purtam din orgolii
în stînga imanenței

din astă noapte din altă noapte
m-a strigat o pasăre
pe numele cel mult
pe numele cel cu adevărat
dar nu i-am răspuns personificării

mi-a fost teamă
să nu-mi divulg cui
să nu-mi risipesc ființa

lucrurile din preajma zeificării
nu bănuiau acest lucru

fapt pentru care
în numele zborului sacrificat
în numele generației pierdute
mi-am transpus sufletul
în altă geneză.

Ion Sofia Manolescu

TRADIȚIONALISMUL

Urmare din pag. 1

mul francez și la acea categorie particulară care este moralismul francez, la metaforele „lucide" ale Evului Mediu francez (și ne gîndim la un Rabelais, bunăoară), la „prețiozitatea" prin care arta funcționează ca un mecanism al premeditării raționale, la livresculul a-sentimental al clasicismului și al Renașterii franceze s.a.m.d. Și să mai înțelegem de ce, în acest cadru, François Villon este un mare accident, dar totuși accident, al poeziei franceze medievale, căreia Boileau îi dădea o artă poetică a construcției și a echilibrului rațional. Și ar fi încă și mai greu de spus dacă, pe acest drum, arta a intrat sau intră într-un timp al „decîlnului", așa cum l-a teoretizat Spengler sau cum îl deplînge Marcuse, fiindcă în primul caz însuși scepticismul filosofului respectiv aparține unei bune... tradiții a meditației germane, întotdeauna tentată să plaseze cotele maxime ale valorii în trecut și în orizont revolui (să-i amintim, deci, pe Kant, Hegel, Schopenhauer ori Nitzsche) ; și, în al doilea caz, ar putea fi vorba de un proces (pragmatismul, cu o bogată... tradiție în noul continent) care își renegă, prin renegarea produselor, propria-i evoluție. Iar ca o ultimă referire, să mai menționăm și tabloul flagrant disjunct al artei americane moderne, în care profilul megalopolisului contemporan hipercivilizat nu acoperă în întregime teritoriul creației actuale, în care întîlnim, alături de decupajul unei literaturi depersonalizate, de muzica computerizată și de „vrerea obiectelor" inerte în pictură, formele unui vădit „tradiționalism" american pe care îl poate reprezenta chiar... modernul Faulkner și chiar hiperrealismul din artele plastice actuale. Aderiunea sau neaderiunea noastră nu înseamnă implicit și afirmarea sau scoaterea obiectivă de sub semnul valorii a unor asemenea tendințe ; nu o dată, în fond, așa-zisul declin al unei arte coincide cu o treaptă spre regenerarea sa într-o conjunctură de re-ordonare a spiritualității.

În paralel, dar, poate, și în opoziție cu această grupare de arte, se manifestă o a doua, care-și atașează deliberat inflexiunea tradiționale, apelînd și conștient — pe durata actului creator — la straturile specificului național. În obicei — și trebuie să remarcăm aceasta — afirmarea unor stări dezvoltări a avut loc pe parcursul diferitelor „querelles", cînd utilizîndu-se direct termenul „tradiție", cînd simțindu-i doar prezența în contextul unor variate concepte de contrast : clasic/modern, vechi/modern, conservatorism/inovație, mostenire cultural-artistică/creație individuală ș.a.m.d. Sub asemenea auspicii teoretice întotdeauna exclusiviste (negarea „inovației" de pildă), s-a conferit tradiției un înțeles tangent vetustetei și chiar unul de coeficient al anacronismului flagrant. Sigur, o dată marile discursuri polemice încheiate, au dispărut și notele vehemente, asertiunile categorice, contestările transante ; s-a apărut, însă, „engramele", îmbrăcînd haina sentimentului de neîncredere. Dar precauțiile și ezitările au fost aproape fără excepție în ordinea teoriei, fiindcă și azi, în peisaje din cele mai variate, se impun mari grupări de orte aflate „programatic" sub semnul specificului național prin intermediul tradiției. E cazul, bunăoară, al artei sudamericane, cultivînd aproape ostentativ istoria și realitățile naționale, al artei japoneze, intens alimentată de tradiționalism (uneori conservînd chiar forme din cele mai neînsemnate) în condițiile unei desfășurate expansiuni tehnologice de ultimă oră, și al artei românești : dintr-un șir mult mai amplu, cu o dispunere nu o dată surprinzătoare.

Prima jumătate dintr-o nucă de cocos

Urmare din pag. a 8-a

activitate al antrenamentului? (N-am nimic împotriva întrebării, ce e bun, bun rămîne).

Răspuns:

— Planul unui antrenament se compune din:

1' partea I
2' pauză
3' partea II
4' pauză
5' partea III
6' încheiere

Întrebare: — Cînd e mingea în aut?

Răspuns: — Mingea este în aut cînd mingea lese afară și se întoarce înapoi în teren.

Și acum o altă frază din cursurile lui V. S. Mandiba în care se arată că V. S. Mandiba e un pudibond.

„În ciclul săptămînal se include și programul sexy pe care-l consider cel mai delicat, care nu s-a discutat și nu trebuie să se discute. (Înseamnă să fii angajatul Sportului ca să nu izbucnești în rîs n.n.) Dar dacă am acceptat toate caracteristicile și similitudinile ale antrenamentului cu ale jocului oficial sîntem obligați față de situația fotbalului nostru să punem în discuție și această problemă (aici Mandiba urcă pe șapte cai și schimbă ghilimelele pe o parantază n.n.) strategia strategiilor noastre de antrenor (prin care reușim să cucerim TOTAL inimile colaboratorilor noștri — jucători de fotbal) și să le înțelegem și să le respectăm pe colaboratoarele noastre. Pentru 1 sexy = energia pe 4 km în vit. maximă".

Să-nnebunesc dacă nu-l invidiez de moarte, eu n-aș reuși o frază ca asta-n douăzeci de ani! De aceea mă și trag un pas îndărăt, cu gîndul să ies afară, ca să mă ningă-n creștet și să-mi revin. Mai înainte însă, vreau să vă anunț că la Alexandria apele tulburi sînt în creștere: numărul arbitrilor implicați în matrapazlîcuri a sărit de la 101 la 106, la Arad — situație staționară, iar în două orașe crescute-n zarea munților se anunță de-un viscol barosan.

Ultima oră. Aflu astăzi de dimineață că o echipă, în pană de numerar, a tratat pentru cumpărarea unui meci cu plata în rate. Mirieli, strîmbări din nas, dar pînă la urmă afacerea s-a perfectat. Ratele au fost achitate în termenul promis și neciupite. Gentleman agreement, sir.

F.N.

ALEXANDRU CEL BUN

Urmare din pag a 3-a

națională și a jucat roluri în viața eclesiastică din directa vecinătate a fost Grigorie Țamblac, îl vedem pe acesta, în secolul al XVII-lea, amintit în cronica lui Ureche, ca participant la... sinodul de la Ferrara — Florența (ținut la două decenii după moartea sa !). Sinod la care ar fi reprezentat biserica Moldovei. Cîteva decenii mai tîrziu, Pahomie al Romanului (bănuit a fi principalul autor și al „Povestirii" despre împăratul bizantin și icoana de la Neamțu) ne „informează" că Țamblac a fost... egumen la Neamțu și „mare dascăl al Moldovei" și că tot el este acel „Grigorie monahul și prezviterul de la marea biserică a Moldovlahiei" care scrisese **Mucenicia lui Ioan cel Nou**. Ne mai spune că i-a sărutat chiar moștele la Kiev, neștiind că Țamblac își doarme somnul de veci la Vilna.

Preluată de la Pahomie un secol mai tîrziu de starețul Andronic de la Neamțu, legenda trece, în sfîrșit, pe tărîmul **științei**, în 1884, odată cu studiul episcopului Melchisedec, pentru care Țamblac și nimeni altul nu putea fi acel „Grigore monahul din chilia mea" trimis în 1401 cu Manuil Arhon, de patriarhul Matei, să imoace lucrurile în Moldova ! Și așa, legenda sporește cu „misiunea" sa în Moldova, pînă ce Iatimirski în 1904 face din Gavriil Uric una și aceeași persoană cu Țamblac ! El ar fi trăit, astfel pînă pe la 1450 (datele sigure despre moartea sa sînt din 1420 !) și ar fi autorul întregii opere de copist și miniaturist a lui Gavriil.

Pentru istoricii literari moderni, de la Sbiera și Iorga încoace, Țamblac a fost „predicator la Suceava" în care calitate a ținut și scris un număr de predici, număr ce variază de altfel de la un autor la altul și al căror singur defect (adăugăm noi) este că... lipsesc cu desăvîrșire din cultura română (unde se păstrează, dimpotrivă, în exclusivitate, alte 4 predici, semnate însă de Țamblac nu ca predicator al bisericii Moldovei ci ca egumen la Pantocrator în Serbia !) și se întîlnesc, în multe copii, doar în cultura rusă (lucru normal din moment ce au fost ținute în realitate la Kiev !). Firește, aproape toți istoricii noștri literari fac din Țamblac **autorul Mucenicii lui Ioan cel Nou**, urmînd în aceasta pe Pahomie al Romanului și pe copiștii ruși din sec. XVI.

Abia în 1956, învățatul bulgar Vasil Kisilkov a atras atenția că **Mucenicia lui Ioan cel Nou** n-are nimic de a face cu stilul lui Țamblac din operele ce i se pot atribui cu certitudine, că este scrisă sigur după moartea lui Țamblac, și că dacă ceva se poate deduce cît de cît din toată biografia cărturarului bulgar, extrem de obscură pînă la venirea sa în regatul polono-lituan, în 1407 (unde va ajunge, în 1415, mitropolit la Kiev) este că între 1402-1405, cînd se presupune că predica la Suceava, el se afla în... Serbia ! Aceeași cronologie o susține de altfel și tratatul academic de **Istoria literaturii bulgare**, care conține însă și teza paternității asupra **Mucenicii** și activității sale la Suceava, tot în intervalul 1402-1406. Ceea ce înseamnă că, mai ceva decît acel sfînt care predica, în același timp, în două biserici din același oraș, Țamblac exista, activa și scria în... două țări deodată !

Dar poate că împlinirea a 550 de ani de la încheierea trudei pămîntești a voievodului și începerea acțiunii sale de dincolo de zare, vie încă și azi, pe măsură ce-i descoperim fantele în lumina epocii noastre și a idealurilor ei, să constituie punctul de plecare al unei încercări colective de a tranforma legendele și pasiunile de popularizare într-o serie de solide cărămizi pentru o veritabilă monografie. Cauzabilă să ne dea, în sfîrșit, o imagine completă despre om și despre vremea sa.

Poveste adevărată

Urmare din pag. 1

deal și-au luat puștile și au urcat spre păduri. Au sunat pe țevi chemarea și cine a auzit știa semnul și știa și locul de întîlnire. La locul cu răchiți era primul popas unde aveau și o colibă pe care o împărțeau cu pădurarul. Aveau și cîteva pături acolo și ceva de-ale gurii — niște mălai, mărături și slănină — o sobă oarbă, făcută de unul dintre ei, un bidon cu gaz, o lampă și cîteva luminări. Pînă spre prînz s-au strîns de-o bătaie, cum spun ei, adică vreo zece-douăsprezece inși care se împart cu schimbul cînd în hăitași și gonaci, cînd în vînători. Și fac cercuri-cercuri, bucată cu bucată prin pădure pînă-o cutreieră toată și stîrnesc viețăștile. O bătaie de asta durea cîteva ore. Pînă seara au făcut două. Urme de lup au găsit, dar lupi nu. O porniseră mai de departe, din jocul potenii cu nenorocirea și căutau să strîngă cercul spre nord, acolo unde erau și niște rîuri de foaș și făcuseră ei bine socotelea că fiarele nu mai au cum să le scape. Iar urmele de zăpadă — unele aburea încă, semn că animalul simțise și se înfierbîntase de furie, deci nu era așa de departe — urmele acestea le dădeau parcă și mai multă dreptate. Vînătorii strîmtau cercul, îl desfăceau și apoi iar se mutau mai înainte unde așteptau. Din mijloc își făceau datoria gonacii care băteau în lemne și strigau. Unul avea o cățeluță cu el, cu dungi galben-arămii la ochi și spinarea lucioasă de culoarea prafului de pușcă, se băga peste tot prin mărăcinișuri și scheuna. La un moment dat a venit cu coada între picioare și dîrdîind lîngă el, i se lipea stăpînului de cisme și nu se mai mișca. Cum tresărea aceasta, cum încerca să umble tresărea și ea. Nu i se mai desfăcea de picior și parcă plîngea, i se uita în ochi, nici nu clipea. Era clar, spaimă de cîine — miros de lup. Lupul e pe-aproape. Și, cu puștile în cumpănire, vînătorii s-au strîns. Au deschis cercul, au lăsat loc de ieșire pe undeva și, la un semn, o parte dintre ei au tras salve repetate în aer. Cîinii chiuiau, urlau, țipau. De pe copaci cădeau pale de zăpadă urmate de pocnet de crengi uscate și înghețate. Și-o bufnitură apoi, un răpăit ca de bușteni împins și rostogolit pe gheață — lupul care a țîșnit din vizuină și a luat-o drept prin deschizătura cercului. Din părți și din urmă vînătorii au tras. Dacă tot era învățat la carne de om nu se putea risca doar cu un singur foc de pușcă. Și locul unde a căzut a mai zvîcnit o clipă, s-a umplut de abur și s-a răcit apoi, a înghețat. Unii dintre vînători au plecat spre colibă, tîrînd prada după ei, alții spre poiană, să vadă cum s-a întîmplat. Și într-adevăr, ce era acolo, jaf. Numai bulgări de gheață înroșiți, sînge peste tot și un om, sau mai bine zis o jumătate de om, ce mai rămăsese din el, stătea țeapăn, înfipt parcă în aer, cu dîre de gheare și zgîrîieturi pe el, mușcat, hăcuit din toate părțile și mai cu seamă la pîntec unde se vedea bine că fiara își înfipsese botul, și-l răsucise adînc, spre măruntaie. Și în toată cruzimea, în toată groaza asta care te puteau face să și încărunțești, vînătorii ce-au găsit ei să facă decît să izbucnească în rîs. Dar ce în rîs, o nebunie, hohote, rupere de fălci. Unii se așezaseră pe vine, nu mai puteau sta în picioare, alții se țineau cu mîinile de burtă, își aruncau puștile în zăpadă. E omul nostru, nu! — a zis careva și hohotele n-au mai contenit, da, e omul nostru a confirmat tot el. I-au mîncat lupii — a strigat, s-a văitat, și pădurea doar ea a plîns parcă, — lupii — a răspuns ea, fidelă omului și vocii, tînguirii sale, stelele nici n-au clipit. L-au mîncat lupii pe omul nostru de zăpadă, a mai adăugat cineva și s-au potolit.

...Pentru că într-o zi cînd nu vînaseră ei decît un biet iepure, ce s-au hotărît: îl jupuim, facem un foc, îl frigem și-l mîncăm aici. Și cît preparau ei, cîțiva, iepurele, celalți au făcut un om înalt de zăpadă. I-au pus măruntaiele iepurelui în pîntec iar pielea i-au răsucit-o pe cap drept căciulă. Într-o noapte, lupul a venit și-a dărîmat omul și-a mîncat și el cea mai rămăsese din iepure. Și așa, pe urmă, au trecut și nișcovenii aceia pe-acolo, și așa au urcat apoi și vînătorii care... dar să n-o luăm de la început.

CONFABULE

Calul

La sfîrșitul basmului cînd / Făt-Frumos și Ileana Cosînzeana au făcut nunta / petrecînd între fluturi și flori / ani de miere / așa era atunci luna de miere / și cînd auzeți veniți chiar și de peste pămînt / ciți din nori și cîte din stele / au mîncat și au băut la mese lungi / întinse pe rînd / în cele două jumătăți ale împărăției abia împărțite / ziua și noaptea / nimeni / dar nimeni nu-și aminti de Cal / și nici mai tîrziu / pînă cînd / fiii lui Făt-Frumos și ai Ileanei Cosînzene hotărîră să fie bărbați / să plece după fata împăratului care tocmai fusese răpită de un smeu / în grajduri primii fii nici nu-l băgară în seamă pe Năzdrăvan / e drept arăta rău / dar Prislea / semănînd mai mult cu tatăl-său / îi puse dinainte o tavă cu jăratec și lapte aprins / iar după un timp jumătatea de împărăție a lui Făt-Frumos se împărți și ea / dar de Cal nu-și aminti nimeni / o vreme.

Iulian Neacșu

mari poeţi ai lumii în transpunere

AROMÂNĂ

HORATIUS

Taliarhe

Mutrea-l prit firidă Soracte, analt —
Di neaua ţi cadi işi nveaşti un palt;
Pădurili va-ndrovi tră peana di-asimi,
Şi-ariurili ngl'eaţă di-abintă ţingrimi.

O, Taliarhe! A focului cicioghil'i
Bilăcă tu vatră li-amină,
Arcoarea să-s ducă. Ş-adapoia — l'ea, toarnă
Di vinlu di-anţărţ, tru-amforea sabină.

Galleili li-alasă a zeilor s-li-ndreagă...
Di oara ţi vimtu-l mul'eară pri-amari,
Stau ş-chiparişlu, ş-auşlu chinet,
Murmurusiţ, fără s-minari...

Tră mini nu-ntreabă virnoară —
Ş-isapi s-u faţ dhveafurauă.
Cînd mira ţ-avdadzi — dimneaţa,
La dzilili-a tali, nă noauă!

Avin-o, iai gioane — avapea ţea dulţea,
Ş-muşatili-agiocuri giuneşti li-avină,
Pîn-ai nica percea cătrani, cătrani —
Ş-nu ţ-o-ai corba sivă, aşi cum vai vină...

Ş-vulodzli al Marte alagă-li ază,
Alagă-li astindz ş-andimiseri;
Nu sunt fără numir tri virnu
Niagîrşitili, tinirli seri...

Alag-o ş-livenda ţi-aridi sirin,
Anda şi-ascundi tru noaptea din chisă —
Niheamă ţi pindzi, ma multu ţi-adună...
Că bitisita — şi-a ţila ţă-i scrisă!

EMINESCU

Ţi ş-i vrearea?

Ţi şi-i vrearea? Vrerea l'-i
Ună furfili-a ponlui:
Cît multi lăcrini il'i surghi,
Ahint ma-l'i caftă-a omlui.

Di-un semnu maş — tu treaca l'el
Ea suflitlu ţ-lu leagă
Ta s-nu poţ, s-o-agîrşeşti şi s-vrei,
Tu bana ta întreagă.

Am ş-cînd ti-aşteaptă cît-iuva,
Sum vir-aumbră vroară,
Am cînd şi-adună-aţel'i ţi s-va,
Tu mardzină di hoară...

Nu-aledz ni loc, ni tor aledz,
Ş-di-alumtă cheptu-ţ bati.
Va-ţ grească mira — cum va vedz,
C-un zbor maş giumitati.

Ti-avină-arada, yahţ atimini —
Nă-aumbră către tini,
Ună atrindzeari maş di mini,
Ună mutreari ghini...

Ti-avină ocl'i-a l'ei vilii,
Tu oară slabă, bună —
Ni dzua nu va s-ai sihii,
Ni noaptea, dipriună...

C-aşi fu scrisă: bana ta —
Ti dorlu-l'i s-hibă strimtă,
Că-ñi ti-aciţă cum ici-ţiva
L'ianurili nu-au ţimtă!

GOETHE

Prometheu

Adună-ţ, Joe-aţia-n ţer —
Niorl'-a tăi sirii, di her!
Ş-aşi cum fudzi cilimeanlu
S-acaţă schinil'i tu geadei,
Agioacă-ti s-discarţ inatea-ţ
Pi oarghiri, cimi, cu rufel...
Că vîrnă oară nu v-agiundz s-atindz
Loclu-ñi iu mi-aitai,
Căliva mea tră cari-ñi asudai
I vatra mea cu jer —
Stri iu va vrei s-ti tindz!

Eu nu-ñi avdzii — e, zei cu mintea hută,
Mileti ma di voi urută,
Şi niţi că va s-avd ahtari!
Voi, dzilili vă li pindzeţ tru-nă-alăvdari,
Hărinda-vă măril'ea
Cu fumlu di curbani
Ş-cu mintifilli ţi livil'ea
Vă li-aduţi. Ş-di foami vai muriţ, s-lipsească
Aleeţl'i, ţiritorl'i, tihitail'i
Îndzinuel'eaţ sum psema-vă zeiască...

Anda earam un ficiurac
Ş-nu ñi-u ştiam cu bitisita —
Chirută ñi-u-alinam mutrita
Stri soari; canda el ţi-aigheaşti —
Un dor ţi plindzi lu-aducheaşti
Ş-i inimă ţi plîndzi, ş-frîndzi ti-avinailu,
Ti urvisitlu lai, ti stubinatlu...

Ş-ti voi pri tini eu?
Arispîndişi vîrnoară chisa
Di stri caplu a mulţ îndzinuel'eaţ?
Îţi mutrişi vîrnoară ocl'i înţirel'eaţ?

Radu Altenie: „Eroica"

Pututlu mult chiro cu scrisa —
Doml'i-a tăi şi-a mei
Vahi ş-mini nu mi-adrară ca voi, zei?
Vahi dziţ c-a banăl'ei va l'i dau blăsteni uruţi
Ş-v-alag îrăiili greali,
Anda ţilicili di tru visili-a meali
Nu va s-acaţă ridzitină tuti?

Ţi duh ni-ari-agiutată stri-a
Titañilor iţi?
Ş-cari ni-ascăpă bana
Di moarti,
Dit sclavie?
O, tini işişi — inimă di foc,
Nu li-amintaşi aisti pri-a tău loc?
Ş-arisă iar, danglară, nu-ai adusă
Di pirifani cinţiţi-aţilui
Ţi domn pi-abinti buni lu-ai dipusă?

Aoa v-armin. Aoa! Şi-v-adar. Şi-v-acresc —
Bări di oamini ţi-ni undzesc,
Ună mileti — dip ca mini:
S-lucreadză, s-plîngă şi s-alagă,
Di chefea-l'i — lumea si s-avdagă,
Ş-pirifană, s-mutrească ca stri tini,
Cu peză mari —
Cum fac mini!

PUŞKIN

Că trec pi calea cu zilumi

Că trec pi calea cu zilumi,
Că intru tu biserţ plini,
Că beau cu tiniramea-aspartă —
Eu, iar, mi gîndic maş cu mini.

Ş-ñi dzic: va s-treacă-avoñea anl'i —
Ia, tuţ ţi him aoaţi stog,
Lipseaşti s-cheară tuţ nă oară...
S-aproachi s-intră virn sum loc...

Mutresc cupacilu singurat —
Un gioni-auş sirlu, sirlu!
Cupacilu-aist — lichia-l tati,
V-armînă ş-dupu moartea-ni viu...

Cînd hildipsesc un vleat cu hari,
— Cu sănătati-l'i dzic, ficior!
Ai, vino tini din discl'idi,
Că eu mirinvipsii, va s-mor...

Aşiţi — cathi dzuă, an,
L'i scot cu mintea pînă-ncolo —
Ş-tut cîldisesc s-inveţ m-avonea
Cînd moartea toarili ñi-li lo...

Că va-ñi mi-agiungă ştiu, nă oară:
Pi-amari, calea, i tu-alumtă?
I vahi sum dzeana di stri hoară
Va-ñi hibă cufima ascumtă?

Cinuşil'ei a mea — armasă,
Tut ună-l'i faţi iu vai hiu...
Ma — iară, eu voi s-mor acasă,
Tru-a mea Rusii să-ñi mi ştiu.

S-avd troputi di tiniramí
Cum gioacă stri murmintlu-a meu,
S-dişcl'idă Fisea ma cu nami —
Eu s-putridzăsc dipristaneu...

PETŐFI

Husarl'i

Trumbeta-arsună, s-avdi troput,
S-analţă pulbiri diunoară.
Husarl'i sunt! El'i vin d-alagă
Şi-au ordin s-arămină-n hoară.

Mizi aglumsiră — cu seara,
A faril'ei a noastră-apanghii,
Ş-haraua l'i-aciţă burveatl'i —
Ma ş-ocl'iu lă bătu, ti-ananghi!

Avea tră ţi să şi-l'i acaţă
Ş-haraua, ş-să-l'i pilească ş-peană:
Sunt gioñi, pirifani sunt husarl'i,
Ma cîldiseascu ti-aveari xeană...

— Fă-l'i ocl'i-n patru, feata mea —
Nă dadă greaşti, cu şupei...
Husarl'i au adetea s-fură
Dit iţi casă, prota şei!

Şi, tu cripata di hărvii
Să scoală tuţ, pri cal'i arsar,
Astringu frînii-asună fuga —
Ş-niori, ascapită-ncalar!

Di dor pitrumtă — l'i mutreaşti
Cum scapită husarl'i, feata:
Muşeaţl'i ocl'i il'i lăcrămeadză
Şi-l'i treamburá di suschir, neata...

— Tră ţi eşti, feata mea, cirtită,
Şi ţi şi-acl'eamă plinglu-a tău?
— O, dado! Inima-ñi fură un
Husar alepi ş-pirifan, ş-mult arău...

PAUL VERLAINE

Chanson d'automne

Lundză mirviului,
Vimturi şi-ploi
Ca nă aloni,
Ñi-umplu inima di-ahtari
Bizdisită lai şcurtari
Monotoni!

Nvirinat, cu faţa veardi,
Aera gurmadzlu ñi-ardi
Ş-satea, anda bati,
Dzilili a jali
Ñi-li diştcaptă — laia sati,
Ş-plîng cu cali...

Şi-ñi mi ved pimt
Di-arăulu vimt
Ţi lo s-mi bată
Încoa ş-nclo,
Aşi cum lo
Frîndza uscată...

LANGSTON HUGHES

Love of house

Puntea calil'ei di her —
Mirviulovi pitreaţi-n ţer!
Puntea calil'ei di her,
Mirviulovi pitreaţi-n ţer...

Vini trenlu! Ia-lea, vini —
Ş-va-ni mi-arunc pi scărli-l'i ş-mini...
S-fug iu s-hibă ca ma ghini,
S-fug iu s-hibă ca ma ghini!...

Oh, curmat lu-agiumşu, ud!
Ia-mea, hiu-ncalar pi nis,
Va-ñi cherd torlu către Sud —
Sinitati maş, şi-aris!

Dor di-acasă, cum mi-arucbi —
Nica nifudzitu ghini!
Dor di-acasă,
Ini loaşi chefea, ini loaşi rini...

Şi-ñi mi pihiiescu, ş-cînt,
S-nu-dzică virn că hiu plimt...!

Tălmăcire de
Hristu Cândroveanu

REVISTA STRĂINĂ

● O INTERESANTĂ publicaţie academică editează la Universitatea Yale profesoara Marie Rose Logan. Dedicată îndeosebi curentelor post-structuraliste, cu o orientare net antisemiotică, „French Studies" încearcă o fenomenologie a textului literar, bazată pe consecinţele extreme ale gîndirii critice articulată de Jacques Derrida, cu implicaţii de analiză socială şi de psihanaliză, discernabile în cărţile lui Daniel Sibony sau Lyotard. Excursurile publicate în această distinsă revistă academică au întotdeauna un punct de vedere concret, comentarea unui text literar sau analiza unei opinii critice, pentru a culmina în aserţiuni care tind să configureze ansamblul unei adevărate doctrine a textului literar.

● ANTOLOGIILE tind să devină moda literară a acestei epoci. Fiind iniţial culegeri de texte cu caracter tematic, menite a pune la îndemîna studenţilor din marile universităţi americane exemple ilustre, pentru discuţiile de seminar, ele au oferit publicului posibilitatea unei informări mai rapide şi mai exacte în legătură cu problemele intelectuale la ordinea zilei. Marile case de editură au preluat iniţiativa, publicînd la sfîrşitul anilor editoriali culegeri semnificative din producţia celor 12 luni de căutări. Strălucite au fost considerate îndeosebi antologiile Editurii „New Directions", unde au fost lansaţi pentru prima oară pe piaţa americană mari scriitori avangardişti ca Jean Genet şi Antonin Artaud. De curînd, editurile franceze au generalizat această modă în Europa, iar antologiile apărute la Seghers sub titlul: „Les Poemes de l'année" au cunoscut un succes imens. În seria apariţiilor mai speciale înregistrăm, de asemenea pe piaţa franceză, o antologie dedicată poemelor scrise de copii şi adolescenţi, remarcabilă prin prospeţime şi substanţă artistică.

● MARELE SCRIITOR columbian Gabriel Garcia Marquez a primit, de curînd, „Legiunea de onoare" decernată de preşedintele Franţei pentru excepţionala sa carieră literară şi pentru fidelitatea faţă de înaltele idealuri ale libertăţii oamenilor. Noul purtător de rozetă este un scriitor cu glorie artistică de talie planetară, fiind în acelaşi timp un activist social şi politic profund angajat în destinele continentului latino-american, militant revoluţionar, adeseori în conflict deschis cu ordinea dictatorială şi cu măsurile abuzive ale unor guvernanţi întîmplători.

● UNUL DIN FILMELE mult controversate în ultima vreme a fost „Arthur". Presa britanică consemnează că a cunoscut cel mai mare succes de casă, îndeosebi în Statele Unite. Singurele elogii acceptate anonim în legătură cu această peliculă, vizează performanţa actorului Dudley Moore. Steve Gordon, scenaristul şi regizorul filmului „Arthur" declară: „Moore era disperat să facă tot ce poate mai mult, după o suită de dezastre, în ceea ce priveşte valoarea scenariilor la filmele sale anterioare. De unde se vede că insuccesele pot conduce la o realizare ambiţioasă, în cele din urmă".

Poezie japoneză

traducerea poeziei japoneze clasice implică dificultăţi cu mult mai mari decît simpla echivalenţă lingvistică. Este vorba de căutarea unei şanse pentru a exprima un alt mod de trăire a realului, specifică naturii sufleteşti a unei umanităţi determinate, un amestec de tradiţie codificată şi de spontaneitate, de linişte şi tensiune interioară, totul realizat într-un singur gest, într-o clipă, într-un „punct", cum visa Hokusai să concentreze întreg universul şi toată arta, în acelaşi timp. Acurateţea cuvintelor şi linia mişcării sugerează puritatea spirituală, capacitatea poetului de a surprinde absolutul. În gesturile mari sau mici, în împrejurările cele mai umile sau în actele istorice putem descifra unitatea sufletească pe care o căutăm în cuvintele unui poem. O celebră parabolă zen vorbeşte de un mare maestru al şabiei care citeşte în mersul unui tînăr samurai faptul că nu mai are nimic de învăţat, deoarece a atins perfecţiunea interioară, dincolo de orice tehnică a scrimei, punîndu-se în situaţia de a învinge orice adversar. Iar John Toland, analizînd bătălia de la Pearl Harbour, în cartea sa dedicată războiului din Pacific, *The Rising Sun*, susţine că ea poartă trăsăturile spiritului japonez, fascinat de lovitura unică din artele marţiale, care concentrează în sine perfecţiunea şi adevărul armoniei depline dintre subiectul şi obiectul acţiunii. Întorcîndu-ne la poezie, comentariile lui Basho seamănă cu celebrul tratat al sabiei, *Takuan*, analizat de D. T. Suzuki şi reprodus de profesorul Herrigel în cartea sa consacrată artei cavalereşti a tirului cu arcul. Basho spune: „...Trebuie să părăseşti orice preocupare subiectivă în ceea ce te priveşte. Altfel te impui tu însuţi obiectului şi nu mai înveţi nimic. Arta ta poetică izvorăşte de la sine atunci cînd tu şi obiectul tău aţi devenit una — atunci cînd ai pătruns destul de adînc în obiect pentru a vedea ceva asemănător cu o strălucire ascunsă. Oricît de bine frazată ar fi poezia ta, dacă simţirea ta nu este naturală — dacă obiectul tău şi cu tine însuţi sînteţi două entităţi separate — atunci poezia ta nu este adevărată, ci doar o făcătură subiectivă". Poezia, ca şi desenul, se nasc într-o asemenea stare, dar nu printr-un proces, ci dintr-odată, ca iluminarea din buddhismul zen, *satori*, in a single stroke, cum ar spune un englez. Ea reflectă însă evoluţia şi amploarea unei vieţi întregi. De aceea, este aproape jenant să vorbeşti de miniatural şi de genuri epigramatice în cazul artei extrem-orientale, cum au făcut-o mulţi exegeţi europeni. Îţi trebuie o îndelungă pregătire pentru contactul cu această artă, dar efortul este răsplătit de o transformare interioară indiscutabilă, şi foarte naturală, petrecîndu-se fără dificultate vizibilă. Cufundarea în obiect la care se referă Basho nu înseamnă sinceritatea trăirii, ci părăsirea eu-lui limitativ cu care ne-a obişnuit tradiţia europeană, o identificare cu întregul, pe alte baze psihologice decît mica noastră imprecizie sufletească. Pentru a înţelege toate acestea, ne vom referi la cunoscutul haiku al lui Basho, tradus de Dan Constantinescu, autorul unor pertinente consideraţii introductive la capitolul respectiv din antologie: „Lacul bătrîn... / Ţuşt, plici: o broască. / Sunetul liniştii". Un discipol al maestrului, Shiko, povesteşte într-un text aflat în culegerea de texte critice *Kuzu no Matsubara*, că Basho a compus mai întîi cea de a doua jumătate a poemului: „O broască a sărit în apă / Adînc ecou", cerînd unui alt discipol să-l ajute pentru prima parte. Învăţăcelul i-a propus: „Printre florile trandafirilor galbeni", dar Basho s-a gîndit o clipă şi a decis: „Tăind liniştea unui lac bătrîn". Shiko afirmă: „Sugestia discipolului este desigur frumoasă şi vie,

REPERE

dar alegerea maestrului, fiind mai simplă, conţine mai mult adevăr în ea. Numai cel care a pătruns adînc în misterul universului poate să aleagă o frază ca aceasta". Textul lui Dan Constantinescu eludează tocmai această dimensiune profundă a celui mai cunoscut haiku de Basho, despre care Etiemble a scris un întreg studiu, încît orice reproş al nostru este încărcat de conştiinţa imposibilităţii de a realiza perfecţiunea în traducere. Este o pedeapsă meritată pentru păcatul trufiei, cel care a dus la încurcarea limbilor, cum spunea profesorul de la Universitatea din Hiroshima, Nobuyuki Yuasa, folosit de noi în tentativa de mai sus. Deci: „Tăind liniştea unui lac bătrîn / O broască a sărit în apă — / Ecou adînc", iată care ar putea fi o încercare de transpunere a textului lui Basho, respectînd şi cele două reguli tradiţionale: evocarea împrejurării şi cuvîntul care opreşte curgerea lucrurilor (kireji), încărcînd momentul cu intensitate emotivă (de dragul confruntării, dăm şi textul japonez în transliterare: Furuike ya. kawazu tobikomu, mizu no oto). Ce „ţuşt", ce „plici"? Basho era în „adîncă meditaţie", spune tot Shiko. Iar meditaţia zen este un lucru foarte serios, nu-i aşa?!

Antologia apărută la Editura ştiinţifică şi enciclopedică reflectă îndeajuns greutăţile unei asemenea întreprinderi, dar meritul ei principal este acela că... există. De asemenea, efortul de informare* al autorilor trebuie evidenţiat, precum şi intenţia lor de a pune la îndemîna cititorului texte din toţi marii poeţi ai genurilor înregistrate. Introducerile sînt sistematice, putînd fi parcurse cu real profit. În cazul interesantelor consideraţii ale lui Dan Constantinescu despre buddhismul zen s-ar fi cuvenit poate o mai acută analiză a sensului unor termeni folosiţi în româneşte. „Golul" buddhist trebuie înţeles altfel decît negativ, ceea ce exegetul cunoaşte, desigur, cum este cazul şi cu „sărăcia spirituală". „Vidul" buddhist presupune tocmai spargerea eu-lui, aş zice, folosind o imagine energică atît de proprie spiritului zen, ruperea determinărilor particulare din maya şi uniunea cu totul, cu ceea-ce-este. Realizarea lui înseamnă un salt prin care depăşim intelecţia şi mişcările sufleteşti, în favoarea întregului, care nu mai are nevoie să fie definit în aspectele lui întîmplătoare, ci este trăit şi eventual denumit ca atare. În mod paradoxal, vidul acesta este un prea-plin! Vidarea de un eu limitat şi plinătatea totului, în care sînt (şi) eu, dar nu în sensul de parte, ci de întreg. Este o dialectică ce merită a fi subliniată, pentru că ea comportă o întreagă psihologie, fără de care nu poţi înţelege cum se răsfrînge universul în trei rînduri sau într-o singură mişcare a pensulei cu tuş! Un tur de forţă reuşeşte Ion Acsan, autor şi al Prefeţei. Traducerile sale au limpezime, cum este minunatul poem al prinţesei Nukada, închizînd în cochilia lui mai mult decît pot să spună toate cuvintele: „Te aşteptam să vii / Şi tînjeam de dorul tău; / Perdeaua de bambus / Se clătina atinsă / De adierea toamnei".

Aurel-Dragoş Munteanu

*) Ion Acsan şi Dan Constantinescu: „Tanka-Haiku". Antologie de poezie clasică japoneză, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1981.

SPORT

Prima jumătate dintr-o nucă de cocos

ninge. E seară, Dumnezeu mănîncă fructe mango şi a lăsat zăpezile să-şi vadă de rostul lor. Sau poate ninge de-un sfert de oră, cu alte trei sferturi de oră-n coadă, timpul şi-a pierdut identitatea. Important e că toate merele (sau aproape toate) din cămările oraşului s-au înşirat la geamuri şi privesc ninsoarea. Cald şi dulce acum e în San-Salvador, unde echipa Corvinul Hunedoara, jucînd sub nume de împrumut, şi condusă de Mircea Lucescu, a pierdut la un punct diferenţă în faţa selecţionatei ţării gazdă. Bună, această jumătate de nucă de cocos. Noi cei ce privim fascinaţi solemna rotire a fulgilor de zăpadă şi ne bucurăm că s-a deschis basmul nemuritor al săniilor gonind printre pîraie de ochi de lup (inexistenţi lupii, bineînţeles), întrebăm doar atît: ce tot ne îndesăm noi pe cele mai obscure coridoare ale Americii latine?! În loc să jucăm în Italia, Cehoslovacia sau Suedia, ţări cu ale căror echipe ne vom întîlni în Cupa Europei, ne frigem tălpile pe linia tropicelor. Asta, ca să umplem buzunarele mult prea dubiosului impresar Zacour, cel care nu admite ca echipa să fie însoţită de vreun ziarist, iar cînd se preface că admite unul, are grijă federaţia noastră de fotbal să nu-l anunţe din timp pe respectivul ziarist să-şi facă vaccinurile obligatorii pentru asemenea călătorii, fapt care duce la excluderea lui din lot doar cu zece-douăzeci de minute înainte de-a decola avionul. Aşa s-a întîmplat acum cu Vasile Căbulea de la Scînteia tineretului, cel care a publicat un serial despre corupţia din fotbalul nostru şi căruia trebuia, nu-i aşa, să i se plătească îndrăzneala. Mircea Lucescu n-a inclus în lot, pe bună dreptate, jucători de la Universitatea Craiova — meciul cu Bayern München e pentru noi de-o importanţă covîrşitoare, într-adevăr. N-a inclus în lot nici pe jucătorii de la Steaua sau Dinamo, la serviciile cărora, singur spune, va apela în partidele decisive din bătălia chemat să o poarte, motivînd că ei trebuie să se antreneze la club, cu ceilalţi colegi, pentru a imprima întrecerilor din primăvară o ţinută spectaculoasă, pe cît posibil de nivel european. Se ascunde faptul că Steaua ţine să facă un turneu în Grecia, pentru o mai sigură aşezare a lui Ştefan Covaci sub portocali, iar Dinamo să-şi aranjeze ploile pentru titlu. Noul antrenor al naţionalei, dacă vroia chiar să facă un lucru serios, lua echipa cangurilor şi-i verifica valoarea în întreceri cu echipe solide, mature, căci pentru mine Gabor e Maradona aşa cum e Şoseaua Cringaşi, Autostrada del Sol. Vreau ca Mircea Lucescu să nu cadă şi să nu repete greşelile trecutului, de aceea mă simt obligat să spun că mi se pare stupidă încercarea unei reviste de a răspîndi pe piaţă un slogan lansat în oaşele federaţiei: n-avem nici o şansă în Cupa Europei, Lucescu nici să n-o ia în seamă, ci să pregătească echipa pentru celălalt campionat mondial. La sfîrşitul anului trecut, presa străină ne-a fixat locul, ca valoare, în ierarhia europeană, cu două-trei degete mai sus de Cipru. Bravo nouă, sîntem cu mîna pe cămaşa Afroditei şi cu sufletu-n rai. Dacă întindem guma dată de federaţie, spre mestecat, ziaristului şluin, tot de gumă şi el, vom ajunge să fim coada şopîrlei, care nu contează-n nici-un fel — poţi să-i tai coada cu sapa, şopîrla merge mai departe.

Pe de-o parte trag inele că treburile nu vor evolua în sensul acesta, pe de alta mă îndoiesc şi nu văd îndreptare, atîta vreme cît antrenorii federali se confundă cu cei îndepărtaţi ca necorespunzători la echipele de club — nu mai e nevoie să dau nume, sînt arhicunoscuţi. Firesc ar fi ca antrenorii federali să-şi ocupe posturile prin concurs, iar antrenorii mediocri, adică mai toţi, să rîvnească o viaţă la ele şi să nu le atingă. Dacă pîrtia rămîne deschisă ca pînă acum, vom avea foarte curînd ca antrenori federali vreo cîţiva responsabili de bodegi, directori de hotel, un picolo, un bucătar — andive degerate şi cartoafe blegi, din belşug la f.r.f.! — şi poate chiar un dansator; dar ăsta cu siguranţă şi-ar pierde pîinea repede, fiindcă nu s-a născut omul care să-i întreacă la dansuri măsluite pe cei ce răspund de soarta fotbalului românesc. Cadre ne furnizează V. Stănculescu Mandiba. Ziarul Sportul care crede că face educaţie, profanînd memoria unei glorii a fotbalului (vezi articolul apărut luni şi semnat de Marius Popescu în care cel ce-a fost Zoli Ivansuc, idolul publicului clujean, dar şi al întregii ţări, atunci cînd juca în naţională, era bălăcărit, înjurat, defăimat, şi spurcat în chiar ziua înmormîntării lui!!), ziarul Sportul s-a arătat indignat că mi-am permis să dau în vileag activitatea de pretins pedagog desfăşurată de salariatul Mandiba. Îmi reproşa organul C.N.E.F.S., printre altele, că am informat greşit publicul cititor, afirmînd că la cursurile de antrenori de la hotel Naţional şi campingul de la Snagov, a luat parte şi portarul hotelului. Am greşit, merit palme morale, o clipă, vă rog, să-mi scot mănuşile şi să-mi ard singur vreo cîteva perechi de-a dreptul pe cugetul încărcat. Am greşit grav, fiindcă am omis să spun că la cursuri a luat parte (ca şcolar) şi directorul hotelului şi mai număraţi dumneavoastră pînă la 40 (patruzeci) tot oameni care răspund de bodegi, aprozar, Piaţa Matache, Piaţa Mare, hala de peşte, florăria Moţu-curcanului, ceaprazari, şepcari, pleşcari. Atunci cum rămîne cu precizarea din Sportul că aceste cursuri au fost frecventate doar de jucători fruntaşi (unii în activitate, alţii în retragere), de antrenori de categorie inferioară care, înainte de-a fi chemaţi la Bucureşti sau Snagov, au fost supuşi unor teste de specialitate, trecute, vă daţi seama, cu brio?! Pînă ziarul Sportul va publica în serial lecţiile predate de V. S. Mandiba, îmi permit să citesc din ele cîteva fragmente scurte, dictate de Mandiba şcolarilor, rar, foarte rar, fiindcă mulţi dintre ei umblă cu creionul pe hîrtie din an în paşte şi nu sînt autori de manuale de fotbal, ca dirigintele şi organizatorul cursului. Să deschidem deci caietele de notiţe aparţinînd a trei cursanţi (fiecare caiet cuprinde aceleaşi fraze, ca şi cum ar fi trase la Xerox) şi să citim. „Program pentru pregătirea antrenamentului. Programul cuprinde programul de adaptare a organismului de la „starea de somn" (ghilimelele Mandiba n.n.) la „starea gata de activitatea zilei" (tot ghilimelele Mandiba)

1° — toaleta de dimineaţă
— evacuarea reziduului — obligatorie
— duşul de dimineaţă
— spălarea dinţilor şi unghiilor
— ţinuta capilară
— etcetera
— arătarea batistei"

Întrebări lansate de Mandiba şi răspunsuri primite de la cursanţi (în scris):

— Din cîte părţi se compune programul de

Fănuş Neagu

Continuare în pag a 7-a

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef:
Nicolae Dan Fruntelată,
Mihai Ungheanu (redactor şef adjunct), Teodor Balş (secretar responsabil de redacţie)

REDACŢIA: Bucureşti, Piaţa Scînteii Nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAŢIA: Calea Victoriei Nr. 115, tel. 50 71 96
ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la:
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"